

К
Н
С

ДРАМСКА БАШТИНА

Манојло Ђорђевић Призренац

ЉУБАВ И СУЈЕТА
ИЛИ ОТРОВНИЦА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције
Олга Марковић

Приређивач
Марта Фрајнд

Коректор
Олга Марковић

Ликовно решење
Ново Чогурић

Припрема за штампу
Светозар Станкић

Штампа
Србоштампа
Београд, Добрачина 6-8.

Тираж: 500 примерака

Штампање завршено: јуна 2000.

МАНОЈЛО ЂОРЂЕВИЋ
ПРИЗРЕНАЦ

ЉУБАВ И СУЈЕТА
ИЛИ ОТРОВНИЦА

драма у четири чина

Београд 2000.

Манојло Ђорђевић Призренац
ЉУБАВ и СУЈЕТА или ОТРОВНИЦА
драма у четири чина

ЛИЦА

МАРИНА, удова	ОЛГА	} гости на соаре-у Код Марине
Палигорова, рођ. Костаћи	МДр МАТА	
РАДОЈЕ РАЈКОВИЋ, житарски трговац	САВКА	
НАДА, његова жена	НЕНАД	
РАЈКО (од 11 година)	БАЋА	
МИЛЕНА (од 10 година)	СТАКА	
ВЕЉКО ДРАГОЈЕВИЋ, названи "фрајнд"	МИША	
СЛАВКО МИЛЕУСНИЋ	ДИША	
ОБРАД ЦВЕТКОВИЋ, професор	ЧЛАН ПОЛИЦИЈЕ	
КОСАРА, његова теткичина	НАЦКО	
ЗАФИР, гостионичар у Купатилу	ВАСКО	
ЛАЦКО, зеленаш	СТАРА ЖЕНА	
ЈЕЛЕНА, шваља	"ЖАН", лакеј	} у служ. код Марине
РИСТА, деловођа у Радојевој радњи	СИМКА собарица	
СПИРА, власник дереглија	"ЖОРЖ", лакеј	
БОСА	МОМАК у Зафировој гостионици	
АНЂА	Гости (мушки и женски) у Купатилу и на соаре-у код Марине. Један лакеј. Три жандара.	
ЉУБОМИР		

Догађа се у скорашње доба: Први чин, у купатилу Н*.-
Други и четврти чин, у Београду, код Марине. Трећи чин,
такође у Београду, код Радоја Рајковића.

ПРВИ ЧИН

На дну позорнице изглед на брдовит романтичан предео, испред кога се види, у средини, језеро са уздигнутом широком обалом са степеницама. У средини позорнице стоји статуа „Зоре“ а око ње рундо* од цвећа. С десне стране, у углу, на дну позорнице, прочеље гостионице. Код „Зоре“ са степеницама преко којих се иде у гостионицу; покрај прочеља чардак, а на њему види се застрвен сто и четири столице. С леве стране, уз језеро, хумка, на којој се види сеница. Испод хумке клупа, а мало ниже ње алеја. С десне стране у средини алеја, а са свим с преда бокор руже као чардаклија, а код ње сто, клупа и три столице. С лева, с преда велики разгранат плантан, а уз њега клупа. Сниже од плантана стазица.

Јутро. С лева и с десна узима се с позорнице, према публици.

I ПОЈАВА

Кад се завеса дигне, с десне стране чује се тиха музика. На клупи, под бокором, седи Боса, с леве руке од ње на столици седи Анђа, иза које стоји Љубомир. Обрад узео средњу столицу па се на њу наслонио у разговору смејући се. Косара излазећи из гостионице силази низ степенице.

---

* Круг (фр.)

Боса Анђа Љубомир. Косара Обрад.

БОСА

(Угледав Косару весело)

Једва и тебе један пут!

КОСАРА

(Силази са степеница, смејући се)

Гле, гле, какво је то весеље у прозорје!

ОБРАД

(Идући јој на сусрет, весело)

Будилник љубави, – ако немаш ништа противу тога,
љупопитљива моја теткичино.

КОСАРА

(Заједљиво)

Ја?! Не бих знала за што!? Ваљда не мислиш да коме
завидим?

ОБРАД

*(Јој прети прстом, говорећи даље, Косара се окрене од
њега љутито и приступи осталима рукујући се)*

АНЂА

(Окрећући се на десно, с уздахом)

Баш је ова Марина срећна у љубави...

(Устане)

ЉУБОМИР

Верујте ми, госпођице, да је истинска љубав као и љуби-
чица, док је скривена – дотле је дражесна...

КОСАРА

(Окрене се, идући по позорници)

Ах, не могу да се надишем овог красног мириса...

БОСА

(Устане играјући се са кајишом о бедрима, на коме виси кутија са догледом – Operngucker-ом)*

Просто заноси...

КОСАРА

Нарочито кад...

(Значајно погледајући на десно)

не заудара на ћитајку.**

Сви се смеју.

ОБРАД

(Претећи, Косари)

То је мало пакосно...

БОСА

(Косари, смејући се)

Ако те чује Марина...

АНЂА

Још јој нисмо тако на близу.

ЉУБОМИР

(Показујући да је вољан пратити је)

Ако је по вољи?

(Говори даље показујући на десно)

ОБРАД

(Смејући се)

О, за овај мах побринуо се весели "фрајнд" да његов идол не чује ласкања младих познаница

---

* Позоришни двоглед (нем.)

** Врста тканине, простија – алузија на Маринино трговачко порекло.

(Пружајући Боси руку)
Слободно можемо прићи ближе...

БОСА

(Прихватајући руку)
Да се осведочимо у колико има више поштовалаца...
(Пођу на десно)

КОСАРА

(Идући с њима)
Биће их довољно...
(Значајно Обраду)
Зар не, драги мој ујчевићу?
(Зађу у десно, за њима Анђа са Љубомиром)

II ПОЈАВА

Лацко. Зафир.

ЛАЦКО

(Излази из гостионице и силази низ степенице држећи испод левог пазуха омању кутију од тврде артије; испод десног пазуха држи прост штап; прстима од десне руке узима бурмут из бурмутице, коју држи у левој руци. За време целе сцене често шмрче и нуди бурмут Зафиру)

И баш тај братац сипље новац, а?

ЗАФИР

(Идући за Лацком)

Као да је ископао цара Радована благо! А знаш га, пропалицу, учачкао толику очевину. Мора бити да је нашао каквог медведа – тај ће тек дувати у прсте...

ЛАЦКО

(Је у том дошао до бокора, тргне се)
Шта велиш? Ја – медвед!?
(Луци кутијом о сто).

ЗАФИР

(Зачуђено)

Ти?

(Прсне у смеј)

Е, јеси ли чуо, сад си наишао на мајстора! Наздравље теби и твојој кеси. Та је добила јектику!

ЛАЦКО

Оно, нисам ја тако луд.

(Луца се по цепу на капуту)

Ту је сигуран потпис... Спаса Ђерић, прва фирма у чаршији...

Музика престане.

ЗАФИР

(Зачуђено)

Спаса Ђерић да потпише тој пропалици "фрајнд"-у?!

(Мане руком)

Батали!

ЛАЦКО

Е баш да ти покажем да ја

(Вади бележник)

нисам јео бунике...

(Извади из бележника меницу, и показује је, весело прсне у смех)

А, шта велиш? Мајсторски фалсификат!

ЛАЦКО

(Пренеражено)

Шта... шта... а?

ЗАФИР

То што кажем; – а ако не верујеш могу и да ти докажем.

(Смеје се)

Е баш те тај красни "фрајнд" обријао онако без сапуна...

ЛАЦКО

(Дошавши к себи)

А, хуља једна...

(Брзо стрпа у цеп бележник с меницом и пође)

Идем одмах натраг у Београд... дотераћу га с места у апс...

ЗАФИР

(Тргне се, узрујано)

У апс?!

(Сети се)

Ха!

(Мирније, осмејкујући се силом)

А хоћеш ли с тим доћи до твојих пара?

ЛАЦКО

(Тужно, њихајући се)

Ах моје златне паре... моје лепе паре...

С десна се зачује тиха музика: „Устај дико“...

ЗАФИР

(Осмејкујући се, Лацку тапкајући га по рамену)

Нека те бар утеши што их просипље зарад лепе и...

(Значајно)

богате удовице.

(Показујући на десно)

Слушај само како се хори у славу њеног имен-дана!

ЛАЦКО

(Брзо, ведрије)

Госпође Марине – је л’?

(Одахне)

О, човече, што ме препаде... ја сам на то са свим заборавио... Хехехе!

(Узме Зафира испод руке)

Па... како изгледа? Сватови ту... хм!

(Шмрче бурмут)

ЗАФИР

(Туробно)

Изгледа да је тај пропали господичић са свим заборавио да на свету постоји неки Зафир, кога он чини се и да не познаје, ма да му је

(Зашкрипи зубима)

кућу запалио...

ЛАЦКО

(Уплашено, упадне у реч)

Наопако, да не мислиш...

(Утишкавајући га)

Та остави се молим те... што је било – било. Знаш младост – лудост. Па онда жене...

(Врти главом)

Хм... Евино је то колено...

ЗАФИР

(Плане)

О њој... мојој несретној жени ни речи газда Лацко... иначе...

(Стисне песницу)

ЛАЦКО

(Стукне пренеражено, одбијајући руком и заклањајући главу)

Но... но...

ЗАФИР

(Болно)

Она је била још тако рећи дете... млада... невина... јагње божје! А ја луд... луд... изнео је пред курјака у људском облику... па тако... би, што би... Је ли криво јагње што га курјак прегњави?

(Јаросно)

Курјака треба смождити! И

(Претећи на десно са стегнутом песницом)

ја ћу га смождити... – паликућу!

ЛАЦКО

(За себе, преплашено)

Овај се, богме, не шали... и онда сам на сигурно изгубио!

Него...

(Гласно)

Чујеш, драги Зафире,

(Ухвати га за руку)

да говоримо као људи... трговци... Ти имаш право, али, брате, није право ни ја да изгубим моје. Него да се погодимо...

ЗАФИР

(Гледајући значајно у Лацка)

Како да ти дођеш до твојих пара? А?!

ЛАЦКО

Па наравно, брате слатки...

ЗАФИР

Ако желиш добићеш с места твоје паре...

ЛАЦКО

(Радосно)

С места да добијем моје паре?!

(Загрли Зафира)

О брате слатки, ти си паметна глава, ја сам то увек говорио... Дед, молим те, како ћемо то...

ЗАФИР

Сасвим просто. Ја купујем од тебе ту меницу за готово... и то за толико, колико си у ствари дао том красном "фрајнд"-у...

ЛАЦКО

(Испочетка сав радостан, а после се тргне и погледа на Зафира мерећи га)

Е, да? Од куд ти „тај памет“? Па кад се он ожени са богатом удовицом, ти да добијеш сто на сто... потпуно – а? Које ти то, вере ти?

ЗАФИР

(Смејући се)

Чекај ти само док се он ожени са богатом удовицом, па ћеш се начекати тамо до светога Никад...

(Пође)

На здравље теби...

ЛАЦКО

(Брзо, ухвати га за руку)

Стани, молим те.

(Гледајући у њега)

А што ће ти та меница, кад велиш да се никад неће моћи наплатити?

ЗАФИР

Да је томе красном господичићу обесим о нос... чини ми задовољство. Него, ако се промислиш да ми је продаш, онда он не сме да нас овде види заједно, и чинићеш се свему невешт, као да га у опште и не познајеш; а кад буде томе време, послаћеш му писмо, које ћу ти ја саставити... Сад одмори се мало и промисли на тенани, ако хоћеш и тамо

(Показује на хумку)

у оној сеници; – можда ћеш оданде нешто видети, што ће те уверити, да је та његова женидба ... на грани гуњ! Ја ћу те, међу тим, причекати доле у касини...

(Пође)

Да знаш на сигурно – паре готове...

(Оде на лево, осврћући се на Лацка, за себе)

Продаће ми је, – и онда си у мојим рукама паликућо!

С десна се чује жамор и смеј.

ЛАЦКО

(Гледајући за Зафиром, врти главом)

Хм, – ово ти је чуч белај...

(Осврће се, погледавши се десно)

Ето веселог друштва...

(Узме кутију и пође сеници)

Хајде баш да видим... ваља се промислити...

(Дошавши до језера, врти главом)

Е, да, врашка посла...

(Оде у сеницу)

С десна се појаве у живом разговору и смеју Косара, па Обрад, који води испод руке Босу; за њима Анђа и Љубомир; најзад неколико гостију (мушки и женски), од којих некоји оду у гостионицу, а некоји пођу језеру разговарајући и гледајући на језеро.

Ш ПОЈАВА

Косара Обрад. Боса Анђа Љубомир. Неколико гостију.

Лацко у сеници,

КОСАРА

(Претећи Обраду прстом)

Гле, гле, мога ујчевића женомрзца...

БОСА

(Смејући се)

А ласкавца...

ОБРАД

(Клањајући се, Боси)

Варате се, лепа пријатељице. То није ласкање. Јутарња зора сијала је у свом велелепљу милијонима година пре, но што се појавио први песник...

Музика се завршава са акордом од трубе.

БОСА

(Испустивши Обрадову руку, седа на клупу под бором, манувши главом натраг, у десно, подругљиво)
И последњи трубач...

ОБРАД

Где срце не може да буде будилник љубави, – ту је реч љубав само празан звук...

КОСАРА

(Која је међу тим такође села, јетко)
Који често може да се веома успешно надокнади са још пријатнијим звуком од цекина...

БОСА

(Брзо)
Што људима још више заврти мозак...

ОБРАД

(Осмејкујући се)
Но што је ипак мање опасније од
(Значајно)
љубавног напитка, који по неке лепотице учини... срећним удовицама...

Косара скочи узрујана и шчепа Обрада за руку погледајући му у очи, па га полако повлачи напред.

Боса устане такође, гледајући зачуђено на обоје.

АНЂА

(Која је дотле са Љубомиром стојала покрај њих, окрене се језеру)

Ах, ви залазите већ у романе, – а ја не волим измишљотине.

(Пође језеру)

ЉУБОМИР

(Идући за њом)

Верујте ми, госпођице, да у романима нису баш све саме
измишљотине...

АНЂА

(Не слушајући га, осврне се Боси)

Молим те, Босо, за твој доглед.

БОСА

*(Која је дотле гледала немо на Косару и Обрада, на
глас Анђин)*

Ево одмах...

(Пође Анђи, осврћући се непрестано на Косару за себе)

Чудновато!

*(Пружи Анђи доглед па стане код обале посматрајући
Косару и Обрада)*

КОСАРА

*(Ставши са Обрадом с преда, на средину позорнице,
стискајући му руку, пригушено)*

Дакле ти знаш на сигурно да је Марина..

ОБРАД

(Упадне јој у реч, као небрежљиво)

– удовица по апотекару Палигори, који је онако жал-
осно свршио после тастове смрти, – за цело од велике узбуђен-
ости што се по ћир Костаћију нашло толико огромно на-
следство...

(С пакосним осмејком)

Ја мислим да је то са свим појмљиво...

КОСАРА

(Отегнутим гласом)

Сасвим...

(Гледајући му у очи)

Па ипак си јој се и ти удварао, као и

(Јетко)

он... неверник!

(Болно)

О, сви сте ви један као други!

ОБРАД

(Озбиљно)

Вараш се, дете моје. Истина, ја сам одлазио у њену кућу; али ти можда и не знаш да је њен муж био мој школски друг, кога сам као брата волео. Као поштен човек, дакле, не бих у опште могао да јој се удварам и кад не бих био уверен, као што сам, да је она мога друга, са једним злочиним покушајем, тако потресла душевно, да је сиромаш померио памећу и скончао у лудници...

КОСАРА

(Раздражено)

Па ипак тај свет...

ОБРАД

Као што то често бива чини оглушке, и с највећим задовољством похађа њен сјајни салон. Њена интересантна лепота залуђује лаковерне, а њено изванредно богатство привлачи шпекуланте.

КОСАРА

(Јетко)

Београдска Клеопатра!

ОБРАД

Још нешто горе – београдска Лукреција Борција!

КОСАРА

(Болно)

И он то не види!

ОБРАД

Твој паризлија* Славко, на кога си од детињства чекала? Не чуди се, драга моја. Свестрано образован човек, који је провео рану младост у великом свету, пун духа и заноса, па запао у њен сјајни салон, и у њему нашао бар нешто налик на оно, на шта се у туђем свету већ свикао.

(Узевши Косару за руку, нежно)

Али ипак за то буди без бриге, ја ћу му већ отворити очи, да могне разликовати право душевно злато – од лажне позлате. Жив је један узорит човек, који има разлога њу да мрзи из дна душе, а њега да воли као зеницу ока свога. Све сам ја то мало по мало разабрао, – и ја сам тог врсног човека већ позвао... тек што није дошао... Видећеш ти њеног весеља!

КОСАРА

(Стискајући му руку, пригушено)

О, хвала ти као рођеном брату...

Они код језера прсну у смеј, гледајући и показујући према језеру, врте главом и чуде се.

ОБРАД

(Окрене се језеру)

Шта је то тамо?

(Пође за њим Косара)

АНЂА

(Која је дотле гледала на доглед, окрене се Боси)

Молим те оди да видиш...

(Пружа јој доглед, говорећи живо са осталима)

---

* Париски ђак.

БОСА

(Се приближи Анђи, прихвати доглед, погледавши кроза њ, прсне у смеј, пружајући доглед другима)

Збиља, то је наша Марина – у пратњи париског обожаваоца!

ЉУБОМИР

О, сирома "фрајнд"! Лепа госпођа извезла се пре но што је чула и први звук његовог љубавног будилника!

БОСА

И то још у како пријатном друштву!

АНЂА

(Пркосно Љубомиру)

Тако вама треба!

БОСА

(Бацивши испитујући поглед на Косару, с уздахом)
Шта је тај Славко богу згрешио?!

КОСАРА

(Обраду раздражено)

Чујеш ли?!

(Луци ногом)

Не могу више да их видим... ох, неверник! Одмах ћу да отпутујем!

(Пође на десно)

ОБРАД

(За њом)

Немој да си тако нагла... Слушај ме...

Косара га погледа, па мане руком и пође.

Вељко се појави с десна замишљен и забринут.

ОБРАД

(Угледавши Вељка)

Ах!

(Гласно Косари, да га и Вељко чује)

Веруј ми – истрајност је мати успеха, –

(Вељку)

Зар не, Freund?*

(Потапше га по рамену осмејкујући се)

Косара одмахне презриво главом и оде брзо у гостионицу.

IV ПОЈАВА

Вељко. Пређашњи без Косаре.

ВЕЉКО

Да богме, али ипак... помисли, Freund, инсценирам тако пријатно изненађење, – па ни да се жива покаже... Да човек излуди!

(Пође напред, хватајући се за главу)

ОБРАД

(Иде за њим, осмешкујући се)

Заиста чудновато, – а она је тако музикална...

(Слежући раменима)

Тхе, шта ћеш, женске су ћуди неурачунљиве. Али

(Куца га по рамену)

ипак за то pug Mit,* јер знаш како вели Волтер: са кукавичлуком и државе се губе...

---

* Пријатељ. (нем). Уобичајена узречица Вељкова, по којој је добио надимак "фрајнд".

* Само храбро, (нем)

ВЕЉКО

(Нерасположено мане руком)

Ах мани ме, бога ти

(У том је дошао до предње клупе с лева и баци се на њу)

– сад ми није до

(Окрене леђа)

мудричења!

(Пребаци ногу преко ноге, затури главу и замишљено лупа прстима по колену)

ОБРАД

(Гледајући га осмејкује се, за себе)

Већ до готовине обожаване удовице...

(Окрене се и пође гостионици).

У том је Лацко изишао из сенице са кутијом испод пазуха, и поштапајући се пролази гегуцаво осврћући се и осмејкујући се на госте испуљене око језера Гости, угледавши га, стукну изненађено осврћући се и гледајући за њим.

ЉУБОМИР

(Стресе се)

Бррр!.. Каква аветиња!?

Анђа угледавши Лацка, цикне и покрије лице рукама Љубомир јој притрчи храбрећи је.

ОБРАД

(Чувши врисак, врати се брзо језеру)

Ко то...

(И угледавши Лацка, изненади се)

Ах!

(Па застане с десна од статуе).

БОСА

(Гледајући за Лацком, осталима)

Ово ће бити неко рђаво знамење... боље да се склонимо одавде...

(Пође Обраду)

ЉУБОМИР

(Према Боси, гледајући брижно на Анђу, која све заклања очи)

Имате право, – биће да овде нису чиста посла.

(Осталима)

Хајд'мо!

Сви пођу.

Лацко међу тим догегуца до статуе с леве стране па стане разгледајући, и видећи Вељка извади бурмут па шмрче гледајући подругљиво на Вељка

ОБРАД

(Кад виде Лацка како посматра Вељка, за себе)

Разумем...

(Па понуди руку Боси, која је код њега стала, и оду разговарајући се у гостионицу).

Сви остали гости, све осврћући се на Лацка, разилазе се, некоји на десно, а некоји на лево.

V ПОЈАВА

Лацко. Вељко

ЛАЦКО

(Гледајући на Вељка, клима главом, за себе)

Мој соколе чини ми се ти си овде обрао бостан

(Упути се к њему).

ВЕЉКО

(Лупивши се по коленима, скочи и пође у десно, не видећи Лацка)

Окрени-обрни, па ако ми још измакне и ово цинцарче, – ја сам тотално пропао. Онда, Freund, ватај благовремено свет! Па и тај проклети баштован куд ме омете... Синоћ дошла пошта, а од њега ни абера... Па бар да сам могао да јој пошљем онако лепо киту цвећа, како сам био саставио... то би било...

(Окрене се и спазив Лацка стукне преплашено, вичући)

До врага!

ЛАЦКО

(Прилазећи му, заједљиво)

Рек'о бих као да нисмо далеко један од другог...

ВЕЉКО

(Шчепа га за руку и повуче га у десно према бокору)

Човече, од куд ти овде?

ЛАЦКО

(Чинећи се безазлен)

Са свим обична ствар. Пошао сам по мојим трговачким пословима, па како ме пут овуда води, то у случајном разговору са...

(Показује кутију)

Видите, од вашег београдског баштована...

(Отварајући кутију, вади из ње повећу киту цвећа са подлогом од изрецкане артије, на којој се виде златна слова)

Умолио ме да вам, ради боље сигурности, сам предам

(Предајући му)

што ми чини особито задбвољство...

ВЕЉКО

(Истргне љутило киту)

Сметењак један...

(Па је баци преко рамена тако, да падне не далеко од гостионичких степеница)

– сад ми не треба!

ЛАЦКО

(Заједљиво)

Мислите, ваљда, да је доцкан?

(Мете му руку на раме)

Умирите се, драги мој...

(Осмејкујући се)

она, којој сте наменили, сад се тек враћа са возице

(Показујући руком)

по језеру – на жалост не у вашем друштву...

ВЕЉКО

(Пренеражено)

Марина!?

(Полети језеру)

То није могуће...

(Испевши се на обалу, погледа у лево према језеру)

ЛАЦКО

(Гледајући за Вељком, пође на лево, машући главом, за себе)

А јок, не ћемо да пустимо готово за вересију... Бо ме нека се Зафир с њим кусура...

(Оде)

ВЕЉКО

(Тргне се, погледајући језеру, па се лупи по челу)

О, ја будала!

VI ПОЈАВА

Радоје. Момак. Вељко.

РАДОЈЕ

(Излази с лева у путничком оделу, говорећи момку, који за њим носи путничке ствари)

Ваљда ће се скоро вратити, кад велиш да је тако рано изишао у шетњу?

МОМАК

Господин Славко редовно пије кафу на чардаку.

(Пођу у десно гостионици)

ВЕЉКО

(Гледајући непрестано на језеро, јетко)

Ево их!

РАДОЈЕ

(Је међу тим дошао до степеница и угледа бачену киту цвећа, изненађено)

А гле, пријатно знамење!

(Подигне киту и разгледа је)

Момак носећи ствари, уђе у гостионицу.

VII ПОЈАВА

Радоје. Вељко.

ВЕЉКО

(Зловољно)

Чине се да ме не виде... Али нека,

(Силазећи)

– дочекаћу их...

(Сишавши с обале, стане у десно код рундо-а, окренут лицем језеру и левој страни)

РАДОЈЕ

(Пењући се уз степенице разгледа непрестано цвеће, за себе)

Како смишљен избор: бизам ружа, црвени каранфил, ђул и црвена ружа, па кадифица...

(Сети се)

Та то је читав речник из „Говора цвећа”...

(Окреће киту)

Па гле и златан напис

(Зачуђено)

„Марина – 17 Јули”...

(У том се попео на чардак)

Охо!

(Удари китом о сто и баци поглед у наоколо, па се при погледу на језеро тргне, трљајући очи, па опет гледа изненађено)

Дакле збиља – он и она! Значи

(Погледајући на цвеће)

да ово

(Узме киту)

није од њега... дакле ту је још неко... О, хвала случају, који ми изненада пружи овако zgodно оружје.

(Пође)

А сад, у бојни ред!

(Силазећи полако непрестано држи леђа окренута језеру и левој страни)

На језеру, с лева, појаве се на чамцу, Славко, Марина и Жан. Славко весла у врху, а Жан држи крму. Дошавши до средине обале, славко заустави чамац и усправи се да изађе.

VIII ПОЈАВА

Славко. Марина. Жан. Пређашњи.

СЛАВКО

(Искочивши из чамца, пружа руку Марини)
Допустите...

МАРИНА

(Љубазно прихватајући руку)
Срдачна хвала...
(Искочи, па скида с рамена кашмирски шал, са којим је била огрнута)

СЛАВКО

Молим...
(Стојећи с леве стране хоће да јој помогне)

МАРИНА

(Бранећи)
Било би и сувише труда...
(Окрене се)
Жан!

Жан је међу тим такође искочио, и клањајући се прими шал.

МАРИНА

(Силазећи с обале, спази Вељка)
А гле, нашег веселог пријатеља...
(Чинећи се зачуђена)
како је туробан – ни да поздрави.

ВЕЉКО

(Измакнувши се у лево, да заклони Славка, усиљено весело, клањајући се Марини)

Пред величанством ваше појаве, која је кадра да се победоносно такмичи са

(Пружајући руку на брда)

рађајућим се сунцем – обични смртни морају онемети од дивљења.

Марина му се приближила и осмејкујући се пружа му грациозно руку, коју он прихвати нежно на крај од прстију и пољуби, па се одмакне пошавши у лево напред.

МАРИНА

(Идући Вељку, дође у средину између њега и Славка, који је међу тим прешао с десна гледајући непрестано у Марину. Иза њих иде Жан. Обилазећи тако рундо, изађу напред на средину позорнице. У том обилажењу говори полуозбиљно Вељку)

Ви ме плашите, драги пријатељу. Срећа што живимо у хришћанско доба, те су стари грчки богови изгубили сву негдашњу моћ. Иначе бих, можда, услед вашег претераног хвалисања, дошла у опасност да навучем себи на врат судбину...

Док је Марина с пратиоцима заобилазила рундо, Радоје се окренуо према језеру, па кад су они дошли према предњој клупи с лева, он се окрене статуји и стане покрај ње, с десна, тако да, кад је Марина у полу говора, чује њене речи.

РАДОЈЕ

(Држећи киту иза леђа, коракне према Марини и упадне јој у реч, клањајући се)

– тројанске лепотице...

МАРИНА

(Пође брзо према бокору, ставши у косо од Радоја, унезверено)

Ах!

СЛАВКО

(Радосно притрчи Радоју и ухвати га за руку)

Радоје – пријатељу...

ВЕЉКО

(Зачуђено)
Шта то значи?

СЛАВКО

(Брзо, Марини)

Допустите, милостива госпођо, да вам представим мог најискренијег пријатеља, Радоја Рајковића, нашег уваженог житарског трговца –

(Радоју, представљајући)
госпођа Марина...

Марина стоји унезверена не знајући шта да почне.

РАДОЈЕ

(Упадне Славку у реч)

Познато име, чијој срећној носитељци пути су застрти са овако пунозначајним

(Покаже киту)

знамењима незнатих обожавалаца, који као што се можете уверити

(Пружи јој киту, гледајући јој право у очи)
знају на изуст „Говор цвећа”...

ВЕЉКО

(Угледавши киту, пође зачуђено Радоју, па при последњим речима прибере се и испрси се љутито)

Freund... овај... господине – то је дрскост!

(Истргне киту из Радојевих руку)

РАДОЈЕ

(Мерећи га погледом, презриво)

Свакако много мања од ваше, учтиви мој господине; али која ће, надам се, не за то, што је мања, ипак у очима лепе госпође бити лакши грех од ваше нехатости... И ми

(Узевши Славка под руку)

не ћемо бити тако немилостиви да вам не дамо слободна
маха, да вашој пажњи према

(Окренув се Марини, клањајући се)

обожаваној госпођи

(Вељку)

дате израза начином, који је својствен вама, срећивачу*
и, ко што се показује, правом власнику те значајне ките цвећа.

(Окренув се Марини)

А надам се да и милостива госпођа не ће нам узети за
зло ако се с места удаљимо – ја и мој пријатељ...

(Клања се)

СЛАВКО

(Отимајући се, прекорно)

Али Радоје... то је...

ВЕЉКО

(Брзо приступи Марини)

Допустите, милостива, да...

(Окрене се претећи Радоју)

МАРИНА

(Дошавши к себи, мане руком Вељку, пригушеним гласом)

Остав'те се тога... и пратите ме...

ВЕЉКО

(Се повуче, поклонив се Марини, задовољно)

Сматраћу за срећу...

МАРИНА

(Коракнув према Радоју, одмери га, презриво)

---

* У рукопису реченица је несређена и гласи: „који вама да је својствен срећивачу”.

Из уважења према господину Славку, радо вам дајем прилику да га уверите: у колико је ваше пријатељство према њему одмакло од нашег васпитања...

(Окрене се и пође брзо на десно идући гордо са уздигнутом главом)

Вељко одмеривши Радоја и Славка подсмешљиво, уздигне главу и пође убрзаним кораком за Марином, загледајући у киту коју држи у руци.

Жан оде за њима

IX ПОЈАВА

Славко. Радоје.

СЛАВКО

(Који се дотле све једнако отимао од Радоја)

Шта учини по богу, човече. Та пуштај ме, кажем ти, – јеси ли полудео?

РАДОЈЕ

(Озбиљно)

Боље и луд, него издајица и према себи и према другима... ко што си ти пошао да будеш!

(Пусти га)

СЛАВКО

(Зачуђено)

Ја издајица... како?

РАДОЈЕ

(Скрстивши руке, погледа строго на Славка)

Јеси ли ти онај Славко Милеуснић, који си се из чистог одушевљења себи заверио: да твоју богату ризницу знања и имања ставиш у службу народа и отаџбине?

СЛАВКО

(Изненађено)

Ја...

(Погледа на Радоја, па с топлином)

Јесам... и хоћу

(Одушевљено)

тако ми бог помогао!

РАДОЈЕ

(Стиснувши му руку)

И ваља и грех би био, да то не учиниш, јер теби је бог дао, што је мало коме од нас уделио. У пуној си снази – темељно образован и одушевљен за све, што је лепо и племенито, узвишено и корисно. Уз то у сваком погледу слободан и независан – јер си богат. Таквих трудбеника ова наша напаћена отаџбина треба као гладан комад круха.

(Седне, вадећи цигарете и давши Славку да узме, па извади из џепа палидрвца и запали све говорећи даље)

Али, млади мој пријатељу, јаван живот није цветна градина, у којој се само треба машити руком, па да се узабере ловорика. Јаван је живот, драги мој, што и неизмерна пучина морска: величанствена, пуна дражи и појезије, – али и ђудљива и смртоносна. Њу може по некад да преброди и невјежа тако на сигурно, као што може да буде гроб и најодважнијем и највештијем крманошу. А из историје знаш, да су Капитол и Тарпејска стена, стојећи једно тик другога – не један пут замењивали једно друго.

СЛАВКО

(Гледајући Радоја зачуђено)

Истина! – Али

(Седне на столицу)

ја из свега тога још не разбирам шта хоћеш управо да кажеш?

РАДОЈЕ

Да покрај свију твојих одличних врлина, твог неуморног рада и безграничног пожртвовања можеш ипак доћи и неочекивано до горких искустава и разочарања. Не заборављај да је и самом Богочовеку требало само три дана, да од одушевљеног „осана” зачује катилинарско „расни га”! И кад би дошло до тога, да то искусиш, онда савладан болом и очајањем лако можеш да изгубиш веру у све и свакога, ако уз-а-те не буде љубав, истинска љубав, предана љубав. Која разгаљује као сунчани зраци после буре, која ублажује као исцелујући мелем, која освежује као горски напитака, која окрепљује као Мана с неба и покрај које човек тек осећа да живи као човек. Не мисли да су то тек само песничке сањарије! Еванђеље нам казује, да смртоносне ране, које људска злоба и незнање зададоше Богочовеку – блажиле су мирносни жене...

СЛАВКО

(Скочивши брзо, упадне у реч)

– као што је моја Марина!

(Заносно)

О, да знаш...

РАДОЈЕ

(Устане такође, озбиљно)

Ја знам, да...

(Значајно)

Далиле не иду на Голготу!

СЛАВКО

(Стукне са ужасом)

Она – Далила?!

(Шчепа Радоја за руку, бурно)

Доказа... дај ми доказа, – иначе заборавићу...

РАДОЈЕ

(Мирно)

Видим, да си већ заборавио какав сам ја завет дао твојем оцу на његовој самртној постељи – а чуо си га!

СЛАВКО

(Испусти Радојеву руку, па обори главу, покривши очи рукама, тужно)

На самртној постељи! Мој добри оче!

РАДОЈЕ

(Се брзо окрене према гостионици, викнувши)

Момче.

X ПОЈАВА

МОМАК

(Излазећи из гостионице)

Заповедајте!

(И приступи Радоју који му нешто рече. Момак се окрене)

Бићете служени...

(Оде брзо у гостионицу и врати се носећи мастионицу, артије за писма с кувертима и положи све на сто код бокора, па се измакне чекајући)

РАДОЈЕ

(Чим је издао заповест момку, окрене се столу код бокора и седне, говорећи према Славку)

И био је душа од човека, драги пријатељу...

(Узме да пише писмо, говорећи даље Славку)

Ти сам знаш како си ме, случајно, нашао у Бечу: одрпана и изнемогла – од глади и невоље... био си истина пет година млађи од мене, – пратио си твога оца, који је ишао да тражи

лека својој бољетици, па покрај све твоје невоље, ниси превидео туђу – моју – невољу, те си ме силом одвео твом боном оцу...

СЛАВКО

Преклињем те, не говори о том...

РАДОЈЕ

(Довршивши писмо, меће га у куверт и пишући адресу, према Славку)

Сад морам.

(Полако момку дајући му писмо)

Пази добро – госпођи Марини у руке.

Момак оде с писмом на десно.

XI ПОЈАВА

Славко. Радоје.

РАДОЈЕ

(Ухвати Славка за руку)

Јер твој ме отац очински прихватио: оденуо ме, нахранио ме, господски обдарио и препоручио једној великој кући, која је трговала са Србијом. То је био камен темељац мојој данашњој срећи и задовољству. Без тога једва да бих се ја уопште могао вратити у своју отаџбину, к'о што сам се после дванаест година вратио са чашћу: као срећан муж, блажен отац и поштован трговац. И у толико сам више дужан да одржим завет, који сам твоме оцу дао на самртној постељи: да ћу се са искреним пријатељством према сину одужити за очево доброчинство према мени...

СЛАВКО

(Тронута)

О, Радоје!

РАДОЈЕ

И то ћу одржати ма и по цену моје среће и мога живота. Јер што ниси знао – то сада знај: да сам ја онда одавде отишао понижен, обешчашћен као... протераница!

СЛАВКО

(Стукне, пренеражен)

Ти?...

РАДОЈЕ

Јест ја... сиромашак без игде икога и игде ичега усудио сам се да... да љубим кћер једног трговца, који је и по пореклу и по карактеру био верна слика Стеријиног Кир Јање... Код њега сам послуживао од детињства као ђак – сиротан, и кад сврших четврту гимназију, ступих у његову радњу, служећи поштено више од шест година, и не погађајући се колико да ми плати! За мене су биле највеће благо... очи његове иначе онда не баш лепе кћери... Ах, какве су биле оне очи! Па ипак сам крио моју љубав... док једног несрећног дана, био је празник, седим код куће задубљен у читање – а неко ме изненада шчепа за главу и узе да љуби... То је била она – дрхтала је као прут...

(Застане)

СЛАВКО

(У нестрпљењу)

И после?

РАДОЈЕ

(Дубоко уздахне)

После... после је било тако, да, кад је отац осетио – изјурio ме срамно из куће... а у чаршији изнео на мене срамну клевету да сам...

(Раздражено стиснувши песницу)

облапоран на туђу касу... И са том клеветом гонио ме до самог Беча!

СЛАВКО

(Грозећи се)
Ужасан човек!

РАДОЈЕ

(Јетко)
Па тек она!

СЛАВКО

(Зачуђено)
И она?

РАДОЈЕ

(Суморно)

Ја сам веровао у њену љубав као у блаженство душе праведникове... Ми смо се после тог несрећног догађаја ипак састајали и... дописивали...

(Извади из џепа свежањ писама)

Ево, читав свежањ њених писама... каквих их ту нема! Али ја за онда нисам ни узимао на ум да се није на њима потписивала. Тек после сам видео: за што.

(Одахне)

После три месеца престаде уопште да се јавља. Кад је једва једном случајно нађох – она ме исмеја: да сам поманитао, да она и не сања о каквој љубави... А кад је подсетих на њена писма, рече ми подругљиво: да их је писала на молбу њихове куварице и да их је све исписивала из романа... „Сад тек видим да може бити што се у романима прича“ заврши весело и... „из сажаљења“, што ме, како рече, њихова „куварица тако изневерила“ – баци ми код ногу кесицу с новцима „да не гладујем, док не нађем службу!“ Па се окрену и оде...

СЛАВКО

(С одвратношћу)
Чудовиште!

РАДОЈЕ

Које ме умало не начини убијцом...

(Одахнувши)

Стао сам као громом поражен – и не знам колико је трајало док сам дошао к себи; па и онда једва да бих се са свим разабрао – да не угледах код ногу ону кесу с новцима. Крв ми узаври – одгурнем кесу да је на неколикохвати одлетела, и као манит јурнем за неверницом да је... удавим! Мора бити да сам страшно изгледао, кад ме људи склепташе... мислили су, да сам полудео. Питају шта ми је, а ја у бунилу и испрекидано исказем се... Неки почеше да се смеју: „луд!“ Док један не рече подругљиво: „О, паметно је то момче – хоће му се бабове готовине!“... „Просјачка торба!“ рече трећи и отплуну... Јаукнем да су се сви стресли и одскочили од мене; шчепам се за косе и... срозам се онесвешћен... Кад сам дошао к себи – видех се у болници. Ту преболим врућицу, а кад оздравих... будем спроведен у полицију, где ми саопште: да се протерујем из Београда...

(После кратке почивке, с болом)

Протераница!

(Обори главу)

Од стида хтео сам и сам да бегам што даље...

(С уздахом)

и... докотурам се до Беча, – само ја знам како, – тамо смо се сусрели – ти сам знаш како!

XII ПОЈАВА

Момак. Пређашњи.

СЛАВКО

(Тронута, стиснувши Радоју руку)

А она?

Момак се међу тим појави с десна прилазећи Радоју.

РАДОЈЕ

(Спазивши момка, истргне се из Славкових руку и брзо пође на сусрет момку, нестрпљиво, полугласно)

Долази?

МОМАК

(Полако)

Сама...

РАДОЈЕ

(Вадећи из цепа сребрн новац и дајући момку, окрене се Славку)

А она, питаш?

(Мане руком на момка да иде, па застане чекајући док он оде)

Момак пошто је примио новац, поклони се, па скупивши са астала мастионицу и артије оде у гостионицу.

XIII ПОЈАВА

Славко. Радоје.

РАДОЈЕ

(Видећи да момак одлази, Славку презриво)

Она је и даље испитивала може ли све бити истина, што се прича у романима, – ма да је отац, одмах после догађаја са мном, строго на њу пазио, па чак је присиљавао да под његовим надзором ради у његовој писарници. На послетку, под претњом да ће је искључити из наследства, нагони је да се уда за једног

(Значајно)

апотекара, који би можда и данас живио да није био...

(Застане, па одмахне руком)

рецимо да није био – апотекар!

СЛАВКО

(Стукне с ужасом, за себе)

Дакле ипак она?!

(Па брзо шчепа Радоја за руку)

Пријатељу – још једну жртву тражим од тебе – први и последњи пут.

(Значајно)

дај ми тај свежањ писама!..

РАДОЈЕ

(Изненађено)

Што ће ти?

СЛАВКО

Да их... да их сам предам – госпођи Марини!

РАДОЈЕ

(Одахнувши, стисне му руку)

Разумео си ме... и

(Загрли га, пољуби па му преда писма)

– ево ти! Али

(Осврћући се, брзо)

... ево и ње! Склони се да те одмах не угледа са мнош, а ја идем јој у сусрет...

(Оде брзо на десно)

СЛАВКО

(Гледа за њим климајући главом)

Имаш право, врли пријатељу – Далиле не иду на Голготу!

(Оде алејом на лево)

Почивка

XIV ПОЈАВА

Марина Радоје.

МАРИНА

(У другом, елегантном летњем оделу, држећи разапет сунцобран, излази с десна с Радојем у живом разговору)

И опет кажем: и сувише смелости с ваше стране. Ја не праштам лако увреде.

РАДОЈЕ

(Осмејкујући се, упадне јој у реч)

То је од памтивека повластица класичних

(Клања се)

лепотица, противу које се људи нису до сад бунили – нити ће се, верујте, икад бунити...

МАРИНА

(За себе)

Ипак ме не мрзи!

(Баци сунцобран на сто и седне на клупу под бокором, гледајући га испод ока)

Ај, ај, први мој пријатељу... ви канда на првом кораку хоћете да ме обезоружате?! Толика вештина и сувише ме изненађује...

(Претећи му прстом)

Скоро вас не бих познала...

РАДОЈЕ

Не би било ни чудо –

(Иронично)

доста сам дуго био далеко од вас.

МАРИНА

(Узме сунцобран, играјући се с њим)

Па ипак ме нисте заборавили?!

РАДОЈЕ

Само онај може да заборави, који – не љуби.

МАРИНА

(Изненађено)

Збиља? То је чудновато...

(Гледајући преда-се)

Видите и ја вас...

(Устане)

нисам заборавила.

Радоје слеже раменима

МАРИНА

(Гледајући га)

Вама се, канда, то чини неверица?

РАДОЈЕ

Ви рекосте!

МАРИНА

(Гледајући му у очи, озбиљно)

Ако вам моје присуство даје разлога за таково тумачење... Онда...

(Пође)

РАДОЈЕ

(Живо, с бојазњу)

Остављате ме као и...

МАРИНА

(Упадне му у реч, окренувши се)

Као и онда – јел'те?

(Стане)

Па ви ме сами гоните, јер видим да већ и као зрео човек нисте вољни да ме разумете као што ни онда нисте могли да појмите...

РАДОЈЕ

(Горко, прекорно)

Ја... нисам могао да појмим?!

МАРИНА

Наравно. И баш ви не би требали да се према мени служите са таквом горчином, јер ја држим, да сам вам дала довољно доказа...

(Застане)

РАДОЈЕ

(Савлађујући се)

Ваше љубави?!

(Подсмешљиво)

О, и сувише!

МАРИНА

(Озбиљно)

Таман толико, колико би било довољно за размишљање: је ли онако морало да буде – као што се збило. Али ви, како видим, нисте онда ни после о томе размишљали –

(Болно)

јер вас није тиштило, што је мене тиштило...

РАДОЈЕ

(Стане спрам ње са прекрштеним рукама, гледајући је у очи, отегнутим подсмешљивим гласом)

А шта је то вас тако тиштило, што ја нисам био кадар да осећам?

МАРИНА

Казаћу вам

(Седне на клупу код бокора)

Ви знате врло добро како сам ја одрасла – одрасли смо скоро заједно. Кућа нам је била као гробница. Остала сам као мало дете без мајке, коју је требала да замени стара, мрзовољна

и вечно болешљива тетка. Отац... знате и сам какав је био... Ни од кога ни једног пријатног гласа, ни једног пријатног осмејка – наравно

(Гледајући му у очи с болним осмејком)

осим од вас...

РАДОЈЕ

(Клањајући се)

Хвала – на пријатном сећању...

МАРИНА

(С прекором)

Видите, дакле, да вас нисам могла заборавити.

(Туробно)

И то је било сасвим природно, – јер од раног детињства нико није на мене гледао, нико ме није помиловао, – нико ми други није пријатне речи казао!... У трећој години снађе ме још и несрећа – спотакнем се код огњишта, паднем у растресени жар и онаказим један део лица. Сећате ли се како сам изгледала? Срећом се то временом изгубило, и ако не сасвим

(Подигнувши косу с десног чела)

још овај заостатак морам да заклањам са фантастичним фризурама... Али, онда, и само то могло је бити довољно за... подсмех од стране мојих вршњака и вршњакиња... Но, као за пакост, моја тетка још ме присиљаваше да се, као дете, носим онако – како се носе у очевој постојбини, – јер и она и мој отац тако су се носили до смрти...

РАДОЈЕ

Истина је.

МАРИНА

Али мени је то душу изело. У школи и на улици – у цркви и у кући подсмеваху ми се вршњаци и вршњакиње:

(Јетко)

„печено цинцарче“! Док су њихови очеви и стричеви, тече и ујаци улазили код мога оца, у сумрак, кроз капицик, да кријући се од света мољакају за зајам, или да у оној собици испод чардака, по целе ноћи, играју карте на велике новце – дотле су њихове ћерчице и синчићи дизали на мене читаву хајку ругајући се и турајући „печено цинцарче“! Ви сте ме једини бранили... тим ми је подругивање још теже падало, с тога сам бивала све осетљивија, да сам по целе дане, кријући се у оном собичку на тавану, плакала... да сам се сва заценила... да су ми очи бивале кржаве од суза!..

(Скочи, оставивши сунцобран, јетко, кроз зубе, са сијајућим очима)

И тај плач... из дана у дан... из недеље у недељу... из године у годину, гушио је у мени све клице племенитијих осећаја; али је тим обилније заливао једну клицу, која је све већма бујала, док није обузела и срце и ум и душу моју! И то је била отровна клица: мржње, пакости и освете!..

РАДОЈЕ

(Изненађено, са саучешћем)
Марина!...

МАРИНА

(Бурно, прешавши на леву страну)

Јест, још као дете омрзла сам на цео свет!

(Јетко, са стиснутом тресућом се руком)

Те младе каћиперке... та размажена и распуштена дечурлија били су ми црни и кржави пред очима... Ја сам била вечито раздражена и узбуђена, – и то је изазвало у мени чудноват душевни процес; – сазрела сам пре времена и почела да премишљам само како да се светим: да проплачу као што сам ја проплакала, да зајаучу као што сам ја од душевног бола јаукала!

(Задовољно)

И они су и проплакали и зајаукали, а ја... ја сам се само смејала! Хахаха!

РАДОЈЕ

(Престрављено, ухвати је за руку)

За бога, шта ви то говорите?

МАРИНА

Оно што сам творила и... због чега нисам смела никога да љубим, јер би ми љубав натурали окове, који би ми везивали и срце и руке... Ја сам то и сувише осетила,

(Стискајући руку, заносно)

ох, како бих ја била блажена у тим оковима! Веруј ми, жене не мрзе окове – само ако су пријатни; доказ су томе

(Показује)

наше гривне, огрлице и обоце... Али за онда је код мене мржња и жудња за осветом била старија, прека и јача од љубави... И ја сам морала да се ослободим љубавних окова – ма да ме је то болело... О, ти не слутити како ме је то болело... и

(једва чујно)

болеће ме; али ја сам морала по сваку цену да разбијем и те и

(Значајно ударајући гласом)

сваке друге окове – само да будем слободна... потпуно слободна... од сваких веза... од свију обзира...

РАДОЈЕ

(Ухвати се за главу устукнувши према статуји)

Марина... шта чујем?!... О!

МАРИНА

(Као у бунилу, пошавши за њим)

А знаш ли за што? Ја сам знала, да сам богата... временом сам се чак и пролепшала... Знала сам за моћ мојих очију... и читајући романе сазнала сам за људске слабости и пожуде, па сам на тим сигурним основама зидала храм моје мржње... моје освете – мога задовољства!

(Ухвати Радоја за руку и повуче га у лево у предње клупе, ставши леђима окренута плантану и стазици, са пламтећим очима, сиктавим гласом)

Јеси ли слушао за мој сјајни салон? То је разбојиште за моје жртве! Да видиш само како се клањају, како љубе руке, како се лакејски удварају и пузе пред негдашњим толико вређаним и руженим „цинцарчетом“!... За један мој осмејак, платила је млада госпођа потоцима суза; – једно моје руковање извукло је из куће оцаковића камен сводник, – да се цела кућа сурвала! Један мој љубазан поглед, раскинуо је везу, која је чекала само благослов с олтара; – а једна моја шетња од једног краја салона до другог – раздвојила је рођену браћу, да се крвнички покољу!

РАДОЈЕ

(Истргнувши се из Марининих руку, с ужасом пружајући је полако на њу)

И они... они су те сви љубили?!

Славко се појави стазицом код плантана

МАРИНА

(Живо)

Али ја нисам ни једног од њих љубила... ја уопште нисам никога љубила, нити могу кога другог да љубим... сем једног,

(Погледајући на Радоја)

на кога, од детињства, нисам заборавила; за ким сам, од како се вратио из туђине, често... врло често погледала иза мојих салонских завеса кад је пролазио улицом...

(Полугласно)

и не осврћући главе...

РАДОЈЕ

(Брзо)

А тај је?...

МАРИНА

(Заносно)

Онај... који ме је

(Ухвативши Радоја за руку, дрхћућим гласом)

истински љубио још кад су ме сви исмевали, који ме је једини уверио да у свету има чисте љубави, који се делом показао да зна ценити своје људско достојанство, и чија ми је дрхћућа рука

(Стискајући му руку)

залога да ипак љуби...

РАДОЈЕ

(Викне изненађено)

Вас... ја?!

МАРИНА

(Му нагло испусти руку, забезекнуто, отегнутим гласом)

Не?!...

XV ПОЈАВА

Славко. Пређашњи.

СЛАВКО

(Изађе напред, узрујан, пружајући Марини свежањ писма, заједљиво)

Зашто да не, милостива госпођо, – само ако ова ваша писма оверите са вашим потписима?!...

МАРИНА

(На Славков глас тргне се са узвиком)

Ах!

(Па узмичући на противну – десну страну гледа разрогаченим очима на Радоја, који иде полако за њом, гледајући

јој строго у очи. Дошавши према статуји, пригушеним и отежнутим гласом изусти)

Издаја...

(И узмакне сасвим у десно прихвативши се за столицу код астала)

Радоје застане код статуе и за све време посматра немо Марину, стојећи непрестано са скрштеним рукама.

Из гостионице излазе: Косара и Обрад у путничком оделу, за њима момак носећи кофер, торбу, кутију, кишобране и друге путничке ситнице.

XVI ПОЈАВА

Косара Обрад. Момак. Пређашњи.

СЛАВКО

(Је са задовољством гледао, како се Марина преплашила, па уочив излазеће из гостионице, узвикне радосно)

Косара?!

(Брзо приђе Радоју, стиснувши му руку, па пролазећи покрај Марине, презриво јој баци пред ноге свежањ писама и полети силазећим се из гостионице, дрхтавим гласом, пружајући руке)

Драга моја Косара... опрости ми... ја сам...

КОСАРА

(Радосно му прихвати руке)

Мој Славко!...

(Живо)

Хајдмо одавде!...

(Поведе га покрај језера).

Марина тргнувши се кад јој Славко добацио свежањ, погледа за њим, и видећи га како се рукује са Косаром, брзо окрене

главу и сагнувши се љутито шчепа свежањ па управи бунован поглед на Радоја, који стоји непомичан.

СЛАВКО

(Међу тим поздравивши се с Обрадом, радосно Косари)
До на крај света!..

Славко. Косара. Обрад и момак за њима, одлазе на лево алејом. У том се с десне алеје појави Вељко осврћући се журно и разгледајући.

ХVII ПОЈАВА

Вељко. Марина. Радоје.

ВЕЉКО

Изишла је сама... не смем да је испуштам из вида..
(Угледав Марину, тргне се)
Ах!
(Притрчи јој и видећи је збуњену, у неприлици)
За бога... милостива...

МАРИНА

(Према Радоју, буновно, безвучним гласом)
Нем и непомичан као и
(Показујући руком)
онај кип...

ВЕЉКО

(Угледав Радоја, тргне се)
Опет тај...

МАРИНА

(Подигне десну руку, у којој држи свежањ, претећи Радоју, дрхћућим гласом)
Али ма да је женска рука слаба...

ВЕЉКО

(Брзо)

Рачунајте на моју мушку руку...

(Пружа јој)

МАРИНА

(Шчепа левом руком Вељкову десну, кроз зубе)

Примам... да би моја била што сигурнија...

XVIII ПОЈАВА

Зафир. Пређашњи.

Зафир се у том појави стазицом с лева, држећи у једној руци отворену кожно бележницу, а у другој меницу, коју хоће да мете у бележницу. На Маринин узвик застане и дигне главу, па видећи Вељка, осмехне се злурадо.

МАРИНА

(Је у том нагло коракнула према Радоју, настављајући свој говор, претећим гласом)

– Кад те потресе – да те и сурва, да те неповратно рине у вечни мрак!

(Брзо се окрене узевши Вељка под руку и пођу на десно)

ЗАФИР

(Кад Марина узме Вељка под руку, коракне напред, спуштајући меницу у бележник, подругљиво)

Готов си!

(И затвори бележник, па га мете у џеп)

ЗАВЕСА ПАДА

ДРУГИ ЧИН

На дну позорнице изглед на башту. Тераса на стубовима са великим прозорима, који су одоздо на горе до половине дигнути тако, да је изглед сасвим слободан. С лева и с десна од терасе силазак у башту на уским степеницама, а у ходник преко широких степеница. Ходником с лева, општи улаз, и с десна улаз у одаје. Из ходника улази се у салон на троја стаклена врата, средња велика, а до њих и с једне и с друге стране мања врата. Из салона воде двоја врата: с десна у Маринине одаје, а с лева у трапезарију. Намештај у салону с десна: на дну, у углу, вештачко стење, а на њему, у врху, стоји испуњен орао са уздигнутим крилима; у косо од улаза у одаје према стакленим вратима „балзак”,* у горњем крају до њега асталче с новинама, а сниже асталчета табурет, с преда машина за шивење, код ње две столице, између којих стоји у косо низак астал са наслаганим свршеним радовима, а с друге стране од машине округло асталче са прибором за шивење: омање ножнице, игле, конци, напрстак, кост за глачање. С лева на дну у углу палма у великом суду; косо од левих врата према стакленим вратима софа, преко које је пребачено платно, а по њој растуриени формулари за кројење; испред софе дугуљаст астал, а на њему кројени делови од платна, велике ножнице и мера.

* Врста софе – „balzac” (фр)

Око астала три фотеље. С преда у углу, жардинијера Под је застрвен с ћилимом.

С лева и десна узима се с позорнице према публици.

I ПОЈАВА

Јелена Симка

Седе код шиваће машине и раде; Јелена за машином, а Симка ушива седећи на столици до зида

СИМКА

(Погледајући на Јелену)

Е, баш су право казали да имате вилинске прсте – благо вама! Ви ћете још бити срећни...

ЈЕЛЕНА

(Не дижући главе с рада, с тужним осмехом)

Срећна?!

(Туробно)

Ја не знам шта је то...

СИМКА

(Наивно)

Па тако... имати своју кућу, па доброг мужа, који нас воли и радити за себе, а не у туђој служби...

ЈЕЛЕНА

(Уздахне)

Ах!

СИМКА

Оно, истина, и богаство није лоша ствар; али наш Жан, – знате, то је лакеј наше милостиве и крштено му је име Трандафил, он вам је служио по господским кућама, па шта он

све прича, да ме бог сачува и сахрани... Ја чисто нисам веровала, али гледајући нашу милостиву...

ЈЕЛЕНА

Госпођу Марину?

СИМКА

Шта ви мислите!

(Осврне се, па тише)

Кад је човек гледа у друштву лепу, веселу и задовољну и како људи извише вратове и искривише леђа клањајући јој се, – мислио би нико срећнији од ње! Али кад је нико, од тог њеног света, не види; кад је насамо – ни та жена ни дај боже. Никад се не насмеје, трепавице јој тада увек покривају половину њених крупних гаравих очију, – а чело јој се набере као да јој је осамдесет година...

ЈЕЛЕНА

(Зачуђено)

Та иди не говори!

СИМКА

Јест, очију ми...

(Још тише)

Ја се тако бојим... Знате, као дете, слушала сам свакојаке приче о вилама и... уклетим царским кћерима... Па ко зна...

(Осврће се)

ЈЕЛЕНА

(Осмејкујући се, погледа је)

Ти си нека лудица...

(Настави рад)

СИМКА

Да богме, лако је то казати, али опет за то враг ни оре ни копа, него тако...

(Стресе се)

Ху, – далеко му лепа кућа!

(Крсти се)

ЈЕЛЕНА

(Погледа је, па оставивши посао, мете руку на њено раме, озбиљно)

Тих врагова, којих се ти бојиш, душо моја, нема на свету; али има врагова у људском облику, који могу да заслепе, да памет помуте, да срце онакаже, – и ти врагови не само да не беже од крста, но још га каљају њиховим прљавим устима и кужним задахом њихове покварене душе... Њих се чувај више но живе ватре...

СИМКА

(Гледа је зачуђено, па вртећи главом уздахне)

Ја вас не разумем...

ЈЕЛЕНА

(Положи руку, на њену главу, побожно)

Нека би те милостиви бог сачувао од искушења да то разумеш...

СИМКА

(Ухвати је за руку и пољуби)

Ви сте тако добри, али опет и тако чудновати – скоро као и милостива, само некако од друге руке...

(Хоће још нешто да каже, па се тргне, плесне рукама и прсне у смеј)

Баш право каже Жан да сам глупа... не знате како сам глупа...

(Опет се смеје)

ЈЕЛЕНА

Ето ти сад ње! Хтела си нешто да кажеш, па се устешеш? Говори слободно – као са сестром.

СИМКА

Али... ви ћете можда да се наљутите?

ЈЕЛЕНА

Боже сачувај – говори само.

СИМКА

(Стидљиво, погледајући је)

Глупо је... али кад баш нећете да се љутите... онда... како да кажем? Знате... да.. овај

(Брзо)

нисте заљубљени?

(Видећи да се Јелена тргла и скочила)

Али, молим вас не љутите се...

ЈЕЛЕНА

(Збуњено)

Ја?...

(Мирније, осмејкујући се силом)

Шта се теби врзе по тој главици?!

(Седне)

Бог с тобом, девојко!..

СИМКА

(Невесело)

Ето тако, видите – у мојој глупости мислила сам да није што но се вели љубав узрок те је милостива тако чудновата... Али ето није ни код вас, а код ње би могло бити још мање, јер већ се у велико говори, да милостива не ће дуго остати удовица...

ЈЕЛЕНА

(Гледајући непрестано у посао)

Е да, зар се госпођа удаје?

СИМКА

О, она је то могла давно и давно – само да прст пружи,
па младожења на сваком прсту по десет. И сад, наравно, сви
завиде господину Вељку Драгојевићу...

Јелена врисне и скочи.

СИМКА

(Престрашена, такође скочи)

Шта вам би, за бога?

ЈЕЛЕНА

*(Савлађујући се, али ипак раздражена, ухвати се за прст
од леве руке)*

Ништа... ништа... убола сам се у прст...

(За себе)

Он – бестидник!

СИМКА

(Маши се за Јеленину леву руку, живо)

Ах, то је од срца – молим вас, дајте ми да усисам...

(Нежно)

ви имате тако добро срце...

ЈЕЛЕНА

(Бранећи се)

У данашњем свету, душо моја, сувише доброте – уди
доброти...

(Седне за посао, туробно)

Дакле, велиш, сви завиде том срећном господину?

СИМКА

(Весело)

Господину Вељку?

(Седне и ради смејући се)

Наравно – како да не. Од како се са милостивом вратио из купатила – не прође дан да нас не походи. А красан је то господин, верујте.

ЈЕЛЕНА

(Сагне се сасвим, шијући брзо)
Баш красан!

СИМКА

Па да, видите, није ни мало поносит као она друга господа. И добар – боже како је добар! Свакога од нас за најмању услугу царски награди. А и милостивој је много у вољи...

ЈЕЛЕНА

(Полугласно)
Тешко њој!

СИМКА

(Зачуђено)
Шта велите?

ЈЕЛЕНА

(Прекидајући сама конач, брзо)
Та овај се конач нешто кида..
(Надовезује)

С лева се зачује зврјање електричног звонца

СИМКА

Чудновато – а мени се још ни једанпут није прекинуо... Али да, кад се брза као ви... разуме се...

МАРИНА

(С поља, с лева)
Испрегните...

СИМКА

(Тргне се)

Ах!

(Погледајући на стаклена врата)

Милостива се вратила из чаршије...

II ПОЈАВА

Жан. Марина. Жорж. Пређашњи.

Жан долазећи брзо с лева из ходника отвара широм велика стаклена врата и стане поклоњен на лево.

Марина долази ходником с лева, у мантилу са шеширом на глави, држећи у руци сунцобран.

Жорж оде за њом носећи један повећи дугуљаст свежањ увијен у кабастој артији.

МАРИНА

(Дошавши до врата, Жану)

Господин Вељко није још долазио?

ЖАН

Није, милостива.

МАРИНА

(Улазећи, осврне се Жану)

Иначе походе данас не примам.

(Пође напред весело)

А, наша вредна шваља у велико ради...

Симка скочи и притрчи Марини да је пољуби у руку.

ЈЕЛЕНА

(Устане, клањајући се Марини)

Трудим се да вас по могућности задовољим.

СИМКА

(Пољубивши Марину у руку, помаже јој да скида мантил и шешир, говорећи)

О, да знате, милостива, како госпођица Јелена брзо и лепо ради...

(Па узевши мантил, сунцобран и шешир однесе их на десно и одмах се врати)

Жорж је међу тим оставио свежањ на астал код софе, и покло-
нивши се Марини, окренуо се натраг, па пошто је са Жаном
затворио велика стаклена врата, – обојица се удаље кроз ходник
на лево.

III ПОЈАВА

Марина Симка Јелена

МАРИНА

(Разгледајући посао код шиваће машине)

Изврсно, и збиља сте доста урадили. Ја сам сасвим задовољна. Моја пријатељица начелниковица, госпођа Мила, није претерала хвалећи вас – има и кога.

ЈЕЛЕНА

(У неприлици)

И сувише ласкаво.

СИМКА

(Живо)

За три недеље све ће бити готово, милостива.

МАРИНА

То ми је мило. Са овим нашим шваљама имамо живу муку. А ви нисте одавде – је'лте?

ЈЕЛЕНА

(Збуњено)

Овај...

(Тргне се, брзо)

Не... нисам... ту скоро сам дошла из прека...

МАРИНА

А немате овде никога свога или бар познаника?

ЈЕЛЕНА

(Окрене се, с уздахом)

Немам. Сама сам као суво дрво у планини...

СИМКА

(Са саучешћем)

Сиротица!..

МАРИНА

(Зачуђено)

Што тако тужно?!

(Приђе столу код софе и развезујући свежањ говори према Јелени)

Ни бриге вас, драга моја, само кад сте орни раду. Благословена је ово земља, има свега изобилља – сем вредних руку. А ваше руке злата вреде...

(Вадећи платно, чипке и свилу)

Да видите јесам ли све узела...

ЈЕЛЕНА

(Разгледајући)

Заборавили сте пантљике...

МАРИНА

(Претурајући)

Збиља! Ех, то може и Симка да купи...

(Одгурне ствари у крај стола)

Тако... па
(Јелени, осмејујући се)
 само се пожурите, јер ко зна, може на један пут искрснути да спремате за себе свадбену опрему...
Јелена се тргне, стиснувши уста

МАРИНА

О, не брините, удаћемо ми вас – те како...

СИМКА

(Весело приђе Јелени)
 Ах, како би то било красно...

ЈЕЛЕНА

(Ухвативши се за срце, болно)
 Молим вас, госпођо, поштедите ме...
С лева се чује зврјање електричног звонца

МАРИНА

(Погледавши на Јелену, зачуђено)
 Како?
(Брзо, са саучешћем)
 Ви патите...

IV ПОЈАВА

Жан. Пређашњи.

ЖАН

(Долазећи ходником с лева, отвори средња врата и јавља)
 Господин Вељко Драгојевић...

ЈЕЛЕНА

(Преплашено стукне до машине, тресући се, за себе)
Он!?

МАРИНА

(Погледајући је, изненађено)

Хм...

(Па јој се приближи значајно)

Нек вам је на утеху да нисте само ви који патите...

(Стисне јој руку)

Рачунајте на моје саучешће и наклоност...

(Симки)

Нека се за госпођицу спреми доручак, па је после проведи мало по башти...

СИМКА

(Клањајући се)

На служби.

МАРИНА

(Јелени)

А ви се дотле одморите...

ЈЕЛЕНА

(Марини, поклонивши се)

Хвала на доброти...

МАРИНА

(Одлазећи, Жану)

Господин Вељко нек изволи...

(Оде на десно)

ЈЕЛЕНА

(Савлађујући се, за себе)

Дочекаћу га...

(Седне за посао)

СИМКА

(Гледајући на стаклена врата)

Ах ево га...

(Брзо пређе на лево и обилазећи око софе, вади из џепа писмо)

Ходником, с лева, појави се Вељко кицошки одевен, са драгољубом у рупици од капута, цвикер му виси о узици. Излазећи још непрестано намешта оковратник, манжетне и струк од капута. Жан му се поклони, а он му спусти у руку један новац. Жан се још дубље поклони и оде ходником на лево.

V ПОЈАВА

Вељко. Симка. Јелена

СИМКА

(Пролазећи кроз лева мања стаклена врата, склања писмо иза леђа, задовољно)

Сад да му предам...

ВЕЉКО

(Стојећи код улаза, намешта прстима косу)

Нека сви попуцају од јада – Вељко ипак остаје unüberwindlich*... Још само да ми је да ухватим оног крвопију Лацка, те да скинем и ту беду с врата... Али враг би га знао где је... као да је у земљу пропао...

Симка му се међу тим полако приближила за леђима и преко рамена дирне га с писмом, па стукне склонивши писмо.

---

* Ненадмашан. (Нем.)

ВЕЉКО

(Окрене се)

Ах, Симчице, голубице... ти си
(Милујући је по образу, полако)
 красно дете... Тако лепа...

СИМКА

(Обешењачки)

А милостива?

ВЕЉКО

(Тргне се, осврћући се преплашено)
 Госпођа ваљда је...

СИМКА

(Показујући на десно)

У њеној соби. Но док она изађе моћи ћете прочитати
 ово писмо...

(Даје му)

ВЕЉКО

(Погледајући са зебњом у Симку)

Од ње?

Симка се окрене смејући се.

ВЕЉКО

(Омирише писмо)

Ах!

*(Па брзо отвори писмо и летимично га погледа, зачу-
 ђено)*

Шта – то је изненађење!

(Брзо Симки)

Кажи ми искрено ко ти је дао ово писмо?

СИМКА

Један непознати човек дође пре два сата и пита за вас:
 јесте ли овде, и ако нисте, хоћете ли скоро доћи. Ја рекох:
 можда, – и он ме замоли да вам предам.

ВЕЉКО

(Миришући писмо, погледа значајно на Симку, машући главом и осмејкујући се)

А да није случајно тај човек – милостива... овај, хоћу рећи... тог човека...

СИМКА

(Љутито)

Како можете тако што да питате? Мислите да бих ја...

ВЕЉКО

(Утишкавајући је)

Но... но... ја не тражим да издајеш тајне твоје госпође...

Ево ти...

(Даје јој новац)

па и у будуће тако чувај тајне...

СИМКА

(Узме новац, за себе)

Мора да је нешто врло пријатно; –

(Одлазећи)

па баш кад му је мила његова измишљотина – нек у њу верује...

(Оде ходником на лево)

VI ПОЈАВА

Вељко. Јелена

ВЕЉКО

(Гледајући у писмо, улази у салон)

Хм... баш тако: „једна Вама пријатељски наклоњена личност, која за сад не жели да се зна, – исплатила је потпуно Вашу меницу и пред-а-мном је спалила. Према томе ми смо изравнани. И за у будуће вазда вам на услузи – Лацко”...

(Замишљено)

Ко би то други могао да буде „пријатељски наклоњена личност која”... – до она? Али од куд је само дознала..

Јелена хтевши да дохвати ножнице са асталчета, гурне их и оне падну на под, па се сагне и дохвати их.

ВЕЉКО

(Тргне се)

Ах... ја и не видим...

(Међући писмо у џеп гледа на Јелену)

Интересантна шваља..

(Намести цвикер и пође к њој обилазећи „балзак” у десно)

овако гледајући *ist nicht übel**... Каква је у лицу?...

(Дошавши до ње, нагне се, гласно)

Ви сте, канда...

Јелена бацивши нагло шав, скочи и окрене се.

ВЕЉКО

(Устукне посрћући покрај „балзак”-а задржи се на његовом врху, гледајући у Јелену са избеченим очима, муца)
 Је... јел... лена!?

ЈЕЛЕНА

(Скрстивши руке, стане испред њега)

Познајеш ли ме, млади господичићу?

ВЕЉКО

(Пренеражено)

Ти овде... овде?

(Осврће се)

---

* Није рђава... (Нем.)

ЈЕЛЕНА

А да шта си ти мислио... да сам се на свагда изгубила и пропала у јаду и сраму, међу туђим светом, у који си ме завео, па бездушном оставио?

ВЕЉКО

Па... ја... овај... знаш...

ЈЕЛЕНА

Шта да знам што и ти не би знао, варалице светска? Зар мало знам, зар сам мало патила од тебе и са тебе, бесрамниче? Мало – а?

(Заједљиво)

Не вреди ни да се о томе говори у овој кући, где си...

ВЕЉКО

(Је брзо шчепа једном руком за пас и повуче на средину позорнице, затварајући јој уста другом руком, осврће се, пригушеним гласом)

Ћути... не ћеш се кајати... само за сад ћути...

ЈЕЛЕНА

(Истргне се)

Сад да ћутим? А онда... у мом родном месту на Лепеници, када сам била код мога доброг мужа, онда си ме кумио и богорадио да изустиш само две речице: љубим те! Сећаш ли се тога?

ВЕЉКО

(Склопи руке)

Јелена, ако бога знаш...

ЈЕЛЕНА

Ја знам за бога, и ако си ме ти навео да на њега заборавим – ја сам се ипак, као покајница, предала његовој милости. Али ти... ти ниси никад знао ни за бога, ни за душу, ни за част,

ни за образ! Јер да си за све то знао, не би ме детињасту и лаковерну завео да оставим свог мужа, који ме је извео из сиротиње, који ме је чувао као мало воде на длану, који ми је веровао више, но самом себи што је веровао.

ВЕЉКО

Опрости ми... био сам тако опијен љубављу, да...

ЈЕЛЕНА

Да си је вргао у кал, у ком си се сам ваљао, па си и мене хтео тамо да оставиш, да се срамно угушим! Је л', то си желео ти, јадниче, кад си ме завео да погазим свој и својих образ, па си ме повукао са собом у туђ свет... далеки свет... где сам код језика била нема јер ме нико није разумео, где си ме после кратког времена хладнокрвно оставио у крајњој беди и невољи – док си ти по целе ноћи банчио и коцкао расточавајући своју очевину...

ВЕЉКО

(Пошто је послушно на десна врата и осврнуо се на све стране, сав тресући се)

Преклињем те, Јелена... опрости ми... Ја све признајем... ја се искрено кајем... ја ћу стоструко да ти накнадим... да те наградим за твоје патње... Тражи од мене колико хоћеш – само ме сад поштеди – не доводи ме до очајања...

(Клекне)

смилуј се!

ЈЕЛЕНА

А јеси ли се ти смиловао над-а-мном, када сам те исто тако на коленима преклињала, да ме не остављаш, да се над-а-мном сажалиш? Не! Ти си ми се још наругао – бестидниче! Само милости божјој имам да благодарим што онда нисам померила памећу!

ВЕЉКО

(Који је међу тим скочио, у очајању)

Ово су паклене муке!...

ЈЕЛЕНА

Ти их тек сад осећаш, – а ја... колико сам их ја подносила! И још се дрзаш да ми говориш о некој накнади!? Као да се то може ичим надокнадити!? И чим, кад, мислиш да ми надокнадиш?

(Презриво)

Ваљда новцима, који нису твоји и на које си пошао у пљачку? Не, не – красни господичићу! Ја сам се могла заслепити само једним благом, које се зове: љубав; – а кад се и оно показало лажно, онда нема тог блага на свету, рад кога бих могла да заборавим...

VII ПОЈАВА

Симка Пређашњи.

СИМКА

(Дође с лева)

Доручак је на столу...

(Видећи Јелену и Вељка једно спрам другог, весело)

А, ви сте се већ познали?

(Притрчи Јелени)

Је'л те да је господин Вељко прекрасан човек?

Вељко се измакне према „балзаку“.

ЈЕЛЕНА

(Заједљиво)

О, те како!

(Брзо приступи Вељку, пригушеним гласом)

Благодари богу што је ово невино дете наишло; – али...
госпођа Марина није дете!

(Гласно, климнувши главом, заједљиво)

Видећемо се...

(Пође на лево)

СИМКА

(Безазлено)

Па наравно...

(Вељку зачуђено)

А ви ништа не кажете?

Вељко седне на „балзак”, окренувши леђа

СИМКА

Не?!

(Пође на лево, осврћући се на Вељка).

Чудновато!

(Одлазећи уздише)

Шта знам ја – кад сам тако глупа!...

(Оде за Јеленом на лево)

VIII ПОЈАВА

Вељко, за тим Марина

ВЕЉКО

(Лупивши се по коленима, скочи)

Ово је ужас!... Још може да ми побрка све рачуне!

(Ходе замишљено)

Ја морам по што по то да јој запушим уста; – али само

(Стане гледајући пред-а-се са прстом на челу)

како... како?...

МАРИНА

(У раскошној домаћој хаљини изађе с десна, намештајући фризуру)

Што тако замишљено, драги пријатељу?

ВЕЉКО

(Тргне се, усиљено осмејкујући се приђе јој руци)

Ах, извините

(Пољуби је у руку)

нешто сам се тако занео, – а

(Погледајући је)

ко се смртни не би занео у вашем чаробном кругу?...

МАРИНА

(Претећи му прстом)

Пазите шта говорите, драги мој, јер...

(Осврће се)

ах, моја шваља је код доручка...

(Приђе шиву разгледајући)

Баш је вредна и вешта послу...

(Пође софи, према Вељку)

Нисте је затекли?

(Седне на софу претурајући формуларе)

ВЕЉКО

(Тргне се, збуњено промуца)

Јел... лену?

МАРИНА

(Погледа га, зачуђено)

Гле, зар је ви познајете?

ВЕЉКО

(Сплетено, осврћући се)

Ја... не... овај... чух девојку кад је зовну: госпођа Јелена...

МАРИНА

(Устане, озбиљно погледајући га)

Извините, драги господине, моја девојка није је могла ословити госпођом,– јер се она представљала као госпођица...

ВЕЉКО

(Скривајући поглед, све сметеније)

Госпођица... може и бити...

МАРИНА

Хм... може бити...

(Гледајући му у очи, озбиљно)

А може бити и да се ви са том вашом госпођом од некуд познајете из ближе... Све може да буде...

ВЕЉКО

(Тргне се)

Ја да... Од куд вам то дође на памет?!

(Усиљено осмејкујући се)

То су ... извините – мало незгодне шале...

(Усправи се, гордо)

Допустићете, да ја, као син...

МАРИНА

(Упадне му у реч)

– вашег опште уваженог оца, који је био високи достојанственик и у сваком погледу беспрекоран, дакле један такав оцаковић не може се упуштати у ближе познанство са једном ... обичном шваљом!

(Подругљиво)

Како би то било!?

ВЕЉКО

Али допустићете...

МАРИНА

(Приближивши му се, строго)

Ја не допуштам да се у мом присуству омаловажава ма ко, који ради и поштено зарађује што му треба за живот, а најмање ћу то допустити кад се тиче самохране женске главе. Јер сваки, који поштено ради може с поносом рећи: моји су предци – моја дела! Сиротиња пак, по себи, није порок кога би се човек ваљао да стиди. Порок је – нерад!

(Пође „балзаку” и у говору седа наслонивши се)

Ако у том погледу мени не верујете као чеду једног, како се вели, обичног ћифте, – а ви верујте једном цару Солумуну, који вели: рука радљива господариће, а лењива ће давати данак...

(Узме новине с асталчета и разгледа их, не прекидајући говор)

Разуме се да тај данак не мора бити увек само у новцу, он се може давати

(Ударајући гласом)

и у образу, части... или макар и у самом имену...

ВЕЉКО

(Стукне као увређен)

Милостива госпођо...

(Усиљујући се да буде љубазан)

Извините... ви ме... овај... зачуђавате...

МАРИНА

(Погледајући га преко новина, прсне у смеј)

Верујем вам.

(Гледајући у новине, наставља)

И јесте за чуђење да тако што чујете од мене, која сама радим противно томе, уживајући и скоро расипајући, што је мој отац радећи неуморно стекао. Али, –

(Погледајући га преко новина)

драги мој пријатељу, баш ви не треба да се чудите томе, јер, пре свега, мој је отац био само

(Заједљиво)

обичан ђифта, каквих има у чаршији на туцета – није дакле имао таковог имена, да бих, као женска глава, сматрала за дужност да очувам његово предање... А

(Оставивши новине, устане)

после, кад бих баш и очувала његово предање, онда бих се вероватно лишила те пријатности,

(Осмејкујући се погледа на њега)

какву ми наговештава значај... драгољуба

(Вељко се клања блажено)

на грудима тако услужног кавалџера...

ВЕЉКО

(Брзо вадећи цвет из рупице од капута)

– који је веома срећан и блажен у уверењу, да се значај овог цветића

(Поднесе јој цвет)

милостива...

МАРИНА

(Упадне му у реч, прихвативши цвет, с осмејком)

– прима...

(Мирише га пошавши софи)

ВЕЉКО

(За себе, зачуђено)

Ова је жена прави Сфинкс!

МАРИНА

(Погледајући преко рамена на Вељка, осмејкујући се, за себе)

Тетребе!

(Седне на софу, бацивши цвет на астал)

ВЕЉКО

(Приближујући се, блажено)

Толико благовољење с ваше стране, милостива госпођо,
даје ми слободу...

МАРИНА

(Упадне му у реч, показујући на фотелј)

– да узмете место...

ВЕЉКО

(Живо, лативши се фотелја, кога догурне ближе Мари-

ни)

– које би само по цену живота

(Седне)

другоге уступио...

(Дохвати Маринину руку и пољуби је)

МАРИНА

Радо верујем – само не заборављајте да ја нисам средње-
вековна принцеза. То сам вам већ једном казала. Не волим крв,
и за то...

ВЕЉКО

(Брзо)

За то сам се и поклонио вашој вољи, ма да ми је било
тешко што ми нисте допустили да... за онакову дрскост казним
онога.. онога грошићара како доликује...

МАРИНА

То задовољство оставите мени, наравно уз вашу помоћ,
на коју до краја рачунам...

ВЕЉКО

(Клањајући се)

Располажите са мном по вашој вољи; само се бојим да
ваш рачун...

МАРИНА

(Упадајући у реч)

– не буде тачан?! Будите без бриге. Ја сам истина напустила предање мог оца – али га нисам заборавила. Новинарска, глумачка и – трговачка крв особите су природе. А ја сам, к'о што знате, трговачка крв. Дакле...

(Вадећи из џепа бележник)

како стоје данас шљиве?

(Отвори бележник и вади писаљку, спремајући се да пише)

ВЕЉКО

Већ су скочиле на тридесет и пет, а тражња је све већа. На Сави се држи да до Митрова-дне могу да претерају и четрдесет...

МАРИНА

А он је још летос, пре оних олујина, углавио за Митровдански термин са двадесет и девет и по. Купује још?

ВЕЉКО

Престао је, и како ми изгледа бацио се са свим на жито.

МАРИНА

(Рачунајући)

Сасвим природно. Губитак је на шљивама извешан. И покрај незнатне добити на ранијој куповини, – ипак може да претури и 25 хиљада динара. Решио се дакле да на дан термина плати диференцију, – и ви ћете се већ сутра кренути за Пешту, да за раније добијемо везу, – ако би у недостатку готовине, – што је вероватно – издао меницу...

ВЕЉКО

Коју ће – што је још вероватније – исплатити играјући се, јер му жито носи сигурну добит. У томе је имао добар нос, пошто ове године и Русија и Америка слабије извозе...

МАРИНА

(Осмејкујући се)

Овде му не помажу ни сви остали делови света...

(Рачунајући, говори даље)

На четири житарице ... узмимо од четири до пет динара
– излази чиста добит око 50 хиљада...

ВЕЉКО

Ето, видите и сами – још му остаје на чисто око 25 хиљада...

МАРИНА

Ви заборављате да он једва ако има свог капитала 35 или највише 40 хиљада, – остало је све туђ новац... Дакле – може да се сурва...

ВЕЉКО

(Зачуђено)

Али, како је то могуће?

МАРИНА

Као и помрачење сунца.

(Устане, држећи бележник у руци)

Јесте ли по мом упуству говорили са власником житарица?

ВЕЉКО

(Устајући, такође)

И говорио – и довео га. Чека у предсобљу. Ако допустите...

Марина излазећи напред, климне главом

ВЕЉКО

(Поклони се и пође, за себе)

Нека ме враг носи ако ја од свега овога што разумем...

(Оде кроз стаклена врата с леве стране, ходником у лево)

IX ПОЈАВА

МАРИНА

(Осврнувши се, баци бележник на асталче код балзака, са севајућим очима)

Ја морам тог гордељивца да сурвам, – па ма жртвовала и половину мога имања, – може ми се, али њему не!.. И онда или мора да пропадне, или... мора да дође к мени, мора да ме моли... да га спасавам... Ох, каква ће то сласт бити да гледам како се сурвава... а још већа да код мојих ногу видим сломљена и понижена њега... коме сам једино широм отворила и показала моје срце, – а он га хладно с предумишљајем и презриво згазио, шорнуо и извргао подсмеху! Нека би то била и само увређена женска сујета, – али она је мени што и њему његова трговачка сујета – његова част... Једно за друго, па после шта коме бог да!

X ПОЈАВА

Спира Вељко. Марина

ВЕЉКО

(Долази ходником, с лева, са Спиром, улазећи у салон кроз мања стаклена врата, говори му)

Али кад вам кажем – збиља. Ево милостиве госпође...

(Марини)

Помислите, он држи да се с њим збија шала...

МАРИНА

С таквим стварима не збија се шала, газда Спиро.

(Окренувши средњи фотел)

Извол'те само сести, –

(Пође балзаку)

па да се разговоримо онако трговачки...

(Седне у балзак)

ви знате добро чија сам ја...

СПИРА

(Погледа је у недоумици)

Знам, госпођо... али

(Осврће се)

и ви знате да ја некад нисам био што сам сад...

МАРИНА

(Играјући се с бележником, осмејкује се)

Срећа је, газда Спиросе, женског рода...

ВЕЉКО

(Стојећи иза балзака, за себе)

За то је ваљда и ћудљива...

МАРИНА

(Спири)

Него, седите молим вас...

Спира седне у фотелју снебивајући се.

МАРИНА

(Не прекидајући говор)

Па да пређемо одмах на саму ствар. Хоћете ли ви да продате ваше две житаре – и пошто?

СПИРА

(Зачуђено)

И баш хоћете да их купите? А молим вас што ће вама моје лађе?

МАРИНА

То је моја ствар, – а ваше је само да се изјасните: хоћете ли да их продате и пошто их цените? За готово – разуме се...

СПИРА

Па оно... знате... по добру цену – за што не? Бар не бих морао гледати како дојучерашње слуге... а ја некад онакав газда... па сад ето, као надничар... Тешко је то, госпођо, и боли...

МАРИНА

Разумем вас потпуно; за то, примите готове паре, па се склоните негде те у миру проведите старе дане. Дакле, колико цените?

СПИРА

(Устежући се)

Колико ценим... ценим... Знате, једна је истина половна, али друга је као нова... Па тако, једно на друго... петнајест... шеснајест хиљада динара... а?

МАРИНА

Нека буде баш шеснајест хиљада – купујем.

СПИРА

(Скочи, весело)

Е, нек вам је аирли* да бог да.

(Пружи Марини руку. Рукујући се)

Само да дођу с товаром из Шапца... а газда Радоју већ ћу одмах да откажем.

МАРИНА

(Мане руком)

Баш на против. Ви ћете, кад вам лађе дођу, утоварити храну тог младог трговца, – то ће бити тамо кроз две три недеље, јел'те? –

(Спира климне главом)

И одвући ћете је уз Дунав...

---

* Аирли=хаирли (Турц): срећно.

СПИРА

За ваш рачун?

МАРИНА

За ваш рачун.

СПИРА

(Чудећи се)

То не разумем...

(Седне на табурет)

МАРИНА

Разумите ме добро – ја купујем ваше лађе под овим условима: Прво и прво не смете ником живом казати да сте их продали – оне су пред светом још ваша сопственост. Ви ћете, кад буде време, кренути с пуним товаром за Пешту; али – сад пазите добро – тамо не смете стићи. Лађе и с товаром морају на путу да пропадну у Дунав... и то не далеко од Пеште. На који начин – то ће бити ваша ствар, нека се потопе, нека изгоре или како другојаче знате – тек оне морају да пропадну и с товаром заједно...

ВЕЉКО

(Изненађено)

Како?

СПИРА

(Док Марина говори гледа убезекнуто, па онда полако устане осврћући се и муцајући)

Али, госпођо, то је мало тугаљива шала... Ја немам ни мало воље да одговарам на суду...

МАРИНА

Ако товар дође до суда... и кад вам озбиљно запрети опасност, онда слободно изнесите да су лађе моја сопственост и да ја за све одговарам...

СПИРА

(Крсти се, зачуђено)

Буди бог с нама – ова је жена полудела..

ВЕЉКО

(Марини, запрепашћено)

Шта сте наумили – толики новац..

МАРИНА

(Осмејкујући се, Вељку)

Будите без бриге – у питању је само мој двогодишњи
доходак..

(Заједљиво)

Уосталом, не ћу да се постидим пред вама..

ВЕЉКО

(Уједа се за усне, намрштено)

Ах!

СПИРА

Али допустите ми, госпођо, то никако не иде у

(Куца прстом по челу)

ову моју лађарску тикву – Ко данас баца у воду са на
цабе преко 60 хиљада динара?

МАРИНА

Ето видите, ја! Може ми се и воља ми је тако – да мало
протресем тог младог трговчића..

СПИРА

(Љубопитљиво)

Аха – младог трговчића..

МАРИНА

Мислио је да се са мном титрати може. Почео је да
тргује с

(Осмехнувши се значајно на Вељка)

туђим новцима, – срећа му се насмешила, а он одмах окренуо леђа, мислећи да са оно мало капиталца, који му је донео добитак на његов део, може да пркоси целом свету...

(Ударајући гласом, Спири)

Ви, као стари трговац знате, како су такви полетарци...

СПИРА

(Јетко)

Несносни – до зла бога надувени...

МАРИНА

Па да му мало покропимо крила – нека протепери од банкротства...

СПИРА

(Задовољно)

Нека... нека... да се мало научи памети... па да на друге не гледа преко рамена...

МАРИНА

(Устане, стиснувши Спири руку)

Ви сте стари трговац – погодба је готова.

(Метнувши прст на уста)

Али о свему ником ни речи – као гроб...

(Вељку)

Молим вас одведите газда Спиру у моју књижницу – да уредимо ствар на писмено...

ВЕЉКО

(Спири)

Извол'те...

(Пођу)

МАРИНА

(Сетивши се, маши се за бележник, окренув се Спири)

А, збиља, колико носе ваше лађе?

(Отвори бележник)

СПИРА

Тако по четири и по, па и пет хиљада центи.

МАРИНА

(Пишући у бележник)

Доста...

(Мане руком)

Извол'те само, сад ћу ја...

ВЕЉКО

(Пустивши Спиру напред, задовољно, за себе, погледајући кришом на Марину)

А, то ли је? Е, сад сам на коњу. Може Јелена да говори што хоће – тичица је у мојим рукама!

(Оде са Спиром кроз десна – мања– стаклена врата ходником у десно)

Слева се зачује зврјање електричног звонца

МАРИНА

(Која је међу тим, рачунала, задовољно затварајући бележник, пође десним вратима)

Па нека на другим двома и добије 30 хиљада, – опет му, покрај изгубљеног капитала, остаје моментана чиста пасива око 50 хиљада! Тај ће се згранути!

(Смејући се оде на десна врата)

XI ПОЈАВА

Жан, за тим Јелена и Зафир.

ЖАН

(Се појави у ходнику, с лева, говорећи иза кулиса)

Али ја сам вам већ казао да милостива данас у опште не прима походе... Дођите сутра...

СИМКА

(С поља, с лева)

Па пријави га, бога ти, кад човек вели да има прешног посла.

ЖАН

И то још безимено? Добро, учинићу, али на твоју одговорност.

(Идући ходником на десно)

О, што ти је овај свет досадан.

(Оде)

Јелена се пење из баште, с десне стране, на терасу и замишљено пође према стакленим вратима

ЗАФИР

(С лева, ходником, притрчи јој, зачуђено и радосно)

Кога видим? Ти... овде!?

ЈЕЛЕНА

(Стукне пренеражена)

Ах!

(Па покушавајући да се савлада, кријући поглед)

Ви сте ме, канда, препознали?

(Окрене се, отворивши нагло стаклена врата, јурне у салон)

Боже, шта ћу, куд ћу сад?

ЗАФИР

(Полети брзо за њом и ухвати је за руку)

Зар тебе да ја не познајем? Та у хиљаде бих познао моју Јелку!..

ЈЕЛЕНА

(Отимајући се)

Пуштајте ме – ако бога знате, пустите ме да идем!..

ЗАФИР

(Држећи је)

Ја те не пуштам више, – кад сам те после тако дугог
тражења једва једном случајно нашао.

(Нежно)

Ти си...

ЈЕЛЕНА

(У том истргне се, мирно)

Ја сам једно бедно женско створење, које трпеливо
сноси заслужену судбину, – и једино што тражим, то је: од
људи мира, а од бога милости!

(Пође на лево)

ЗАФИР

(Стане јој на пут)

А од мене ништа?

ЈЕЛЕНА

(Погледа га, одлучно)

Заборава!

(Осврће се, узнемирено)

Пустите ме – гледају нас...

ЖАН

*(Се у том појавио ходником с десна, погледајући кроз
врата)*

Охо, томе не ће бити дуго време – може да чека.

(Оде на лево)

ХП ПОЈАВА

Зафир. Јелена

ЗАФИР

(Који се међу тим осврнуо)

Па нека гледају! Ти си моја жена...

ЈЕЛЕНА

(Мане руком)

– била некад. Сад сам само грешница, која...

ЗАФИР

(Брзо, упадне јој у реч)

– Која не би била то што је, да је мени жена била већа светиња од – пуног чекмецета.

Јелена обори главу, сва гресући се.

ЗАФИР

(Ухвати је за обе руке)

О, Јелена, ја сам био грешник, јер у место да сам те увео у дом мужа, ја сам те младу, невину а лепу као јутарњу зору, посадио за кафецијски сто... Ах, како сам ја био гадан и себичан, како сам био без срца и душе!... Овако стар, овако ружан, мислио сам да је и твоје срце без осећаја као и моје, да је и твоја душа окорела као и моја... Ја сам држао да може да се љуби само – новац, да је у свету само једна срећа – богатство, да је највеће задовољство обманјивати цео свет! И тек кад ти оде – мени се очи отворише, мени срце заигра, мени се памет преврну...

ЈЕЛЕНА

(Сетно климајући главом)

За мене је све прошло...

ЗАФИР

Не, Јелка, тек сад настаје! Бог ми је сведок – ја сам, колико сам могао, мирно сносио што ме праведно снашло... Тражио сам свећом ђавола – и нашао сам га... Једино сам само желео – да бар с њим будеш срећна, да ти љубав награди искреном љубављу којом ти се клео, којом те завео, и рад које те одвео...

ЈЕЛЕНА

(Склопивши руке, молећим гласом)
Зафире!..

ЗАФИР

(Гневно)

Али он је био нитков... он те подло изневерио... он те срамно оставио, он те смртно уцвело – он те вечно ојадио!.. И ти си плакала – много си плакала... горко си плакала... Јел' Јелка? Кажи ми... кажи све...

ЈЕЛЕНА

(Покрије лице рукама, гушећи се од плача)
О, и ја још живим!?
(Спусти се у фотелј)

ЗАФИР

(Живахно)

Него да умреш – да би он мирније живео? Код мене живог? Не! Ја сам њему већ спремио смрт... да не умре, па ипак да буде мртав за сав поштени свет. Чујеш Јелка, он је ту – готов мртвац... Ево, гледај!

(Извади из цепа меницу)

Он држи да је уништена, али она је у мојим рукама – његова меница с лажним туђим потписом...

ЈЕЛЕНА

(Збуњено, придижући се)
И ти ћеш га...

ЗАФИР

Послати на робију, – разуме се...

ЈЕЛЕНА

Баш на робију?

ЗАФИР

Него?! Жао ти је?

ЈЕЛЕНА

Ох... Удостој ме само једне милости...

ЗАФИР

(С неповерењем)

Какве?

ЈЕЛЕНА

Дај ми... допусти ми – да ја то учиним!

ЗАФИР

(Радосно је загрли)

Јелка... драга моја Јелка!...

ХИИ ПОЈАВА

Марина Пређашњи, за тим Вељко.

МАРИНА

(У том изађе из десних врата и видећи Зафира и Јелену загрљене, стукне натраг)

Ах, лепе ствари...

Јелена се истргне с вриском из Зафинова загрљаја и покрије лице рукама

ЗАФИР

(Се брзо окрене, придржавајући Јелену за пас)

Не бој се...

(Мете меницу у џеп)

МАРИНА

(Угледав Зафира, зачуђено)

Мој гостионичар из Купатила.

ЗАФИР

(Марини)
Он главом...

МАРИНА

(Љутито Јелени)
Шта то значи, госпођице?!
(Приближи јој се, показујући јој врата)
Извол'те се с места удаљити из моје куће...

ВЕЉКО

(Је међу тим испратио Спиру кроз ходник, па се враћа улазећи на стаклена врата, и кад угледа Зафира и Јелену стане забезекнут, за себе)
Шта је сад?

ЗАФИР

(Учтиво, Марини)
Будите без бриге, госпођо, ми ћемо се одмах удаљити...
(Узме Јелену за руку, и хоће да пође, но угледав Вељка, стане, за себе)
Он – ту?!

МАРИНА

(Јелени, гледајући је с презрењем)
И вас није стид?..

ЗАФИР

(Окренув се Марини, мирно)
Што је моја жена?

МАРИНА

(Зачуђено стане, па онда полако приближујући им се, показује на Јелену, отегнутим гласом)
Ваша жена?!

ЗАФИР

(Осмејкујући се)

Него шта сте ви мислили?

(Озбиљно)

Уосталом, ако мени не верујете, онда...

(Погледа на Вељка)

онда ћете ваљда

(Показујући на Вељка, заједљиво)

веровати овом господину...

Вељко се окрене одкашљујући и намештајући оковратник.

МАРИНА

(Све више чудећи се)

Господину Вељку?...

(Окрене му се)

Молим – вас – објасните ми...

ЗАФИР

(Брзо, упадне јој у реч)

Пошто ће то објашњавање вероватно мало по дуже трајати, јер господин Вељко

(Гледајући га презриво)

има много што шта да вам прича – ако уопште хтедне да вам прича, – а мени није тако дуго до чекања, то узимам слободу да вам предходно предам што сам вам донео и ради чега сам управо и желео да ме примите.

(Машајући се у џеп од капута)

МАРИНА

А шта то?

ЗАФИР

Сетићете се да сте летос становали у мојој кући у купатилу...

МАРИНА

(Узнемирено)

Па?

ЗАФИР

(Подсмешљиво)

Па како сте били нагло отпутовали, – то сте вероватно у хитњи превидели и заборавили читаву хрпу

(Извади из цела свежањ писама) ...

МАРИНА

(Стукне пренеражена)

Моја писма...

ЗАФИР

(Заједљиво)

А ја још као сумњах јесу ли ваша, јер су пуна нежне љубави и чежње за

(Погледајући подсмешљиво на Вељка)

неким „драгим и до гроба љубљеним Радојем”...

ВЕЉКО

(За себе гледајући испод ока на Марину)

Ах, сад ми је све јасно!

МАРИНА

(Међу тим тргне се и приближивши се Зафиру, истргне му писма, јаросно)

Продрзљивче!

ЗАФИР

(Пакосно осмејујући се, клања се Марини и Вељку)

Учтиво се препоручујем!...

(Па се усправи и водећи Јелену за руку изађе достојанствено)

XIV ПОЈАВА

Вељко. Марина

ВЕЉКО

(Приближи се Марини са значајним осмејком, нагнувши се мало напред)

Ја држим, милостива госпођо, да је овде у опште по-
стало излишно свако даље објашњавање... Не мислите ли и ви?
Марина га погледа одмерујући, па затури главу и окрене се.

ЗАВЕСА ПАДА

ТРЕЋИ ЧИН

На дну позорнице два прозора са завесама, између њих миндерлук застрвен са ћилимом. Испред миндерлука астал, на њему албум, две лепо увезане књиге, прибор за пушење (али без жижица). Око астала четири високе политигране столице. С леве стране у углу пећ; између пећи и прозора фотел; с десне у углу етажер* са стакларијама, порцуланским стварчицама и сребрним послужавницима; између етажера и прозора фотел. На десној страни, сниже етажера врата од Радојеве писарнице, у косо софа а од ње, у врху, одмакнут стоји фотел. На левој страни, сасвим спреда излаз; па орман са положеним фијокама, испред ормана фотел. Иза ормана улаз у дечију собу. Више миндерлука о зиду огледала; с лева и с десна по зидовима слике. У пећи гори ватра. На поду ћилим.

С лева и с десна узима се с позорнице (Према публици).

I ПОЈАВА

Нада за тим Рајко и Милена

НАДА

(Држећи отворена предња врата на левој страни, извирује на поље, забринута)

* Полица (фр) – étagère,

О, што се та деца толико задржаше, а већ је десет и по сати.

(Ослушкује радосно)

Ах

(С поља се чује дечији смеј)

ето их!... Тичице моје

(Изађе ширећи руке)

полетите у мајчино крило!

РАЈКО

(С поља, весело)

Мајчице, мајчице!

МИЛЕНА

(Исто тако)

Слатка мајчице!

НАДА

(Уводи Рајка и Милену, који носе ђачке торбице, грлећи их и љубећи, Рајку)

Душо моја...

(Милени)

Благо моје!

МИЛЕНА

(Пљескајући рукама)

Да знаш мајчице...

РАЈКО

(Погурне је)

Чекај ти...

(Нади задовољно)

Ја сам данас на часу декламовао...

НАДА

(Осмејкујући се)

Е, да?

(Поведе их асталу, и оставивши им ствари на астал седне на фотел па узме да им скида горње хаљине)

МИЛЕНА

Јес' бога ми. Ах, како је то било лепо.

РАЈКО

(Поносно)

Још како, мајчице. Знаш, стао сам овако,

(Показује)

па дигао десну руку... а господин је само гледао кад сам почео:

Цар Лазаре сједе за вечеру,

Покрај њега Царица Милица;

Вели њему царица Милица:

„Цар Лазаре, српска круно златна!

„Ти полазиш сјутра у Косово,

„Собом водиш слуге и војводе –

„А код двора никог не остављаш

И све тако редом до Југовић Војина, како је и он отишао на Косово... После ме господин помиловао и казао свима: видите децо, тако треба и ви да радите кад будете велики...

НАДА

(Која је међу тим претурала по торбицама погледајући на Рајка)

То и ваља чедо моје.

(Милени)

А камо ти твој дивит и перо?

РАЈКО

(Пљесне рукама)

Ето изгубила...

МИЛЕНА

(Уплашено)

Нисам, бога ми...

НАДА

Него?

МИЛЕНА

(Плачно)

Немој да ме караш мајчице... Значи... моја другарица
Лепица... сад су тако сироти...

РАЈКО

Истина, мајчице умро им отац...

НАДА

(Загрливши Милену, нежно)

Па си јој поклонила, јел'?

Милену климну главом.

НАДА

(Љубећи је)

Добро си учинила, злато моје. Тешка је сиротиња... и
ми смо некад сиротовали; немојте децо, никад на то да заборавите...

РАЈКО

(Загрли Наду нежно)

Али сад, мајчице, нисмо сироти, јел'?

НАДА

Хвала богу и нашем оцики – нисмо.

РАЈКО

(Пљесне рукама)

Онда ћу да молим оцику, – а и ти га моли мајчице, – да
ми купи једног коња и једну сабљу...

НАДА

А што ће теби коњ и сабља?

Радоје се појави на предњим вратима с лева, стане и слуша осмејкујући се.

РАЈКО

(Усправи се, озбиљно)

Е, па тако, да се научим да јашем и сабљу пашем: па кад нас наш Краљ позове на Косово, да не останем код куће као ни Бошко Југовић што није остао...

МИЛЕНА

(Уплашено)

Не пуштај га, мајчице!

(Ухвати Рајка за капут)

НАДА

(Грлећи Рајка)

А како би мајка твоја остала без тебе душо моја.

РАЈКО

Е, а како је царица Милица?

II ПОЈАВА

Радоје. Пређашњи.

РАДОЈЕ

(Пође напред, весело)

Тако синко... тако.

РАЈКО и МИЛЕНА

(Радосно, притрче му)

Оцика! Оцика!

Нада устане, погледајући их с блаженим осмејком.

РАДОЈЕ

(Љубећи децу, Рајку)

И баш хоћеш као Бошко Југовић, – а? И ваља синко... само док поодрастеш, купиће ти оцика и коња и сабљу, па да осветлаш образ твоме деди, који је још као дечко војевао за слободу наше драге отаџбине...

РАЈКО

(Љуби оца)

Слатки, медени оцика!

(Пљескајући рукама)

Мајчице... мајчице – само да видиш како ћу ја да јашем, па на сабљу овако

(Узевши лењире из своје и сестрине торбице, маше једним лењиром),

а барјак овако...

(Подигне други лењир)

МИЛЕНА

(Сетно оцу)

А мени ништа не ћеш да купиш?

РАДОЈЕ

(Милујући је)

И теби ће оцика да купи...

МИЛЕНА

(Љубопитљиво)

А шта?

РАДОЈЕ

(Смешећи се)

Па... једну велику... великачку лутку.

МИЛЕНА

Тако као ти?

РАДОЈЕ

(Прсне у смеј)

Макар као и ја... – а

(Нади)

шта велиш мајчице?

(Пољуби наду у чело)

НАДА

Ти ћеш, оцика, још да их сасвим размазиш...

(Деци)

Хајд' те тичице моје у ваше гњездашце.

(Збирајући њихове ствари)

Пољубите оцику у руку...

(Деца љубе Радоја у руку, Нада их узме за ручице

утишкавајући њихов жагор)

А сад да будете мирни и прилежни.

(Одведе их)

III ПОЈАВА

РАДОЈЕ

(Гледајући за њима, тронуто)

Голубићи моји! Како су мили, како безазлени! А она већ тако лебди над њима, да су јој и очи и мисли за све друго изгубљене... па... па и за самог мене! Хм...

(Замишљено шета се по соби застајујући)

Истина мати је... воли их, али зар их и ја мање волим што... што не могу да заборавим да је некад спрам мене била сасвим другојача но сада...

(Стане)

Све се нешто устручава... преца од сваког нежнијег израза – па по некад ме чак и одбија... И то није тек тренутна ћуд... подуже је већ како она тако... да ми је само да знам: зашто?

(Опет хода)

Хм... а ко би знао зашто!

(Климајући главом)

Ти си „оцика“...

(Стане пренеражено)

„оцика“! И она тако као и деца! Да нисам већ...

(Осврне се па у том му зашне поглед за огледало, гледајући се)

да богме... види се... године су већ ту... мало зрелији... озбиљнији, али ваљда нисам се тако проружнио да...

(Отежући гласом)

иначе зар би

(Стресе се, преплашено осврћући се)

и она

(Тресућим се гласом)

Марина!

(Стукне, покривши лице рукама и спусти се у фотел код ормана)

Несрећна Марина! Она ме је ипак љубила... она ме није заборавила... и... и тек ме сад љуби... само мене љуби!

(Скочи љутито)

Не шта ја то бунцам, ко то каже?

(Осврне се преплашено па после кратке почивке уздахне, климајући главом)

Шта да ми ко каже – кад сам то сам осетио

(Живо са разрогаченим очима, као да гледа некога)

... оне беле меке дрхћуће руке... онај огањ из зажарених очију... онај дах из узбурканих груди које се дизаху и спуштаху као вали морски... а онај заносни глас... па тек онај

(С пригушеним вриском)

очајни узвик!... О, та она ме збиља љуби!...

(Почивка Као ван себе)

А ја... ја је нисам разумео...

(Болно)

ја сам је проклињао...

(Раздражено)

ја сам јој неправду чинио... и учинио! И сад... сад шта мислим ја?

(Бурно)

Шта хоћу ја – шта сам управо ја?

НАДА

(С поља)

Мир децо!

РАДОЈЕ

(Стукне у десно, потресено)

Отац и муж!

(Гледајући поплашено на врата од дечије собе)

И ја то смедох да заборавим...

(Грозећи се)

Даље... даље од мене грешна помисли...

(Узмиче натраг према фотељу код софе, бранећи се рукама као да некога одгурује од себе)

Нада се појави на вратима од дечије собе.

IV ПОЈАВА

Нада Радоје

РАДОЈЕ

(Као ван себе)

Остави ме...

(Удари рукама)

смилуј се нада-мном...

(Очајно)

та ја сам отац и муж!

(Клоне у фотелу, покривши лице рукама и јецајући)

НАДА

*(Гледајући га престрављено, затвори брзо врата и по-
лети к њему, тресућим се гласом)*

Оцика!

РАДОЈЕ

(Скочи и гледа је укочено, као у бунилу)

Мени... ти...

НАДА

*(Обавије једну руку око његовог паса, а другу му по-
ложи на раме, болно)*

Радоје шта ти је... Раде мој?!

РАДОЈЕ

(Гледа је долазећи к себи)

Ти си то...

(Као у недоумици)

моја Нада...

(Раздрагано)

мој анђеле!

(Загрли је)

НАДА

(Узбуђено)

Да се није каква несрећа догодила?

РАДОЈЕ

(Прибирајући се, с уздахом)

Несрећа? Не!

(Држећи је за руку и погледајући јој у очи)

Не бој се... само... само ако сам за тебе још онај... нег-
дашњи Раде твој...

НАДА

(Мирније)

Иди молим те – како си ме препао... Изгледао си као да
си дошао са другог света. Ваљда ти се смучило од ове топлине...
Дај, скини тај горњи капут...

(Скида му капут)

баш сам прегрејала... знаш бојим се за децу...

(Носи капут у Радојеву собу и одмах се врати, оставивши врата отворена)

Хоћеш у твоју писарницу?

РАДОЈЕ

(Гледајући је сетно)

Ипак видим да сам ти већ на досади!

НАДА

(Изненађено)

Мени – ти на досади?

(Пружајући му руку нежно)

А кога ја имам на овоме белом свету, осим тебе и наше дечице?!

РАДОЈЕ

(Ухвати је за руке и притисне их на груди)

И ти си сад задовољна и срећна – је ли Надо моја?

НАДА

(Погледа га блажено)

О, још више но срећна и задовољна Раде мој; и то не тек сад, но још од онда кад си...

РАДОЈЕ

(Живо)

Кад сам те познао јел' благо моје?

(Повуче је да седне на софу, а сам седне у фотелј)

НАДА

(Сетно, оборивши главу)

Кад си ме познао као ојађену... самохрану сиротицу!

(Покрије лице рукама, плачно)

Убога моја мати!

РАДОЈЕ

(Узбуђено, прихвати јој руке)

Опрости ми... ах, како сам ја себичан! Ни на крај памети да је то тако ружан спомен за тебе!

(Уздахне)

Сирота твоја мати – колико сте јада обадве поднеле!?

НАДА

И то не толико са сиромаштине, која је истина била тешка, – али је још тежи био удес с мојим покојним оцем! О, како сам морала да будем опрезна на сваки шушањ, на свако парче исписане артије – пре но дође до моје несрећне матере!... Сваког тренутка сам стрепила да не чује, не сазна што би јој смртног бола задало... Она је, сиротица све веровала у срећан исход судске расправе по стецишној маси, – а кад јој једног дана, услед моје непажње, дође до руке један судски акт... кад сазнаде праву и горку истину само ме погледа с болом... хтеде нешто да каже – али није могла. Уста јој занемеше а срце престаде да куца... занавек...

РАДОЈЕ

А ти си јакнула да се до бога чуло... О, никад нећу заборавити на онај српски врисак, који ме је чак са таванице, кроз сву бечку уличну вреву тако потрес'о...

НАДА

(Стиснувши му руке, тронутим гласом упадне му у реч)

Да си одмах прискочио незнатим невољницима у помоћ, као да си им био најрођенији; од твоје скромне зараде сахранио си пристојно убогу моју мајку и –

РАДОЈЕ

(Брзо)

– Чинио сам само што сам као човек и Србин био дужан да учиним...

НАДА

И зашто ти се не могу никад одужити... никад...

РАДОЈЕ

(Нежно)

Зар ти још имаш чим да ми се одужујеш,– ти, која си ми поклонила највећа блага овога света: твоју чисту љубав, твоју облажавајућу милошту, твоју божанску трпеливост и твоје безгранично пожртвовање? Ко зна шта би данас било од мене без тих драгоцености, без твога храбрења...

НАДА

(Осмејкујући се)

Пет!

(Мете му руку на уста)

Још ћеш под старост да ме размазиш као и нашу децу...

(Озбиљно)

Не говори тако, Раде мој. Баш кад бих ја и била такав узор, као што ти претерујеш, ипак све би то остало на празно без твоје вредноће и поштења. Јер, не каже се бадава још од старина: Залуду је зачина – када нема начина.

РАДОЈЕ

Али са рђава зачина може да се остане без оброка и покрај најобичнијег начина. А ми сада, хвала богу, немамо шта више да желимо до само: здравља и живота...

НАДА

(Устајући)

То је у божјој руци...

РАДОЈЕ

Имаш право.

(Устане такође)

Али у мојој је руци да и ти једном проживиш, јер ја ти још ничим нисам надокнадио досада твоје пожртвовање...

НАДА

(Одушевљено)

О, те колико си ме наградио – твојом љубављу и задовољством твојим...

РАДОЈЕ

Моје задовољство! А твоје! За ових дванаест година од како смо се узели, нити си се понела, нити си се провела као друге твоје ...

Нада га погледа зачуђено хотећи да говори.

РАДОЈЕ

(Јој мане руком)

Остави ме да изговорим. За све то време ниси ме за то ни речју прекорела, јер си знала да се није могло – ваљало нам је, пре свега, да скућимо кућу. И само то би било довољно да ме подсети на моју дужност према теби... на коју ја, веруј ми, нећу никад заборавити...

НАДА

(Опет хоће да говори)

Али...

РАДОЈЕ

(Јој мане руком, пошавши у своју писарницу)

Молим те, само за часак...

(Оде брзо)

НАДА

(Гледајући за њим, зачуђено)

Шта му је сад опет?

РАДОЈЕ

(Враћа се, држећи у руци један етуји*)

---

* Кутија за накит, драгоцености. (фр)

И за доказ, да нисам заборавио на моју дужност према теби, молим те да на данашњи дванајести годовни дан наше брачне везе а тридесетдруги твој рођендан, примиш као залогу

(Отварајући етуји)

овај скромни дарак љубећег те и захвалног ти мужа...

(Пружа јој)

НАДА

(Изненађено, стукне)

Дијамантска игла – за мене?!...

РАДОЈЕ

(Извади иглу хотећи да јој придене, весело)

Да те краси...

НАДА

(Мане руком живо)

Ни пошто Радоје – то ја не ћу понети... Хвала ти из свег срца

(Загрли га и пољуби)

и из дубине душе на доброј жељи; али... ако ме искрено волиш, молим те, врати то натраг...

РАДОЈЕ

(У први мах стоји забезекнуто, па се онда намршти)

Како? Ти одбијаш дар твога мужа? Хоћеш да ме вређаш?

НАДА

(Болно)

Ја – тебе ? А кад сам ја тебе ма чим увредила?

РАДОЈЕ

Ево сад... не примаш мој дар... зашто?

НАДА

За то, Раде мој, што је данас за тебе сваки од четворогубе вредности. По твом скромном капиталу, који си прибрао од уштеде твоје, не би могао твоју радњу развити у том обиму, у ком си је већ ове године развио – да људи немају вере у твоју способност и твоју – као суза чисту част...

РАДОЈЕ

(Намрштено)
Па шта онда?

НАДА

Али трговина је као и рат. Често пута претежнија је срећа и пуки случај од памети и снаге. То си и сам већ искусио. Чисти губитак на шљивама...

РАДОЈЕ

(Брзо)
– надокнађује се обилним и сигурним добитком на житу тако, да још довољно, претиче.

НАДА

Верујем ти. Али претпоставимо случај: два таква губитка у исто доба – да ли би могао издржати, а да твоја част и као трговца и као човека остане нетакнута?

РАДОЈЕ

(Непријатно дирнут, остави иглу и етуји на сто, – по кратком ћутању)
Какви су то говори?

НАДА

Сасвим природни.
(Узме га за руку)
Видиш, Раде мој, и милијонари нису сигурни, а камо ли ти! Кунем ти се богом, да ми не би било жао за изгубљеним

капиталом – сам си стекао, сам и растекао, – то се никога другог не тиче. Али... да свет каже: да си непоштен, да си се бацао у раскош на рачун твојих веровника, да си их намерно опљачкао, – то... то би ме болело, то не би могла по други пут да преживим, јер

(Сетно оборивши главу)

од очеве несреће знам како то изгледа у очима света...

РАДОЈЕ

(Узбуђено)

Надо... ти...

НАДА

(Мирно, манувши руком)

Ја ћу без поговора да делим с тобом и добро и зло – шта судбина донесе, и тако ми*

вечног спаса, нити ћу се у добру понети, ни у злу клонути. Али, ми нисмо више сами, добри мој Раде, ми имамо двоје дечице, као две златне јабуке...

РАДОЈЕ

(Потресено)

Наша дечица!? ... Да... да, добра моја Надо, на њих треба да мислимо...

НАДА

Више него на нас! Ако мogleмо да им осигурамо безбрижан живот, да се не муче, као што си се ти мучио, – то била за мене највећа благодат божија.

РАДОЈЕ

Имаш право – то би била за нас највећа благодат, –

(Ухвати је за руку)

молимо се богу за њу!

---

* У рукопису је овде изгледа изостављена реч „ми” – „тако ми вечног спаса”.

НАДА

... И радимо као да ћемо сутра умрети. Али ако судбина буде спрам нас мађијска, ако нашој деци не узмогнемо да оставимо шта желимо, онда оставимо им бар што можемо: не окаљану част родитеља им! И кад им не би бар то очувала, како бих могла стати пред њих, кад дођу у зрелије године? Зар не би могли с правом да ме прекоре: како су ми дијаманти били дражи од части њиховог оца?!

РАДОЈЕ

(У највећем узбуђењу привине Наду на своје груди, пољуби је у чело и у руке, па брзо притрчи вратима од дечије собе и отвори их нагло, вичући тресућим се гласом)
Децо... Рајко... Милена...

V ПОЈАВА

Рајко. Милена Пређашњи.

РАДОЈЕ

(Изводећи за руке Рајка и Милену, води их Нади)
Голубићи моји, – клекните пред мајчицу и пољубите јој скуте и руке... као мајци божијој...

НАДА

(Тронута, сагне се деци)
Не... не... зенице моје – да вас мајка пољуби...
(Љуби их)

РАДОЈЕ

(Положивши на њих руке, узбуђеним гласом)
Милостиви бог нека вас штити и благослови...

Почивка

VI ПОЈАВА

Обрад. Пређашњи.

ОБРАД

(Се појави на предњим вратима слева и видивши групу: Наду са децом и Радојем, стане тронута гледајући их, за себе)

И овакво блаженство да се разори?!

(Гласно, пошавши напред)

Ако не сметам...

РАДОЈЕ

(Окренув се, радосно притрчи му)

Прико Обрад...

(Рукују се и љубе се)

Баш ми је мило да си данас дошао, сутра бих ја већ био на путу...

НАДА

(Прене се, весело)

Добро нам дошао!

(Приђе му, рукујући се, па му скида горњи капут, који пребаци преко фотеља код миндерлука)

ОБРАД

(Испитујућим погледом на Радоја и Наду)

Здрави и задовољни као увек?

РАДОЈЕ

(Водећи га миндерлуку)

Хвала богу...

Рајко и Милена који су дотле гледали на госта љубопитљиво, приђу му бојажљиво руци и љубе га у руку.

ОБРАД

(Милујући децу)

Живи били—

(За себе)

добро је— изгледа да још не знају.

(Седне на миндерлук)

РАДОЈЕ

(Седајући на столицу с леве стране)

Па кад си се вратио?

НАДА

(Узимајући децу к себи, окренувши главу Обраду, осмејкујући се)

А где си оставио младенце?

ОБРАД

(Према Радоју)

Ја ноћас.

(Нади)

Доправио сам их до Сењске Ријеке, па се вратих преко Загреба и Љубљане на Беч па у Пешту, задржавајући се свуда по мало,— а они се отисли дуж српског приморја за Крф.

(Сетивши се)

Него чекајте

(Устане)

да се ја пре свега, у име наших драгих младенаца

(Вадећи из џепа два мала етујиа, изађе напред)

намирим с њиховим младим зетом и посестримом.

(Отвара етуји-е)

НАДА

За бога, то није требало.

РАДОЈЕ

(Устане)

Мани мајчице, то је од нашег Славка и његове добре младе. Нека се као деца бар нарадују пријатељској милошти,— и тако ће кад одрасту доста осетити душманске пакости...

ОБРАД

(Значајно)

Имаш право прико.

(Извади златан сат с медаљоном и ланцем, па седне с десна, Рајку)

Ово теби од браца Славка;

(Па онда извади златан крстић с драгим камењем и обоје, Милени)

и ово теби од сеше Косаре...

РАЈКО

(Радосно показујући)

Оцика – сат... Мајчице...

МИЛЕНА

(Исто тако)

А ја – гле!

НАДА

(Врти главом)

Е сад – шта ћемо. Хвала им!

РАЈКО

(Држећи Милену за руку, поклони се Обраду)

Захваљујемо...

Нада поведе децу код софе, и седне и забављајући се са њима показује им како се поклоњене ствари носе.

РАДОЈЕ

(Међу тим седне на предњу столицу с лева, Обраду)
Па како сте путовали...

НАДА

(Осврнувши се Обраду, весело)
А они као грлице – а?

ОБРАД

(Нади)
Не питај!
(Радоју)

Време истина није било најповољније, – али шта се то њих тиче. Море, за тако двоје и Вршка Чука била би Адамов рај, – наравно

(Окренув се Нади, весело)
– извини пријо, – пре Евине змије!

(Радоју)

Али, веруј ми прико сваки њихов пољубац прати одјек благодарности и милог сећања на

(Устане стиснувши му руку)
тебе

(Погледав на Наду и децу)
и твоје миле и драге...

РАДОЈЕ

(Тронута)
Остави се, бога ти тога – ти знаш...

ОБРАД

(Брзо упадне му у реч, мете прст на уста)
Пст!

(Па узнемирено погледа на Наду, – смејући се, Радоју)

А знаш ли кога сам видео у Пешти? Оног пропалицу „фрајнда“-а...

РАДОЈЕ

(Устане, нерасположено)

И ја сам га видео кад сам био пре десет дана...

ОБРАД

Збиља? За чудо, како ме спазио, а он брже боље шмугну у страну и више га не видех...

РАДОЈЕ

Исто тако и ја –

ОБРАД

(Смејући се)

Тај је канда одавде очистио чувства.

РАДОЈЕ

(Небрежљиво)

Вероватно, – пошто му се више није дало да чисти – туђе кесе...

ОБРАД

(Тргне се)

Да... туђе... кесе...

(У неприлици)

Него молим те на неколико речи.

(Окренув се Нади)

Извини пријо...

НАДА

(Брзо скочи узевши децу за руку)

Ја и тако имам посла...

(Пође дечијој соби)

ОБРАД

(Задржавајући је)

О нисам мислио да те нагоним у бегство...

НАДА

(Осмејкујући се)

Ни најмање, прико. Ја знам шта су послови. Ето ме за час.

(Оде са децом у њину собу, затворивши за собом врата)

РАДОЈЕ

(Обраду)

Јел' да је благо од жене? Него боље хајмо у моју писарницу!

(Оду. Радоје затвори врата)

VII ПОЈАВА

РИСТА

Промоли обазриво главу кроз предња врата с лева)

Нема никога!

(Уђе на прстима и приближи се вратима од писарнице, послушкујући)

Ах, тамо је господар са господином Обрадом, који тешко да ће што знати, јер је тек ноћас с пута...

(Стане замишљено)

Шта сад? Ристо – памет у главу... Хм... ипак ће најбоље бити да прво спремим госпођу; то је челик жена, па разумна...

(Ослушкује на вратима од дечије собе, из које се чује весели дечији смеј. Климајући тужно главом)

Како је она сад срећна и блажена, док се међу тим, кућа из темеља љуља! Тешко је – али морам.

(Отвори полако врата од дечије собе и промоли главу унутра, полугласно)

Госпођо!

(Тргне се)

Ево је!

VIII ПОЈАВА

Нада Риста

НАДА

(Изађе)

Ти си Ристо?

(Зачуђено)

Шта је теби човече? Како ти изгледаш?

РИСТА

(Муцајући)

Овај... знате

(Манувши главом према писарници)

како је господар?

НАДА

(Убезекнуто, гледајући га)

Господар! Како? Као обично...

РИСТА

(Одахне)

Хвала богу само кад још ништа не зна... Него, молим вас, не пуштајте га из куће, док се тачно о свему не известим. Ја још не верујем...

НАДА

(Застане за тренут гледајући у Ристу, па га шчепа за руку)

Или си ти шенуо памећу, или мене држиш за луду... Или ако има шта – казуј с места... шта је.

РИСТА

Несрећа – грдна несрећа!

НАДА

(Стукне)
 Каква несрећа?

РИСТА

Ми истина још немамо никаквог извештаја,– али по чаршији је пукао глас,– не знам од куда,– да су... да...

НАДА

(Брзо, дрхћући)
 Да... да су...

РИСТА

Да су обе Спиристине житарице, са нашим товаром, пропале на путу од Баје... и

НАДА

(Пригушено)
 Ах...
(Клоне на столицу, покривши лице рукама)

РИСТА

(Брзо)
 Али... не бојте се госпођо... то се тек говори само по чаршији онако...

НАДА

(Дигне се полако; савлађујући се)
 Добро... добро... И шта се још прича по чаршији?
(Ристо се устеже. Нада га продрмуса)
 Па говори – шта си се ту смрзао?

РИСТА

Да ... да ћемо обуставити плаћање... С тога су нам, ваљда, у кредитном заводу и одбили једну меницу, коју сам јуче био поднео на есконтовање... Тако људи... ко људи од муве направе медведа...

НАДА

Па товар је ваљда осигуран,– а лађе већ и тако нису биле наше.

РИСТА

То је баш оно зло, што товар није осигуран. Ми смо то увек чинили;– али пре неколико недеља пронео се глас да ће се донети закон о државном осигуравајућем заводу и да ће се отежати послови страним друштвима,– те ова сад, за неко време, док се не види у чему је ствар, неће да примају овакова привремена осигуравања...

НАДА

О!

(Дубоко уздахне)

Брзо иди на телеграф па питај свуд по станицама од Баје до Пеште, шта је с лађама?

РИСТА

(Пође)

Летим госпођо...

(Сетивши се, окрене се)

Да... имам овде два писма, једно за вас, а једно за господара. Ту их сад донесе неки господски слуга.

(Пружи јој писма)

НАДА

Дај их...

(Узме)

А сад брзај – ја се не ћу маћи из куће.

РИСТА

Нека нам је бог у помоћи!

(Оде)

IX ПОЈАВА

НАДА

(Очајно)

Пропали!

(Покрије лице рукама, писма јој испадну, а она клоне на предњу столицу с лева)

Пропали! До отоич срећни и задовољни у кући, виђени и поштовани међу светом, – и сад је све то било па прошло! Изгубљена част! То ће га довести до очајања! О! Како је немилосрдна судбина! И по други пут да то доживим!?

(Почивка – затим се тргне и скочи)

Но можда Риста ипак има право... можда је то тек само варљив глас...

(Суморно)

Али... кредит је већ отказан! Кога да питам

(Обори главу)

ко да ми каже... извесност...

(Поглед јој падне на писма, тргне се)

Ха... ова писма...

(Дигне их тресућом се руком)

Шта ли има у њима? Ко их оно донесе? Да... неки господски слуга...

(Разгледа их)

Ово је за мене – а ово за Радоја... Можда... али не, његово не ћу.

(Меће га за недра)

Да видим моје.

(Брзо цепа куверт и извадивши писмо прегледа га лети-мично па се тргне)

Како... да ја не сањам?

(Трља очи па опет гледа)

Но... но... Збиља његова рука... и то он пише „дражесној госпођи” – мој Радоје? Која је та „дражесна госпођа”? Име... њено име...

(Загледа писмо са свију страна)

нема ни трага!

(Горко)

Па и шта ће ми да знам за име довољно је да је „дражесна” – то стоји чисто јасно написано руком... њеног

(Јаукне ухвативши се за срце)

„незаборављеног Радоја”!

(Болно)

О, зар сам и то морала баш сад да сазнам!?

(Плачући, склопи руке подигнувши очи горе)

Милостиви боже, шта сам толико сагрешила, да на мене шаљеш овако... овако тешка искушења?!

(После пригушеног плача ухвати се за срце)

Мируј срце, мируј! Доста си заузимало прво место... сад га уступи разуму! А ко је јачи – нека је и старији!

(Уздахне, прође руком преко чела и погледа око себе)

Тако сад је са мном свршено... Од сад ваља живети за друге и спасавати друге –

(Одахне)

Још једном – да сам потпуно на чисто, просрицаћу реч по реч...

(Гледа у писмо)

Сасвим тако – – писано у купатилу ове године на дан

17 Јула

(Чита)

„Дражесна госпођо!

Опростите мојој пренагљености, а ако хоћете и заслепљености. После тако дугог времена угледах вас из близа... тако очаравајућу... да.. није чудо ако ми се свест замутила – те учиних што искрено сажалевам. Ви не верујете? Али ја се ипак надам да ће те ми веровати, молећи Вас с овим за један, ма и случајни састанак, коју бих прилику радо употребио, да Вам поднесем доказе вајкашње љубави незаборављеног

Радоја..

(Гледајући непрестано у писмо, климајући главом)

И баш његовом руком...

(Горко осмејкујући се)

лепом руком „незаборављеног Радоја”!...

РАДОЈЕ

(Из писарнице)
 Та очеки...

НАДА

(Тргне се)
 Он!
(Згужва писмо)

X ПОЈАВА

Обрад. Нада

ОБРАД

(Излазећи из писарнице, говори у натраг)
 Ту сам ја... само...
*(Окрене се и спазивши Наду брзо затвори врата и при-
 трчи јој, брижно)*
 Побогу, како изгледаш, – да ниси већ дознала?

НАДА

(Мирно)
 Све...

ОБРАД

(Показујући на писарницу)
 Он и не сања! Међу тим буди мирна и пази на њега. Ја сам, чим сам чуо, телеграфисао Славку – одговор је ваљда већ стигао. Ја знам колико је предано Радоју, и сигуран сам да ће одмах ставити на расположење колико је нужно да се спречи катастрофа..

НАДА

Свесрдна хвала...

ОБРАД

Немаш на чему,– то је наша дужност...

(Стисне јој руку)

Ја хитам да видим је ли стигао одговор и...

(Маши се за капут)

Одмах ћу се вратити,– а ти само буди присебна...

НАДА

(Придржавајући му капут)

За мене буди без бриге...

(Испраћа га)

ОБРАД

(Одлазећи)

У то не сумњам;

(Држећи за кваку од врата)

али само њега чувај од сваког додира са другим људима.

До сретног виђења!

(Оде брзо)

Нада гледајући за њим уздахне па притвори врата

XI ПОЈАВА

Радоје. Нада

РАДОЈЕ

(Излази из писарнице гледајући у исписано по табака артије, које држи у руци)

Дакле, прико, ево ти признаница...

(Савијајући артију баци поглед по соби па стане зачуђено)

А где је Обрад?

НАДА

(Приђе му, држећи у руци згужвано писмо)

Сетио се неког прешног посла – одмах ће се вратити.

Звала сам га на ручак.

(Намешта столице око астала)

РАДОЈЕ

То си се добро сетила.

(Положи артију на астал)

Е то ти је неки чудан светац – ја га просто не разумем.

(Седне на миндерлук вадећи из њега кутију с цигарама)

Помисли само, он, професор природних наука

(Тражи по столу палидрвца)

па хоће да тргује као и они потајни трговци и трговкиње од по десетину дуката, што ми досадише с мољакањима само да узем њихове силне паре у посао, па им давао макар и мање од половине припадајуће добити... Али, молим те, овде нема жижица ни за лек...

НАДА

(Тргне се)

Ах! Ево...

(Пође пећи одвијајући згужвано писмо. За себе)

Нека бар изгори ово несрећно писмо...

(Савије га надугачко, гласно)

Одмах ватре...

(Отвори пећ и припали писмо па га пружи Радоју)

РАДОЈЕ

(Међу тим наставља говор, удешавајући цигару)

И тако ми силом утрапи сву његову уштећевину – преко двеста дуката...

(Прихвативши од Наде запаљено писмо, припаљује цигару)

НАДА

(За себе)

разумем – врлог пријатеља...

РАДОЈЕ

(Димећи држи непрестано горуће писмо)

Ала,– ово гори ка буктиња!

*(Хоће да угаси остатак изгоретине у тањирчету на столу)**Нада не говорећи, узме изгоретину и баци у пећ.*

РАДОЈЕ

(Осмејкујући се)

Да не прави ђубре – а?

НАДА

(Савлађујући се)

И тако је тога доста.

РАДОЈЕ

Та ти већ – да ти је све чисто као огледало...

НАДА

(Окренув главу хладно)

И као образ...

РАДОЈЕ

(Тргне се и погледа је зачуђено, отегнутим гласом)

Разуме се... Али, шта то значи?

(Придижући се)

Ти окрећеш главу од мене?

(Баци цигару у тањирче и брзо јој приступи)

Да ти није зло?

(Хоће да је ухвати за руку)

НАДА

(Брани се, окрећући главу пригушено)

Не... не... није ми ништа...

(Притисне руку на груди)

РАДОЈЕ

(У недоумици)

Како то ништа?

(Хоће да је ухвати за руку, коју је метула на своје груди, па спази из недара провирујуће писмо)

Шта имаш ово?

НАДА

(Усиљавајући се да буде ведрија)

Ето...

(Вадећи писмо)

како на једанпут постајем заборавна...

(Предајући му)

Писмо за тебе

(Значајно)

– сумњам да је трговачко...

РАДОЈЕ

(Међу тим брзо отвори куверт загледајући у њ')

Телеграм...

(Извади га и развије па погледавши у њега стукне у десно, пренеражен, полугласно)

Марини, удови Палигоровој... Из Пеште...

(Обрће куверт)

У куверту на моје име... На што то?...

(Прешавши летимично телеграм, врисне)

Ах!

(Испусти телеграм и покривши лице рукама спусти се у фотелј)

НАДА

(Брзо дигне телеграм и чита)

„Меницу Радоја Рајковића, тамошњег, гласећу на 13.145 форинта по виђењу, коју сте ви исплатили, уручили смо вашем пуномоћнику. Маркус и Комп.“

(Погледа сетно на Радоја, климајући главом, за себе)
Вероватно „дражесна госпођа“!

РАДОЈЕ

(Спусти руке гледајући пред-а се укочено, отегнутим гласом)

Меница у њеним рукама... и Маркус је пустио?

(Луци се по челу)

Каква слутња!

(Устаје полако)

XII ПОЈАВА

Риста Пређашњи.

РИСТА

(Улази полако, држећи у руци телеграм)

Госпођо—

НАДА

(Која је дотле испитујућим погледом посматрала Радоја, брзо се окрене и бацивши телеграм, који је држала, на сто притрчи Ристи)

Пет!

РИСТА

(Угледав Радоја, уплашено)

Ах, господар!?

(Брзо склања руку с телеграмом иза леђа)

РАДОЈЕ

(Се у том тргнуо и окренуо)
 Ко је то? Риста!
 (Спазивши да склања руку, брзо)
 Шта то кријеш?
 (Притрчи му)

НАДА

(Живо, ставши брзо између Риста и Радоја, окренувши се овоме)
 Шта би крио?
 (У том пружи руку иза леђа, а Риста гурне у њу телеграм)
 Теби се тако причињава...

РАДОЈЕ

(викне)
 Да... чини ми се да ме држите за луду.
 (Обргли Наду и истргне јој из руку телеграм)

РИСТА

(Удари се по челу)
 Еј слепче!

НАДА

(Резигнирано)
 Сад како је – тако је суђено!

РАДОЈЕ

(Међу тим је брзо пошао софи отварајући телеграм)
 Опет из Пеште... на мене... од шпедитера...
 (Чита)
 „Две лађе с товаром стигле исправно, друге две на путу пропале...
 (Врисне)
 Пропале!

(Тресући се)

Али то не може бити... мени све игра пред очима.. Надо,
голубице... на читај

(Пружи јој телеграм)

... види... је ли да то тамо не стоји?!

НАДА

(Нежно ухвати га за руку)

Није сва нада изгубљена... даће бог те ће још добро
бити...

РАДОЈЕ

(Гледа је укочено)

Дакле... истина? Пропао сам!

(Сети се)

Ха... сада све разумем... и Обрада разумем! Он је већ
знао... и...

(Нади)

ти си знала, па сте крили од мене!? О, невере!... Невере!

(Спусти се на прву столицу десно од астала)

НАДА

(Узмакне, увређено)

Невера... ја?!

РИСТА

(Се у том приближи)

Не грешите се – господару.

РАДОЈЕ

(Устане)

Опрости ми драга Надо... ти видиш...

(Ухвати се за главу)

ја не знам шта говориш... излудећу!

РИСТА

Немојте, господару, одмах да очајавате... Да видимо прво биланс... па... ко зна...

РАДОЈЕ

(Живо)

Имаш право, верни Ристо... да сведемо...

(Посрћући пође у писарницу)

биланс... још биланс.

НАДА

(Ристи)

Идите за њим и пазите...

РИСТА

(Пође)

Као на своје очи...

Радоје уђе у писарницу, за њим Риста затворивши врата

НАДА

(С уздахом)

О, да страшног дана!

(Тргне се, ослушкујући)

Неко долази... *(Притрчи предњим левим вратима и отвори их, раздрагано)*

Једва један пут! Какви гласи?

XIII ПОЈАВА

Обрад. Нада

ОБРАД

(Улазећи у собу, задувано)

Зло!

НАДА

(Пренеражено)

Наопако! А он већ дознао!

ОБРАД

Тим горе! По досадашњим телеграфским вестима Славо се из Дубровника кренуо за Котор, а одатле се навезао за Крф, — али тамо није стигао. У путу је сналашла пароброд тако страховита бура, да ево већ три дана нема по њему ни трага ни гласа. Није искључена вероватност да се пароброд разбио и потонуо...

НАДА

Ужас!

ОБРАД

Те какав! Али ипак за то не очајавајмо. Добар је бог! Мојима не ћу ништа да казујем... Идем одмах у министарство спољних послова, депоноваћу колико затраже за телеграм да се трага преко наших посланства у Бечу, Риму, Атини и Цариграду. Не смем ни часа да изгубим... не очајавајмо...

(Оде нагло)

НАДА

(Болно)

Да не очајавам!? Камо наде?

(Иде по соби ломећи рукама)

Шта да радим — где да тражим помоћи...

(Риста се појави на вратима, гледајући за собом)

XIV ПОЈАВА

Риста Нада

РИСТА

(Говорећи иза кулиса)

Али ви претерујете господару.

НАДА

(Приближи му се, узрујано)

Ристо, брате...

(Ухвати га за руку и повуче, пригушено)

Има ли помоћи?

РИСТА

(Све осврћући се у писарницу, полако Нади)

Било би, госпођо. Сва су дуговања по отвореним рачунима. Прва плаћања нису велика... Од сачуване хране прилично би имали а и господин Обрад зацело би се заузео да се некако испетљамо. Можда би се још све на добро окренуло...

(Климајући главом)

само да није те проклете пештанске менице. Она коме...

(Брзо се окрене вратима)

НАДА

(Гледајући пред-а-се, безвучним гласом)

Опет „дражесна госпођа“! У њеним је рукама и пропаст и спас...

XV ПОЈАВА

Радоје. Пређашњи.

РАДОЈЕ

(Из писарнице)

Још ниси отишао?

(Појави се на вратима)

РИСТА

(Осврћући се)

Не наглите, господару – цео свет зна да сте поштен човек...

РАДОЈЕ

(Држећи се за рагастов од врата, блед сав сломљен)

Када биланс показује непокривену пасиву преко 50 хиљада, онда сваки има право да ми каже: каишарски банкрот! Иди само, верни Ристо, и врати господину Обраду његове паре. Једна пропалица, као што сам сада ја, не заслужује вере поштенних људи...

(Пође посрћући)

Иди...

РИСТА

(Плачно, Нади)

Госпођо... чујете ли?

С поља се чује граја

РАДОЈЕ

(Усиљено исправи се и пође напред)

Шта је то?

Нада притрчи вратима, у том се код врата чује.

ВАСКО

(С поља)

Где је та варалица?

Врата се отворе нагло и улете Нацко и Васко.

XVI ПОЈАВА

Нацко. Васко. Пређашњи. Нада стукне преплашено. Риста гледа збуњено. Радоје се стресе и задржи се за прву столицу код астала

НАЦКО

(Угледав Радоја)

А ту си!

ВАСКО

Не ћеш нам умаћи!
(Вади из цепа артију пружајући Радоју)
 Ево ти твоје трице...

НАЦКО

(Исто тако вадећи артију)
 Ми хоћемо с места наше паре!

РАДОЈЕ

(Љутито)
 Шта сте надали толику ларму? Јесам ли ја вас тражио
 и молио или ви мене?!

НАЦКО

Још нас грди...

ВАСКО

Као свака пропалица!

РИСТА

(Полети к њима)
 Језик за зубе!

НАДА

(Стане између Ристе и њих)
 Ваше неће пропасти. Шта тражите?

НАЦКО

Мојих сто педесет дуката.

ВАСКО

А ја сто осамдесет – од наше мучне зараде...

НАЦКО

Коју смо дали том поштенем трговцу, – а он лоповски
 испразни лађе, па их потопаи да завара свет...

ВАСКО

Тако би се сваки обогатио пљачкајући сиротињу...

РАДОЈЕ

(Који се за све то време дрмао главом хучући, плане и зграби столицу)

Ја лопов... пљачкаш?!

(Подигне столицу)

Боме убијца!

(Полети на њих)

НАДА

(Га задржи)

Буди присебан – бар наше деце ради...

(Одузме му столицу)

РАДОЈЕ

(Посрне у натраг, очајно)

Наша деца... Кукавна наша деца...

(Клоне у фотел код софе)

НАДА

(Брзо зграби са астала дијамантску иглу, Ристи)

Шта вреди ово?

РИСТА

До хиљаду динара...

НАДА

(Дајући му)

Држи!

(Брзо приђе орману, нагло отвори и извуче средњу фијоку и извади свежањ артија, предајући их Ристи)

Овде имаш педесет државних лозова...

РАДОЈЕ

(Скочи зачуђено)

Од куд то!

НАДА

Моја уштеда за ово дванаест година на кујни и хали-
нама – за нашу децу.

(Нежно)

Они ме зацело неће прекорети што сам њихову имовину
жртвовала за част очеву...

РАДОЈЕ

(Живо)

Не... не...

(Хоће да отме лозове од Ристе)

То би било светостаство...*

Нека ме свет клевета колико и како хоће, али...

НАДА

(Је међу тим заклонила Ристу)

– Док сам ја жива, не сме нико и ни за шта да те клевета!

(Ристи, одлучно)

Носи то – продај и исплати ове људе...

РИСТА

Како заповедате...

(Пође, тронуто)

Божанска жена, –

(Презриво Нацку и Васку)

а ви...

---

* Светокрађа.

НАЦКО

Добро што смо похитали – док се и то није спирило...*
(Излази са Васком за Ристом)

XVII ПОЈАВА

Радоје. Нада

РАДОЈЕ

(Ухвати Наду за руке, љубећи их)

Анђеоска душо бог нека ти за то плати... Ти си све жртвовала што си имала и могла, само да отклониш невољу која ме снашла...

(Обори главу)

Па ипак, све је то узалуд... за мене нема спаса...

НАДА

Уздајмо се у бога!...

РАДОЈЕ

(Са дубоким уздахом)

Ваља се сам помоћи – па ће нам онда помоћи и бог! А како може да се помогне пропао и изгубљен човек као што сам сада ја?!... Мој добар глас је већ изгубљен...

(Горко)

чула си и сама шта се већ о мени говори...

(Раздражено)

Али нека тај себични и поводљиви свет говори шта му драго... ти... ти у то не верујеш, је л' анђеле мој?! Ти си показала да си уверена, па ћеш и нашој деци казати, – а они ће теби веровати, – да им је несрећни отац, у сваком погледу, био чист

---

* Спирити, потрошити, смазати.

и беспрекоран и као човек, и као отац, и као... муж! Закуни ми се на то!

Нада окрене главу и обори је, с тешким уздахом.

Почивка

РАДОЈЕ

(Се тргне изненађено, погледа је са избеченим очима, па полако испусти њене руке, отегнутим гласом)

Ти... ћутиш?! Окрећеш главу од мене?...

(Тресући се)

И ти... не... неверујеш ми... не?!

(Измиче према писарници гледајући је непрестано укочено)

НАДА

(У највећој душевној борби, коракне према Радоју, пригушено)

Да... да...

(Па се тргне и ломећи рукама окрене се, са очајним болом, покривши лице рукама и гушећи се у плачу)

О, што да не могу и то?

(Посрћући до ормана, клоне на њега, сакривши лице и јецајући)

РАДОЈЕ

(Климајући главом)

И тако дође свему крај! А за то не могу ни на кога да се тужим... јер сам сам свему крив. Имаш право што ми не верујеш, – још више: имаш право чак и да ме презиреш...

Нада се тргне и полако се окрене гледајући изненађено на Радоја

РАДОЈЕ

(Коракне према Нади, гневно)

Да... презири ме, јер ја сам се свесно, у каквој намери, то не мења ствар, али као муж, кога је жена обожавала; као отац, на кога су деца као у светињу гледала; – ја сам се већ као

зрео човек детињасто затитрао туђим женским срцем, најсветијим женским осећајем...

Нада почне да му се приближује, сва тресући се.

РАДОЈЕ

(Мане руком, не прекидајући говор, са обореном главом, туробно)

Ја сам сасвим смео и с ума да женско срце, какво је да је и чије да је – ипак је само слабо женско срце, и ко се с њим лакомислено и злоčinaчки затитра, – тога ма кад сустигне праведна казна бојја...

НАДА

(Као ван себе застане, дигнувши руке према њему)
Радоје...

РАДОЈЕ

(Не гледајући је, наставља гробовим гласом)
И та ме казна сустигла у толико пре... што...
(Тргне се, живо)

Али ја нисам могао другојаче... ја сам морао, по сваку цену да учиним што ми је дужност налагала... и кад сам то учинио – шта ми још остаје као човеку? ...

(Јурне у писарницу)
Да свршим као човек!

НАДА

(Полети за њим)
Не...

Кратка почивка

Из писарнице чује се Надин, очајан глас: „Радоје... остави”... Одмах за тим, на прагу писарнице појаве се: Нада отимајући из Радојевих руку револвер и у исто време вукући Радоја напред у собу. Радоје се брани.

НАДА

(Скоро промуклим, али ипак јаким гласом)
У помоћ! У помоћ!

XVIII ПОЈАВА

Рајко. Пређашњи, за тим Стара жена

РАЈКО

(Излази из дечије собе, престрављено)
Мајчице!
(Полети јој)

РАДОЈЕ

(Врисне)
Сине мој!
(Пусти револвер Нади, која га одмах баца у писарницу и закључа врата Радоје бурно загрли Рајка)

СТАРА ЖЕНА

(Појави се на првим вратима с лева)
И моји су унучићи исто тако нејаки, па ваљда им нећете зајести њихових две стотине дуката, што сам Вам их дала...

РАДОЈЕ

(Тргне се испустив Рајка)
Ха... опет!
(Јаросно полети Старој Жени)
Иди с милим богом, жено! Оставите ме... Шта си дала?
Ја немам ништа... Нико нема ништа!

НАДА

(Уплашено Радоју)
Шта то говориш?
(Узевши за руку Рајка, приближи се жени)
Не слушајте га, молим вас...

СТАРА ЖЕНА

(Климајући главом)

Да га сад не слушам? Боље би било да никад нисам ни чула за њега, те би ми остала сачувана сиротиња јадних унучића, које сте ви сад просјацима учинила...

(Подигне руке у вис)

Да бог да и вашу у прошњу водили...

(Оде)

НАДА

(Престрвљено заклањајући Рајкову главу)

Стани жено!

(Видећи да она одлази, испусти Рајка и полети за њом)

Врати клетву...

РАДОЈЕ

(Ухвати се за косе, с јауком)

У прошњу... деца моја...

(Сруши се на под)

РАЈКО

(Плачно)

Оче!...

(Клекне крај њега)

ЗАВЕСА ПАДА

ЧЕТВРТИ ЧИН

На дну позорнице зид од салона; у средини зида велико (венецијанско) огледало на стубовима који стоје на мермерној плочи положеној испод огледала а окићеној позлаћеним резбаријама, на самој плочи стоје две вазне са китама цвећа; с обе стране од огледала у зид углављени полелејски свећњаци са по три горуће свеће. Зид од алковна под сводом са кога је спуштена портијера* од тешке свиле. У салону испред портијера, с обе стране, по једна статуа окренуте једна спрам друге; а у алковну до портијере, опет са сваке стране по једна висока вазна са китама од уметничког цвећа. С десна, у углу на „Г” ладан бифе са сваковрсним јестивима а окићен цвећем; између њега и вазне астал са боцама вина и чашама. С лева у углу пећ, око ње високи штит, а између штита и вазне астал са тањирима, ложицама,** виљушкама и ножевима. На средини алковна велика округла столица – „milieu”*** која има у средини тапациран стуб за наслањање, у врху сужен, а на њему кратка вазна из које се превија лепезаста палма – *latania bor-*

* Portière (фр), завеса пред вратима.

** Ложица – кашика.

*** „milieu”- (фр.) – средина, средиште. Комад намештаја који је у салонима 19. века стајао на средини салона. Призренац га грешком пише „milien”.

bonica – У десно и у лево од „*milieu-a*”, мало на више, по један округли астал, на сваком по један велики свећњак са по пет горућих свећа; око астала по три фотеља. С преда и с једне и с друге стране, у косо по једна софа; код десне табурет, код лево, у врху, мало округло асталче. С лево и с десно, више с преда, по једна врата.

Лево и десно узима се с позорнице према публици.

I ПОЈАВА

Кад се завеса дигне, из салона чује се певање једне романсе, уз пратњу клавира. Жан довршује спремање бифе-а, а Симка стала код портијере и држећи једну страну мало задигнуту па извирује у салон слушајући и радосно климајући главом.

Симка Жан.

ЖАН

(Остави посао и љутито повуче Симку за руку)

Тако... ја све да радим, а ти... управо за што си ми ти овде

((Заједљиво))

милостива госпођице!? Чудо да ниси зашла међу госте...

СИМКА

(Спусти завесу, љутито се окренувши)

Баш си дивљак... Као да немаш ушију...

ЖАН

Охо, молићемо...

(Ухвати се за уво)

моје уши довољне су...

СИМКА

(Упадне му у реч, весело)

И за највећег...

(Нагне се шапћући па прсне у смеј)

ЖАН

(Стукне строго)

Симка, ја ти забрањујем...

СИМКА

(Чинећи се невешта)

– да слушам оваку лепу песму?! Ах, тај глас, ни узми ни остави – славуј па то ти је...

Свршава се строфа песме, клавир свира даље.

ЖАН

Их, баш се види да си проста...

(Исмевајући)

Славуј – славуј! Као да си у шуми одрасла! Бадава, нема ти ништа преко „воспитања”!

СИМКА

(Безазлено)

А шта је то?

ЖАН

Шта је? Шта је! То је што ти не знаш. Славуј! Пху – знаш ли како то изгледа?

(Чује се певање последње строфе)

Као кад би сад за ове

(Показујући на бифе)

деликатне торте и пудинге казала да су – проја и чамак!

СИМКА

Иди молим те! Него како да кажем? Та слушај само какав глас!

ЖАН

(Важно)

Да знаш— то је високо „це”.

СИМКА

(Прсне у смеј)

Прекрсти се Жане,— какво те високо „Це” напало? Па то је госпођица Олга из нашег позоришта, а она нити је висока, нити...

ЖАН

Хахаха!

(Гледајући у Симку, зачуђено)

Господе боже, ала су ове собарице глупе...

(Симка се љутито окрене, Жан јој се приближи умљато)

још да нису тако лепушкасте...

II ПОЈАВА

Марина Пређашњи.

МАРИНА

(У елегантној балској тоалети, с лепезом у руци излазећи с десна)

Је ли све у реду?

ЖАН

(Како је Симку хтео да помилује, брзо се тргне и стане укрућено)

На служби...

Марина разгледа бифе.

ЖАН

(За себе, презриво)

Што ти је ђифтанска крв, – мора све да загледа и пребројава...

МАРИНА

(Зловољно, Симки)

Кажи ти том кувару, нека се једном већ узме у памет... Ја то нећу више да трпим! Ко му је казао да прави бакалар сарделама, – а овамо нема пудинга од бадема? И какви су то надевени раци – као штиглици, нема човек шта да види?! Мисли ли он да ја не могу добити другог куvara?

Певање се заврши. Из сале се чује пљескање, клицање: „Браво! Живила“!

СИМКА

(Клањајући се Марини)

Како заповедате!

(Оде на лево)

МАРИНА

(Жану)

А ви пазите шта радите – да не буде као последњи пут. Гости ваља да су тачно услужени. Празне боце уклањајте одмах – нисте у механи.

(Мане руком)

ЖАН

(Поклони се и пође портијери, за себе, презриво)

Нисам... ни у господском двору!

Размакне портијере, које се дигну на обе стране, па стане у лево.

У десно се појави други лакеј; који стане спрам Жана

У сали се виде гости (мушки и женски) међу њима Баћа, Стака, Мита и Диша, сви су у елегантним тоалетима и у живом разговору и смеју.

МАРИНА

(Излазећи им у сусрет, достојанствено али озбиљно поздрављајући поједине групе)

Ако је по вољи...

(Показује напред)

Молим извол'те... Ја сам особито срећна... Толика част...

О, молим ваше расположење управо ме усхићује...

(Залазећи на десно поздравља главом, осмејкујући се)

Наша драга уметница... Господине Ненаде...

(Зађе сасвим)

III ПОЈАВА

Баћа Стака Диша Миша Гости. Жан. Лакеј.

БАЋА

(Дебелко, сав задуван, ладећи се марамом пође напред, задовољно погледајући на бифе)

Аха... једва дође на ред најодабранија и најпријатнија тачка програма.

(Идући бифе-у)

Ја у опште и не појмим зашто је бог и створио такозване уметнике – покрај

(Разгледа бифе)

овако изврених печеница...

(Пробира)

СТАКА

(Идући за њим)

Али Баћо... пази шта говориш... Рећи ће људи...

БАЋА

Ђути жено... кад говори желудац... Море није да говори – него све пева...

(Узме јестиво на тањир, који му поднесе Жан, па једући слади)

Охо... дивота... болан да се лечи... Дед жено – шта се ту снебиваш...

(Даје јој па седне код астала)

Међу тим су ушли Диша и Миша и још некоји гости. Диша и Миша, водећи се испод руке, пођу напред у лево, – а остали безимени гости, све до спуштања портијера, или се баве око бифе-а или шетају по сали разговарајући се и смејући се.

Жан за све то време, служи с напојима; а други лакеј доноси и прихвата тањире, виљушке, ножеве и лажичице.

ДИША

(Са розетом од ордена у рупици од фрака, осврћући се, заједљиво Миши)

Опажаш ли ти да у* овој сезони многи одлични посетиоци салона наше гостољубиве домаћице, и што је још важније ћир Костаћијеве наследнице, brillaient par leur absence*

МИША

(У официрском оделу, са медаљом на прсима)

И мени се чини да се доскорашњи „крем“ друштва на соаретима госпође Марине, нешто расплинуо. Данас је већ прилично прогрушано...

ДИША

Ма да нема ни, иначе неизбежног, фрајнд-а...

* У рукопису недостаје реч „у“.

* Сијају *(Падају у очи, истичу се)* својим одсуством. *(фр)*.

МИША

Чудо. Од неколико дана не виђам га иначе у вароши...

ДИША

(Осмејујући се)

Па сад разуми ти, зашто је данас нама, иначе љубазна домаћица и сувише усиљено – весела !?

(Говоре даље између себе посматрајући друштво)

БАЋА

(Стаки, код бифе-а)

Бадава, господствено...

СТАКА

(С уздахом, заједљиво)

Ех, сирома стари Костаћи, да нешто устане из гроба у његовој изношеној антерији* и цубету,** па да све ово

(показујући око себе)

види.

(Баћи)

А шта велиш?

БАЋА

Велим, жено, остави мртве на миру. Од њих је вајда само ако после њих остане подоста у готовом.

(Узме чашу с вином)

И са тога гледишта

(Испије)

част ћир Костаћијевом спомену!

Марина се појави с десна, у сали, са Олгом испод руке, покрај њих Ненад; – сви у живом разговору у коме и гости учествују.

* Горња хаљина без рукава. (Тур)

** Дугачка горња хаљина. (Тур)

IV ПОЈАВА

Марина. Олга. Ненад. Пређашњи.

МИША

(Осврћући се, угледа Ненада, осмехнув се, Диши)

А гле, каква је опет нова звезда нашем друштвеном обзорју?

ДИША

(Метувши му руку на раме)

То је братац мој српски Каглиостро* или ако хоћеш цивилизован дука од Медуна. Славан ти је тај наш генијални Ненад Вежић; тај син уме да се нађе у Лондону као и у Београду, у Паризу, као и у његовој паланци тамо негде покрај западне Мораве. Од њега се можеш надати свачему, – али ако си себи добру рад – неверуј му ни у чему. Au demeurant le meilleur fils du monde**

МИША

(Чудећи се)

Красна тица..

(Говоре даље тражећи погледима Ненада)

МАРИНА

(Пошавши напред, Олги, дајући њену руку Ненаду)

Моја драга, дозволите да вас поверим заштити нашег одличног госта и признатог кавалера...

---

* Каљостро, чувени варалица XVIII века.

** Као прави светски човек. (фр).

НЕНАД

(Клањајући се)

Још не знам чим сам се показао достојан толике среће...

(Пружа Олги руку)

ОЛГА

(Прихвата Ненадову руку и осмејкујући се пође напред у десно)

Не узмите ми за зло једну напомену, господине Ненаде.

Марина у том обилази госте измењујући са сваким по неколико љубазних речи.

НЕНАД

(Нагнувши се Олги)

Из вашег сребрнастог* за мене брује само миловзвучни тонови...

ОЛГА

Оставите се тонова, који се изгубе чим их пустимо у слободу. Овде је реч о срећи. А знате ли ви да истински срећни људи најмање – говоре о срећи?!

(У том су дошли до софе на левој страни и Олга седне)

НЕНАД

По чему то судите?

ОЛГА

(Лупкајући лепезом по асталчету)

Ако хоћете и по рђавим глумцима, који радо говоре о уметности, а, не буди замерено

(Гледајући у Ненада)

и по лицемерима – који обично највише говоре о богу...

---

* У тексту рукописа недостаје реч – „грла“?, „гласа“?

НЕНАД

(Тргне се)

Ах тако!

(Погледа испитујући Олгу)

МИША

(Диши полако)

Поштена зврчка!

НЕНАД

(Прибрав се, осмејкујући се силом)

Можда је по вољи да се мало заложите...

(Клањајући се)

Ако смем...

ОЛГА

(Смејући се)

А шта не би смела ваша призната умешност? Па и да ме заложите...

ДИША

(Миши, полако осмејкујући се)

Ко се с ватром титра лако опали прсте...

НЕНАД

(Непријатно дирнут био се кренуо и пошао бифе-у, погледавши преко рамена на Олгу, за себе)

Врашка главица...

(Оде бифе-у)

МИША

(Се међу тим приближио Олги, ставши иза софе и клањајући се)

Госпођице, моје искрено честитање...

Диша се такође приближи и поздрави, па наставе ћеретање.

МАРИНА

(Приступивши Ненаду, који пробира по бифе-у)
Не замерите што је код нас све тако...

НЕНАД

(Брзо, галантно)
Одлично милостива... одлично без замерке.
(Узима на тањирчету и показује Жану да налије чашу са шампањером)

МАРИНА

Сувише претерујете...

НЕНАД

Ни у колико, милостива. Ја сам просто очаран вашим салоном. Верујте ми, похађајући многе чувене париске салоне, нисам ни сањао да ћу и у нашем источњачком Београду имати задовољства...

МАРИНА

(Упадне у реч, претећи лепезом)
Чувајте се, мој господине, ласкање је чедо неистине...

V ПОЈАВА

Мата Савка Пређашњи.

МАТА

(Са Савком, појаве се у сали с лева водећи живу пре-пирку, при чем Мата левом руком брише марамом чело, а десном руком отреса, мрштећи се)
Та... та... та...

МАРИНА

(На глас Матин тргне се и окрене, па видећи Мату хоће да пође к њему, клањајући се Ненаду)

Извините као домаћици...

НЕНАД

(Држећи у једној руци тањирче са* закускама клања се исто тако)

Част и поштовање..

Марина пође Мати и Савки, и пошто их поздрави, наставе жив разговор.

НЕНАД

(Гледајући за Марином, осмехне се с омаловажењем)

De loin c'est quelque chose...**

БАЋА

(Мирно, погледајући значајно на Ненада, упадне му у реч)

et de près, ce n'est rien...*** велико ништа.

(Налива чашу с вином)

НЕНАД

(Тргне се и љутито погледа на Баћу)

Господине! шта то значи?

БАЋА

(Спокојно подигне чашу с вином загледајући)

Да се у нашем источњачком Београду чита Лафонтен.

* У рукопису недостаје реч „са”.

** Из далека је нешто... (фр).

*** А изблиза није ништа... (фр).

(Испије)

Има што против тога?

(Спусти чашу на сто и гледа на Ненада изазивајући)

Ненад брзо узме у другу руку тањирче, на коме стоји напуњена чаша са шампањером, па погледав попреко на Баћу упути се Олги.

БАЋА

(Смејући се, за њим)

Када су ваши лазили – наши су већ давно трчали...

(Разгледа даље по бифе-у, нудећи и Стаку)

НЕНАД

(Међу тим, дошавши до Олге, понуди јој закуску, клањајући се)

Госпођице...

Диша и Миша поклонивши се Олги удаље се пошавши у салу. Олга прими с осмејком тањирче с јестивом, Ненад остави тањирче с чашом на асталче и продужи разговор с Олгом.

МАРИНА

(Је у разговору са Матом и Савком дошла према бифе-у, Савки)

Не љутите се толико моја драга, та данас већ и жене налазе у том задовољства, а камо ли људи...

МАТА

(Марини)

Разуме се, – али моја жена ето све тако... Кажем ја њој...

САВКА

Али не знате, те његове проклете карте већ ми изађоше на врх главе...

МАТА

(За себе)

За то њене увек тера малер...

САВКА

(Настављајући)

Тек смо дошли, а он одмах засео... Просто изешће ме живу.

МАТА

(За себе, тресући се)

Брр! То би морао бити апетит...

САВКА

(Љутито)

Шта кажеш?

МАТА

(Чинећи се зачуђен)

Ја... ништа шећеру мој...

(Марини)

Ето тако, милостива, немате појма како сам малерозан да богме...

МАРИНА

(Показујући на бифе)

Ако је по вољи – као у својој кући...

МАТА

Хвала...

(За себе)

Лепо бих се провео...

(Савки)

видиш жено...

(Приступе бифеу и пребирају препирући се)

МАРИНА

(Се окрене и пође у салу, изгледајући на лево, зловољно за себе)

Већ прошло једанаест – а толико званица нема! Каква непријатност!

(Осврће се и спазивши Мишу и Дишу, приступи им, усиљено осмејујући се)

А ви се још ничим

(Манувши главом на бифе)

нисте прихватили? Како да то разумем?

ДИША

(С пријатним осмејком)

Када је срце испуњено, а очи напојене

(Клања се)

толиком дражи,— онда држим милостива да није тешко разумети...

МАРИНА

(Удари га нежно лепезом, погледајући на Мишу)

Ви почињете збиља бивати опасни...

МИША

Не милостива,— само праведан.

МАРИНА

Онда вас сажаљевам.

ДИША

А за што ако смем питати?

МАРИНА

Јер правдољубље као и лепота доноси више непријатеља но пријатеља.

С поља зазвони електрично звонце.

МИША

(Диши, полако осмејујући се)

Fable convenue.*

---

* Пригодна изрека. (фр).

МАРИНА

(На глас звонца тргне се, Миши и Диши)

Ах извините...

(Пође салом у лево)

ДИША

(Миши полако)

Неко долази...

VI ПОЈАВА

Жорж Пређашњи.

ЖОРЖ

(Долази с леве стране од сале, носећи на сребрном послужавнику писмо, које однесе Марини, клањајући се)

Господин начелник Живкић..

МИША

(Осмејкујући се, полако Диши)

– који такође блиста својим одсуством...

(Окрену се у десно, пролазећи покрај бифеа проговоре неколико речи са Баћом – Стаком, па онда изађу напред посматрајући Ненада и Олгу)

МАРИНА

(Љутито зграбивши писмо)

И они!...

(Отварајући писмо, зађе у салу на лево; Жорж за њом)

VII ПОЈАВА

Пређашњи без Марине и Жоржа

ОЛГА

(Ненаду подсмешљиво)

Ваша слаткоречивост даје вероватност гласу, да ћете правити каријеру у дипломацији...

(Пружа му празне тањириће са чашом)

НЕНАД

(Прихватајући тањириће, чини се зачуђен, па се осврће, говорећи гласније, да и други чују)

И ви сте већ чули? Верујте ја се баш не грабим за положаје...

ДИША

(Миши, полако)

А већ је обио све министарске прагове...

НЕНАД

(Настављајући)

Али ономад ме сам господин министар звао и понудио... па већ људи ваздан испредају... Баш је тај свет...

ОЛГА

(Упадне му у реч, такође гласније)

– што но вели Шекспир – „права позорница, на којој су све жене као и људи сушти глумци”...

(Устане)

НЕНАД

(Савлађујући се, поклони се)

„По вашој жељи”...

(Брзо се окрене и гордо пође према бифеу)

ДИША

(Приступајући са Мишом, Олги, осмејкујући се)
 Други чин, седма појава – право уметнички.
 (Говоре даље са Олгом смејући се према Ненаду)

МАТА

(Који је дотле говорио са Баћом, спазивши Ненада, приђе му)

Где нашег генијалног Ненада –
 (Рукују се)
 овде!?

НЕНАД

(Је у том мануо лакеја, који му приступи и прихвати тањире са чашом, Мати)
 Као што видите!

МАТА

(Водећи Ненада напред, до десне софе)
 Нисам те спазио. Па како је?

НЕНАД

Ах, драги докторе, – barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli* – нико ме не разуме...

МАТА

(Смејући се)
 Semper idem!**
 (Стане окренут левој страни, тако, да је према публици у профилу)

* .Ту сам ја варварин јер ме нико не разуме. (Овидије) (Лат).

** Увек исти. (Цицерон) (Лат).

VIII ПОЈАВА

Марина Пређашњи.

Марина се појави у сали с лева, гледајући пред-а-се замишљено и корачајући сасвим полако.

МАТА

(Је међу тим ухватио левом руком испод десне руке Ненада* , окренув се публици, па десним палцем показујући преко рамена, осмејкујући се)

Ни она – а?

НЕНАД

(Окренув се натраг)

Госпођа Марина?

МАТА

(Гледајући га значајно)

Шта мислиш: in hoc signo vinces,**

– не?

НЕНАД

(Чинећи се изненађен)

О!

МАТА

(Погледајући га испод ока, с подругљивим осмејком, за себе)

Невинашце!

(Говоре даље, посматрајући госте)

* У рукопису опет недостаје реч – „Ненада“?

** Са овим знаком ћеш победити. (Лат)

МАРИНА

(Идући полако напред, за себе, јетко)

И то је све због оног несрећног Драгојевића, који се свуда хвалише као да је већ... Лудо сам радила... Добро те томе већ близу крај...

С поља зазвони електрично звонце.

МАРИНА

(Се тргне и окрене се натраг)

Ко то?

IX ПОЈАВА

Жорж. Пређашњи.

ЖОРЖ

(Улазећи у салу, с лева, јавља)

Господин Вељко Драгојевић...

МАРИНА

(Тргне се)

Једва један пут...

Диша, Миша и Олга окрену се сали гледајући зачуђено и љубопитљиво.

НЕНАД

(Мати)

Знате га?

Мата му нешто каже, осмејкујући се.

НЕНАД

(Затури главу, скупивши уста, зачуђено)

Que diable!?*

Жорж се клања с лева долазећем Вељку, – па се онда удаљи.

---

* Ког врага (фр).

X ПОЈАВА

Вељко. Пређашњи без Жоржа

ВЕЉКО

(Улази брзо, клањајући се Марини)

Милостива...

(Љуби је у руку)

ваш најпонижнији...

МАРИНА

(Усиљено осмејкујући се)

– тим вреднији...

ВЕЉКО

Сад сам право с лађе...

МАРИНА

(Полако)

Исправно?

ВЕЉКО

(Исто тако)

По вашој жељи. Телеграм сте ваљда добили.

МАРИНА

(Непрестано полако)

И од Спире и од Маркуса и комп.

ВЕЉКО

Ово су неки чудни људи. Тек кад је стигла вест о пропасти лађе, посумњаше у његов кредит и брже боље уручише ми меницу.

(Извади из цела меницу и даје Марини)

Ево је...

МАРИНА

(Узме брзо меницу, летимично је прегледа и савивши је, мете је за недра)

У реду је – хвала вам!

(Пружи му руку)

ВЕЉКО

(Држећи је за руку, погледа је значајно)

Немате на чему, – само ако држите...

МАРИНА

(Истргне руку, немарно)–

да ћу се моћи наплатити? Него шта... шта ви мислите?

ВЕЉКО

Ја?

(Озбиљно)

Ја мислим...

(Пригушеним гласом)

да ће те још вечерас дозволити

(Понуди јој руку, ударајући гласом)

да се представимо нашим гостима...

МАРИНА

(Стукне)

Како?

ВЕЉКО

Као заручници... милостива.

Почивка, – за које време.

ДИША

(Миши и Олги полако, манувши главом према сали)

Мало подуже поздрављање –

(Олги)

зар не, госпођице?

МАРИНА

(Отегнутим гласом, гледајући укочено на Вељка)
Збиља?!

ВЕЉКО

(Гледајући је строго)

И сувишно за шалу, – или бар за шалу са мном, која би чини ми се, била далеко скупља...

МАРИНА

(Подсмешљиво)

Е да?

ВЕЉКО

(Непрекидајући)

– од доста скупе шале са

(Пакосно)

„драгим и до гроба љубљеним“ Радојем Рајковићем.

МАРИНА

Охо, ви канда претите?!

ВЕЉКО

Ни најмање, милостива. Ја вас само подсећам да не забравите на вашег трпељивог, верног, и, што је у овој прилици веома важно – ћутљивог службеника

(Клањајући се)

који није рад да даје повода кривим тумачењима... јер, видите, како на нас љубопитљиво гледају...

(Пође брзо напред у десно, клањајући се гостима)

МАРИНА

(Раздражено за себе)

А, тако?

(Одлучно)

Видећемо.

(Приступи Жану и говори му полако)

Жан се поклони и оде у салу на десно.

XI ПОЈАВА

Пређашњи без Жана

ВЕЉКО

(Међу тим, дошавши у алковн, поздравља)
Клањам се...

БАЋА

(Приђе му рукујући се)
А камо вас – као да сте у земљу пропали...

ВЕЉКО

(Смешећи се)
Unser einer, Freund,* не пропада тако лако, као по неке
(Баци поглед на Марину)
уображене величине... Био сам у Пешти...

Марина се тргне и брзо приђе.

ВЕЉКО

(Не прекидајући, окрене се Марини)
– при погребу једног доброг познаника...

БАЋА

(Зачуђено)
И само тога ради сте путовали?

ВЕЉКО

Само тога ради –
(Окренув се Марини)
Је л' те милостива?
(Пролазећи у лево напред окрене главу према Мати,
поздрављајући га махањем руке)

---

* Неко као ја, пријатељу. *(Нем)*

Докторе...

(Па се окрене убрзано Олги, клањајући се)

Госпођице, ваш поклоник...

БАЋА

(У том приступивши Марини и питајући је, гледа зачуђено за Вељком)

То је хришћанско милосрђе...

ОЛГА

(Климне главом, осмејкујући се, Вељку)

Велика част...

МАРИНА

(Међу тим приђе Ненаду и изменивши с њим две три речи, окрене се Вељку)

Дозвол'те, господине Вељко, да вас упознам...

ВЕЉКО

(Окренув главу Марини)

Молим с места...

(Клањајући се Диши и Миши)

Господо...

(Обрне се и приближи се Марини)

Извол'те...

МАРИНА

(Представљајући)

Господин Ненад Вежић...

ВЕЉКО

(Клањајући се, брзо)

Немам разлога не радовати се познанству под гостољубивим кровом

(Клањајући се Марини)

наше врле домаћице...

МАРИНА

(Ненаду)

Господин Вељко Драгојевић

НЕНАД

(Клањајући се)

Познанства у пријатељској кући увек су ми драга, јер она се лако не заборављају, већ ради самог пријатељства

(Клањајући се Марини)

коме смо дужни пријатног сећања..

ВЕЉКО

(Брзо)

Да, збиља,

(Ненаду)

кад споменусте „дуговање” наравно у преносном смислу,— сетисте ме на један интересантан догађај у нашем трговачком свету.

(Окренув се друштву)

Јесте ли што чули о Радоју Рајковићу?

МАТА

(Љубопитљиво)

Ко је то?

МАРИНА

(Преплашено, ухвати Вељка за руку, претећим пригушеним гласом)

Узмите се на ум!

БАЋА

(Приближи се)

Ах, млади наш великокупац! Чујем да је тотално пропао...

ДИША

И ја сам чуо, – али држим да није непоштен.

ВЕЉКО

(Не осврћући се на Марину)

Многи тако мисле.

НЕНАД

Биће да се варају, господо. Ја сам данас имао посла у банци ради наплате једног чека од лондонске куће Беринга...

(Застане погледајући на друштво с осмејком)

ДИША

(Миши, заједљиво)

Ала се диже прашина...

НЕНАД

(Наставља)

И тамо се говорило: да је тај млади газда био нека врста минхенске Шпицедерке, мамио је од сиротиње уштеђен новац, обећавајући им добити сто на сто...

МАТА

(Зачуђено)

О, гле сироти људи!...

НЕНАД

Да, сироти људи. С тим се сад објашњује од куд том, до пре три године на овдашњој пијаци незнаном човеку толики капитал, којим је већ ове године обртао...

ДИША

Па то није код нас никаква реткост, да људи своје скромне капитале поверавају виђенијим трговцима – да с њима раде...

НЕНАД

Виђенијим трговцима – сасвим је појмљиво; али веровати на негледуш...

ДИША

(Упадне у реч, заједљиво)

– О, код нас се у много чему верује на негледуш.

XII ПОЈАВА

Жан. Пређашњи.

ЖАН

(Се појави у сали с десна и стане на средину улаза од алковна, поклони се јављајући)

Почиње квартет!

С десна, из сале, зачују се акорди од квартета, који свира „ Ностите, а с лева зазврји електрично звонце.

МАРИНА

(Која је дотле сва збуњена, час погледала према сали, час мотрила на Вељка, одахне, за себе)

Хвала богу!

(Па се поклони гостима, манувши руком према сали)

Драги моји гости, ако је по вољи...

(Левом руком прихвати Вељково десно раме, задржавајући га док гости прођу)

НЕНАД, ДИША, МИША и ОЛГА

(У исти мах)

С највећим задовољством.

Ненад пође Олги да јој понуди руку, међу тим је Олга прихватила Мишино раме, и у пратњи Дише, крену се у лево према сали.

Ненад се мрзовољно окрене натраг, у десно и немогући да избегне Савку, усиљено јој пружи руку и у пратњи Мате, који живо говори, пођу сали.

Стака хоће да одведе Баћу, који се брани, наливајући још једну чашу вина, и тек пошто је испије,– упуте се у салу.

Сви заједно са гостима, који су се дотле шетали по сали, залазе салом у десно. За то време Жан и други лакеј распремају тањире, боце и чаше; а Марина, идући под руку са Вељком, застајкује говорећи.

ВЕЉКО

(Нагнувши се Марини)

Признајем вам вешто сте прекинули конверзацију...

МАРИНА

(Строго)

Која је у овом часу и на овом месту била сасвим немесна.

ВЕЉКО

(Улазећи с Марином у салу, заједљиво)

Осећате то?

Гости су међу тим* сасвим зашли у десно, а Жан са другим лакејом односи посуђе на лева врата од алковна

---

* У овој реченици осећа се брзоплетост у преписивању рукописа – у тексту пише „међу сви сасвим”, „однели”, „лаковна” уместо „алковна”.

XIII ПОЈАВА

Жорж. Вељко. Марина.

ЖОРЖ

(Долази с леве стране од сале, носећи на сребрном послужавнику посетницу, поклони се Марини)

Извините, милостива, просто силом хоће да говори с вама,— и то на само...

МАРИНА

(Пустивши Вељкову руку, живо)

Ко то?

(Узме посетницу па погледавши тргне се, за себе, изненађено)

Ах она — а не он? Чудновато!

(Жоржу)

Нек чека!

(Узбуђено, Вељку)

Извините на часак...

ЖОРЖ

(Удаљујући се, клања се)

По заповести...

МАРИНА

(Врати се брзо у алковн и отварајући лева врата, викне)

Жан.

ВЕЉКО

(Посматрајући Марину, за себе)

Ово нешто значи... припазићемо...

Жан се појави.

XIV ПОЈАВА

Жан. Марина. Вељко.

МАРИНА

(Жану, полако али живо)

Кад се удаљимо, спусти портијеру, па на ова

(Показујући на иста)

врата уведи овде жену, која чека у предсобљу. За тим
ћеш у сали стати и никог не пуштај овамо, док те ја не зовнем.

(Одлазећи)

Јеси ли разумео?

ЖАН

Потпуно.

МАРИНА

(Врати се у салу, Вељку чинећи се равнодушна)

Са овим кућетинама вечите су вам непријатности

(Узевши га под руку залазе у десно)

никад се нема мира од тих несносних кирајџија;

ВЕЉКО

(За себе)

Хм... кирајџија!*

(Оду)

Жан погледа за њима, па спусти портијере вртећи главом и оде на лево.

Позорница остане за тренут празна. Квартет се чује непрестано.

---

* Станар (Тури).

XV ПОЈАВА

Вељко, за тим Нада и Жан.

ВЕЉКО

(Промоли главу кроз портијеру)

Никога... брзо...

(Уђе, спустивши за собом портијеру)

да видимо ко је и да чујемо шта хоће, овако у невреме

(С пакосним осмехом)

тај несносни кираџија

(Зађе иза штита код пећи)

ЖАН

(Улазећи с левих врата говори на поље)

Извол'те само...

Нада уђе за њим осврћући се збуњено.

ЖАН

(Показујући на софу с лева)

Причекајте на часак...

(Поклони се и оде иза портијере)

НАДА

(Гледајући по соби тужно клима главом)

„Дражесна госпођа” пирује и весели се, а он, јадник, потресен клетвом оне бедне старице како је пао у несвест, још никако да дође к себи...

(Седне на софу, болно)

Како ли је њему сада...

(Очајно)

Шта ће од нас бити?!

(Покривши лице рукама, гласно)

А деца наша!?

XVI ПОЈАВА

Марина Нада Вељко (Из штита)

МАРИНА

(Излазећи полако из десних врата, затвара их, узрујана;
кад угледа Наду, тргне се)

Ах, ту је!

(Прибере се и приђе јој, хладно)

Госпођо, шта сте ради?

НАДА

(Скочи)

Ја?!...

(Погледа Марину, у неприлици)

Извините...

(Угледавши је добро, – повуче се мало, за себе)

Збиља је дражесна...

(Пређе руком преко чела, тресућим се гласом)

Ви сте госпођа...

МАРИНА

Са којом сте желели да говорите...

(Показујући јој руком да седне на софу с лева)

Молим... ако је по вољи

(Па се окрене и седне на софу с десна, говорећи)

Слушам вас – ма да немам времена на расположењу.

(Немарно)

Које добро?

НАДА

О, хвала вам госпођо на тој речи, која ми управо развезује језик; јер онај, ко је вољан да чини добро – радо и пита за добро. А ви, госпођо, можете да учините велико добро... задужбину можете да подигнете... да се пред вашим ликом вечно молим богу, као пред иконом мајке божје...

(Склопи руке)

У вашој је руци срећа, част и будућност једне поштене породице.

(Клекне молећи)

Не сарањујте је – тако вам свега што вам је најдраже на овоме свету!

МАРИНА

(Испочетка хладно посматра Наду, после се све више узбуђује, па нагло скочи подигнувши Наду за руку, тресућим се гласом)

Молим вас – како то мислите?

НАДА

(Устане, пригушеним гласом)

Задржите за неко време од протеста пештанску меницу

(Једва чујно, оборивши главу)

мога... мужа...

(Гласније)

која се налази у вашим рукама, – јер услед несреће која је – ваљда сте већ чули – снашла наше две лађе...

(Застане савлађујући плач)

МАРИНА

(Тргне се преплашено погледајући на Наду, па се савлада, за себе)

Шта се ја бојим?

(Намрштено Нади)

Ваљда не мислите да се ја излажем опасности...

НАДА

(Брзо)

– да ваше изгубите?

(Усправи се)

Не – госпођо! Баш на против. Ако ви задржите од протеста вашу меницу, онда је сва вероватност да ће сви ... разумите

добро: сви повериоци постепено бити намирени; јер осим ваше менице сва су остала дуговања по отвореним рачунима... Али ако ви одмах протестујете... онда је неизбежно обесчашћавајуће банкротство, које би за... за

(Болно)

њега било страшније од страшног суда, и са чега би

(Очајно)

или полудео или се убио!

(Почивка. Настављајући молећим гласом)

Не чините то, госпођо, ако имате трунке милосрђа...

пошто

(Малаксалим гласом)

у самој ствари и тако с тим не бисте ништа добили,–

али би сте

(Склопи руке, очајно)

убили ону јадну невину дечицу...

(Застане)

О, госпођо, смилујте се бар, на њих, јер

(Гушећи се од плача и гледајући пред-а се)

ако вам је ко од нас рад ма чега крив – она су невинашца

недужна као анђели на небу!...

МАРИНА

(Узрујана, одсечно)

Па добро... да учиним као што велите...

НАДА

(Радосно зграби је за руке, љубећи их кроз плач)

О, хвала... спаситељу...

МАРИНА

Само, разуме се, под условом

(Ударајући гласом)

нека он сам дође к мени, да ми на то да своју часну реч;

– јер, увидећете и сами, да ваша реч не може имати за мене вредности, пошто ми

(Значајно)

ви не дугујете – него он!

НАДА

(Стукне)

Он... да лично... вама да своју часну реч?

(Зањиха се)

О!

(Сроза се на софу)

МАРИНА

Него шта ви мислите?

НАДА

(Устајући полако, гледа пред-а-се, безвучним гласом)

Он... то... то не може

(Молећи)

– не тражите то!

МАРИНА

(Плане)

А тако?! Не може?!

(Јаросно)

Не сме кукавица! Не сме да ми у очи погледа, па кукавички потура жену с децом, мислећи ваљда да ме тим сигурније опет обмане!

НАДА

(Прибрав се, строго)

Варате се, госпођо. Ја сам дошла из сопствених побуда, он о томе и не сања, нити ћу му ја о томе икада и реч проговорити, – баш за то, што знам да није кукавица... А да ли он вас обмањује...

(Грцајући)

то...

МАРИНА

(Бурно, јетко, упадне у реч)

– опет ја знам,– и ако ви, како видим, не марите што

(Ударајући гласом)

вероватно и вас обмањује...

НАДА

(Брзо, достојанствено)

Станите, госпођо! Знате ли ви изближе мога мужа или не,– то ја сада не разбирам; али ја знам да је он мој муж и отац моје деце, и с тога никоме... разумите ме: никоме не дозвољавам да...

МАРИНА

(Заједљиво, брзо)

– говори о врлинама једног банкрота... јел'те госпођо?

НАДА

(Приступи јој са проицљивим погледом и пригушеним гласом)

Кога ви покрај свега тога ипак љубите... јесте госпођо!

МАРИНА

(Тргне се, уједајући се за усне)

Ах!

(После кратке почивке, мерећи Наду, пркосно)

Па нека и јесте – коме ја имам за то да дајем рачуна?!

НАДА

(Дигнувши руку у вис)

Богу,– милостива госпођо; што немилосрдно вређате и изопачавате најсветији људски осећај под небеским шаром...

МАРИНА

(С омаловажењем)

Вашу љубав!?

НАДА

(Мирно)

Не, госпођо. Не мислим с тим на мене и моје право, јер за мене је сада дужност преча од права. Али ако ова ваша љубав не би у опште била грех, она је извесно грех у овом случају, јер намерно идете на пропаст онога...

МАРИНА

(Жустро)

– који ме је за срце ујео... ради вас, јер да није било вас, да га ви не љубите до лудила, – он би се вероватно вратио...

(Мане руком, зловољно)

Ех... ето му сад...

(Злобно)

Нека га та ваша љубав спасе од неминовне, срамне и коначне пропасти!

(Окрене леђа Нади)

НАДА

(Сетно)

Сво је моје богаство – моја љубав, госпођо; и кад би се са њеном жртвом

(Живо)

могао спасти, о!

(Раздрагано)

ја бих је с радошћу принела на жртвеник – само да очувам част оца моје деце!

МАРИНА

(Окрене се, зачуђено)

Како? Ви бисте... ви бисте збиља

(Раздражено са сијајућим очима)

показали и таково женско јунаштво?

(Гледајући у Наду, подругљиво)

Па де д' те да видим...

(Озбиљно)

Закуните ми се
(Подигне руку)
у срећу ваше деце: да ће те вашег мужа с места оставити
и да ће те се* с њим развести...

НАДА

(Ставши запрепашћено)...
Да га оставим... ја?! Да се... раз... разведем?
(Приђе Марини са разрогаченим очима, пружајући ру-
ку на њу)
И ви... ви то збиља тражите од мене?

МАРИНА

(Хладно)
Па да вам одмах
(Извади из недара меницу, показујући јој подпис)
уручим ову његову меницу као исплаћену...

Нада се зањиха у натраг и задржи се за асталче код софе
дрхћући и гледајући на Марину као ван себе.

МАРИНА

(После кратке почивке, приступи Нади гледајући јој
право у очи)
И још нешто више... Ево,
(Подигне руку у вис)
ја се закљичем: да ћу с места накнадити сав губитак од
пропалих лађа,—
(Спусти руку)
а захте ли нешто више...

НАДА

(Дошавши к себи, вртећи главом, гробовим гласом)
То... то не могу...

---

* И овде је у рукопису изгледа изостављена реч „се”.

(Очајно)

Не могу, госпођо, ни за цео овај свет...

МАРИНА

(Измакне се, презриво)

Гле... јунакиње!

(Подсмешљиво)

„Ово је моје богатство – моја љубав, и кад би се са њеном жртвом могао спасти, ја бих је с радошћу принела на жртвеник"... па сад? Каква малодушност?

(Окрене се)

НАДА

(Савлађујући се, пригушеним гласом)

Нисам ја, госпођо, малодушна. И ако ми срце крвави,– ја бих без приговора поднела једину жртву: да га оставим, да одем у бели свет и да се никад не вратим; али да се разводим... то не могу... не могу...

МАРИНА

(Зачуђено)

Па то је у ствари једно исто – само у чистијој форми...

НАДА

Варате се, госпођо, јер кад бих хтела да се разводим, морала бих ићи на суд, морала бих да га оптужим,– а чим и зашто? Моја је љубав према њему беспрекорна, моја је преданост безгранична, ја сам срећна и блажена као његова жена, имамо двоје дечице душа душа наших, срце срца наших. Шта бих дакле, могла навести за разлог разводу брака? Ништа... баш ништа! Или бих морала да измишљам... да клеветам. О, госпођо, та за тако тежак грех морало би се небо над-а-мном срушити. Да клеветам! И то кога? Мога мужа – оца моје деце? Не... не госпођо! Јер кад бих то учинила – онда нити бих била жена ни мати, а то ми нико под сунцем порећи не може и не сме!

МАРИНА

(Отегнутим гласом са испитујућим погледом)

Тхе, можда не би морали баш тако да измишљате... Та људи обично имају двојако мерило за супружанску беспрекорност... Па... ко зна... можда би се нашло какво

(Значајно)

писамце, које би било довољно...

НАДА

(Полако приближујући се Марини, гледајући јој строго у очи)

И кад би се случајно потурило такво писамце,

(Ударајући гласом)

„дражесна госпођо”,

– њега не сме бити – баш за то, да се не би нашло...

МАРИНА

(Стукне, јетко)

Ах! Уништила га!

НАДА

(Узвишеним гласом)

Да, госпођо! За жену, која истински љуби, није само срце светиња већ и образ онога – кога љуби. Срце је, госпођо, скривено, шта се у њему догађа то свет не мора да види; али образ је отворен, свету на видику. И жена, која извргава јавном руглу образ свога мужа, таква жена нити зна шта је права љубав, нити је вредна љубави. Јер свет, смејући се мужевљевим грешкама – смеје се самој љубави, – а то је обесвећење, које би за мене било теже од саме смрти...

(Одлучно)

Радије смрт – но то...

Квартет престане. Из сале се чује пљескање и клицање: „Браво!” „Браво”– „Бис!” „Бис”.

МАРИНА

(Устукне иза софе код десних врата, сва тресући се и гужвајући меницу и у десној руци, осврће се)

Ах, дакле радије смрт?!

(Јетко, кроз зубе)

Добро, кад хоћеш...

(Јурне у собу)

НАДА

(Забезекнуто гледа за њом)

Шта ће сад?

МАРИНА

(Врати се, држећи у левој руци стакленце па пође не- сигурним корацима Нади гледајући јој непрестано у очи. Нада измиче непрестано асталчету код софе на лево и кад Марина дође до асталчета удари по њему са стакленцетом, сиктавши гласом)

Ево ти и смрт!...

(Остави стакленце и окрене се манувши руком)

– па нека буде свему крај!

Квартет засвира наново.

НАДА

(Погледа Марину пренеражено, после кратке почивке)

Тражите моју смрт?

(Узме полако стакленце, гледајући непрестано у Марину)

По ту цену хоћете да спасете... оца моје деце? И ви га збиља љубите?

МАРИНА

(Развије меницу, и држећи по један крај у свакој руци, спрема се да је цепа, погледајући на Наду, отегнутим гласом)

Хоћете још доказа?

(Значајно)

Или чекате док он... полуди или се убије?

НАДА

(Цикне)

Не!

(После душевне борбе)

Будите срећни!

(Испије па баци стакленце Марини пред ноге)

МАРИНА

(У највећој раздражености)

Ах!

(Цепајући меницу)

Све је наплаћено...

(Гужвајући парчад)

и... исплаћено...

(Баци згужвану парчад Нади пред ноге)

НАДА

Још није све

(Зграби згужвану парчад)

– госпођо!

(Прилазећи Марини, строгим гласом)

Чујте ме добро! Ја верујем у бесмртност душе наше...

Па

(Шчела Марину за руку промењеним гушећим се гласом)

ако га покрај свег овог ипак унесрећите, ако моја деца остану сирочад или буду пасторчад, ако проплачу за вас и због вас, онда...

(Подигне руку у вис претећи)

онда јаој си га вама... дршћите од моје сенке! Ја ћу као авет бити свуда и увек уз вас; кад легнете ја вам не ћу дати ока заклопити; кад ходате – о мене ће да се саплићете; кад хтеднете да кога љубите – ја ћу за њега хватати ваше пољупце, а кад умирућа будете примали свето причешће – ја ћу вам га пред устима просути!... Од мене нећете моћи ни куд маћи – па ма

летили под облаке, јер ја ћу вас као авет пратити и онда – кад пођете у сам

(Одгурне је)

пакао!

(Оде нагло на врата)

XVII ПОЈАВА

Марина Велко

МАРИНА

(Зањиха се с вриском)

У пакао!

(Задржавши се за крај софе, гледа избуљеним очима за Надом)

ВЕЉКО

(У том изађе напред у лево, пакосно)

Не бојте се тако, госпођо, има још некога који ће вас и тамо пратити.

МАРИНА

(Ван себе, полети к њему, отегнутим гласом)

Ти...

ВЕЉКО

(Мрко)

Јест ја, који сам све разабрао, госпођо!

(Стане пред њу, скрстивши руке)

Дакле тако, а? Мислите ли збиља о Велку Драгојевићу као и онај

(Пакосно)

племенити господар у „Фијеску” о свом верном црнци:
 „Der Mohr hat seine schuldigkeit getan – der Mohr kann gehen”?!*
 (Претећи)

Али пазите, милостива, да не прођете као и онај племенити господар што је прошао...

Квартет нагло престане. Из сале се чује граја, звецкање тесака** и најзад глас члана полиције: „Госпође и господо! Кућа је под стражом, нико се удаљити не може без дозволе!...

ВЕЉКО

(Се тргне и окрене)
 Шта то значи?

МАРИНА

(Исто тако, преплашено пође у десно)
 Ко то?

XVIII ПОЈАВА

Жан. Пређашњи. За тим: Јелена Члан полиције. Три жандара Гости.

ЖАН

(Улази кроз портијеру, преплашено)
 Милостива... полиција...
 (Угледав Вељка)
 вас траже...

---

* „Црнац је извршио своју дужност – Црнац може да иде”.
 (Нем)

** Тежак и широк нож који се носио у корицама о пасу као део војничке опреме у прошлости.

МАРИНА

(Збуњено)

Кога?

ВЕЉКО

(Зачуђено гледајући на Жана и Марину)

Мене?

*(Измиче у лево)**Јелена се појави на левим вратима**Портијера се дигне у исти мах и на улазу у алковн стану у средини члан полиције, с једне и с друге стране по један жандар. Иза њих гости зачуђени и преплашени. На десним вратима од алковна појави се такође један жандар.*

ВЕЉКО

(Угледав Јелену, стукне посрћући на велику округлу столицу)

Шта... она?!

ЈЕЛЕНА

(Корачивши преко Вељку, пружи на њега руку, окренув се члану)

То је он – водите га!

ЧЛАН

*(Манувши руком на госте да се не мичу, обиђе у лево изађе напред и приближивши се Вељку према Марини)**Извините, госпођо, за ову непријатност, али дужност ми налаже да чиним по закону. Скоро је три недеље како власт тражи**(Показујући на Вељка)**овог господина, али пошто се он био удаљио из земље, није га могла добавити. Заинтересована личност**(Показујући на Јелену)*

извести нас мало пре да се исти господин вечерас налази у вашој кући, и ми морадосмо доћи да нам опет не би измакао.

(Положивши руку на Вељково раме)

Ви сте, господине, стављени у притвор – за менични фалсификат. Извол'те одмах с нама.

ВЕЉКО

(Дошавши к себи, Марини)

И то још?!

(Заједљиво)

Лепо си удесила.* што сигурније скинеш с врата, – само што си, затурајући траг, мало одоцнила...

(Зграби с пода стакленце, које је Нада бацила)

– те сад...

МАРИНА

(Која је дотле стајала унезверена, гледајући на све редом, спазивши да Вељко подиже стакленце, полети да му га истргне, с вриском)

Не...

ВЕЉКО

(Тргнувши руку, с пакосним осмехом)

О, да... ја идем у апс, – али не без вас

(Заједљиво)

милостива, јер сте

(Окренув се члану, показује на Марину, јаким одлучним гласом)

Отровница!

СВИ

(Пренеражено)

Отровница?!

(Гледају зачуђено)

---

* Недостаје неколико речи у рукопису, можда „да ме“?

МАРИНА

(Стоји за тренут поражена, па онда коракне према Велку са стиснутим песницама, сва тресући се, гушећим се гласом)
Лаж!

ЧЛАН

(Који је дотле пажљиво посматрао, пође Јелени, гледајући непрестано на Марину, мирно)
То ће се видети, милостива.
(Полако Јелени)
Нека се уведе она жена, коју смо, скоро изнемоглу, задржали у капији. Доктор је зацело већ код ње...

ЈЕЛЕНА

(Суморно)
Ко би то мислио?!
(Обори главу и изађе на лева врата)

МАРИНА

(Гледајући на члана полиције)
Шта то све значи? И ви збиља можете да сумњате?...

ВЕЉКО

(Не испуштајући Марину из вида, пружи члану стакленце, значајно)
– код овако очитог доказа?

Мата уводи на лева врата скоро изнемоглу Наду, држећи је за пас.

XIX ПОЈАВА

Мата. Нада. Пређашњи без Јелене.

Марина угледав Наду стукне са вриском и раширивши руке гледа је са избеченим очима.

ЧЛАН

(Марини строго)

Ја не сумњам, госпођо...

МАРИНА

(Као у бунилу, одбијајући рукама према Нади)

Стани... остави ме... авет!...

(Покрије лице рукама и зањиха се)

ВЕЉКО

(Је прихвати, злобно)

Не бојте се, милостива, то је само још један живи до-
каз...

*Марина се истргне од Вељка и сва дрхћући прихвати се за
крај од софе, гледајући непрестано на Наду.*

НАДА

(Усиљујући се, хоће да се ослободи Матине подпоре)

Пуштајте ме дома... мој муж...

МАТА

(Посадивши је на леву софу)

Будите без бриге... послано је по њега...

НАДА

(Покушавајући да се дигне)

Како?...

ЧЛАН

(Пружајући стакленце Мати, значајно)

Докторе...

МАТА

(Манувши руком на лево)

Познао сам и наредио што треба...

(Прими стакленце разгледајући га)

ЧЛАН

Збиља... отрована?
(Гледа на Марину)

НАДА

(С напором, усправи се)
Ко то каже?
(Мане руком, одсечно)
То није истина!

СВИ

(Изненађено)
Није истина!?

МАРИНА

(Усправи се, погледајући у Наду, буновно)
Ни... је... истина?!

XX ПОЈАВА

Радоје. Пређашњи.

РАДОЈЕ

(С поља)
Где је?
(Улазећи у салу с лева, осврћући се)
Надо...
(Пође напред)

НАДА

(Радосно, изнемоглим гласом)
Његов глас...
(Хоће да му пође у сусрет)

РАДОЈЕ

(Притрчи јој, живо)
Ти... ти... Овде?
(Загрли је бурно)

НАДА

(Каже, с уздахом)

О, хвала богу, ти си жив... Сад... сад могу мирно да умрем...

За све време ове сцене сви гледају немо и тронуто на Наду и Радоја Марина, пак, стоји са избеченим очима, сва тресући се пазећи на Надин сваки покрет, и како у лицу, тако и у свом држању огледа се страх, неизвесност и најзад савладана борбом душевном пада скрушена. Члан немо и пажљиво посматра утицај сцене између Радоја и Наде на Марину. Вељко исто тако, само што му се у лицу види пакосно задовољство.

РАДОЈЕ

(Преплашено)

Да умреш... ти да умреш?!

(Полажући је на софу, према Мати)

Шта сте стали људи... зар не видите

(Тужно)

анђео па хоће да умре...

(Клекне крај ње)

МАТА

Умирите се... помоћи ће се...

(Пође левим вратима, љутито)

Колико се тај задржа!

(Отвори врата и гледа унутра машући руком)

НАДА

(Погледајући на Радоја, све слабијим гласом)

Опрости ми ако сам те кад увредила...

РАДОЈЕ

(Држећи је за руке и гледајући јој у лице, болно)

Надо... животе мој... шта то говориш...

МАТА

(Улазећи на лево)

Једва једном...

НАДА

(Љубећи Радоја)

Тако... па буди опет што си био... А ово

(Опет га пољуби)

за нашу децу... Чувај их да за њима не проплачем на оном свету...

Мата излазећи с лева држи у једној руци ложицу, а у другој порцулански судић из кога налива течност у ложицу и приближи се Нади.

НАДА

(Радоју, нежно)

Па се понекад помоли богу и за мене...

(Савлађујући болове)

Све је изравнано...

РАДОЈЕ

(Испусти јој руке, зачуђено тресућим се гласом и осврћући се полако, устаје)

Изравнано? Шта је изравнано?

МАТА

(Дајући јој ложицу)

Узмите...

НАДА

(Са напрезањем придигне се, погледа у Мату и снажно удари руком по порцуланском судићу, који падне; Мата се тргне и сам испусти ложицу, одсечно)

Ја сам тако хтела...

(Клоне. Радоје је прихвати)...

за твоју част, за спас наше деце...

МАТА

(За тренут стане забезекнут, па брзо оде левим вратима и ставши на праг мане унутра руком)

Брзо...

ОСТАЛИ

(Зачуђено)

Шта? Како?

МАРИНА

(Клецајући и ломећи рукама приближује се Нади)

Опрости...

(Клекне, идући даље на коленима)

Светице божја!

РАДОЈЕ

(Се тргне)

А...

(Окрене се и угледав Марину, плане)

ти си...

СВИ

(Изненађено)

Признала!?

РАДОЈЕ

(Полети Марини да је шчепа, ван себе)

Убијцо!

ЧЛАН

(Га задржи)

Оставите казну закону...

РАДОЈЕ

(Стукне, дрхћућим гласом, Марини)
Проклета да си!

НАДА

(Радоју, умирућим гласом)
Не тако... Раде мој... Будите сретни...
(Хоће да клоне, Радоје је прихвата)
Она...
(Пружајући руку на Марину)
она те... љуби...
(Издахне)

Радоје испусти је и гледа на њу укочено.

Мата притрчи и положи руку на Надино чело, па на груди и најзад је прихвати за леву руку па климајући главом извади сат из свог цепа и гледа у сат.

МАРИНА

(Устаје полако гледајући пред-а-се, безвучним гласом)
Ни вешала нису страшнија...
(Члану, манувши руком)
Водите ме...
(Клецајући пође у десно)

Члан мане руком на жандара који стоји на десним вратима.

Жандар се приближи Марини.

ОБРАД

(Се међу тим, чује иза кулиса)
Је л' истина да су овде?! Радоје...
(Појави се у сали с лева)

XXI ПОЈАВА

Обрад. Пређашњи.

ОБРАД

(Огледајући се)

Надо...

(Пође напред)

Све је спасено...

(Угледавши их, тргне се)

Шта је то?

МАТА

(Испусти Надину руку, метувши сат у цеп, суморно)

Свршено је...

(Измакне се)

СВИ

(Осим Марине и Радоја, као с неверицом али ипак тужно)

Издахнула?!

Марина јурне као ван себе к сали, за њом Вељко и жандар, и изашавши из алковна сруши се с вриском на под.

Гости стукну преплашено.

Члан притрчи са Матом.

Обрад стоји укочен гледајући немо на Радоја.

РАДОЈЕ

(За то време, по узвику гостију, прене се)

Мртва?

(Сагињајући се Нади)

Не... не – То није могуће...

(Подиже је, љубећи је)

Надо... срећо моја! Надо... звездо моја!... Погледај ме...

Чуј ме...

(Јаукне)

Не чује... не гледа..

(Спушта је на софу, очајно)

За навек!

(Покрије лице рукама, болно)

А наша деца..

(Отегнутим гласом)

а ја!?

(Полако се сроза на Наду)

У том су Марину подигли, и члан је изводи онесвешћену.

ЗАВЕСА ПАДА

КРАЈ

ПОГОВОР

Манојло Ђорђевић Призренац (Призрен, 3. 1. 1851 – Београд, 23. 6. 1896), драмски писац, приповедач, песник, путописац и новинар потекао је са Косова али је, због стицаја несрећних историјских околности које су пратиле и прате његов родни крај, цео живот провео далеко од Призрена. Његов живот, књижевни и позоришни рад били су везани за Загреб, Праг, Нови Сад, а највише за Београд у коме се упокојио после кратког, борбом и немаштином испуњеног, па ипак плодотворног живота. Био је дете када су му родитељи побегли из Призрена у Србију, 1855, а његов једини покушај да посети родни град, у мају 1888, завршио се протеривањем од стране турске полиције одмах по доласку у Призрен. У детињству је као и његова јунакиња, „отровница” Марина, пао у ватру и задобио тешке повреде по лицу и телу. Болешљив, али вредан и скроман ђак, завршио је четири разреда гимназије и три разреда реалке, много је читао, показивао је таленат за стране језике и писао литерарне саставе. Посебно га је привлачио скромни позоришни живот Београда онога времена. По завршетку школовања запослио се као писар практикант и почео да се бави списа-

тељским радом. Први познат књижевни рад, историјску приповетку *Потоњи Немањић* објавио је 1871. у „Младој Србадији”; бавио се публицистиком и новинарством. Средином осме деценије века био је први пут у Прагу, вероватно ради студија чешког језика и књижевности. Пошто је био сиромашан и није успео да добије државну стипендију убрзо се вратио за Београд. Из тог времена потиче његова везаност за чешку културу: преводио је са чешког, а касније је и сам био превођен на чешки. У Београду је наставио да се бави књижевним радом.

Прво његово драмско дело, трагедију у пет радњи *Слободарка* извело је 30. 12. 1879. Народно позориште у Београду, да би убрзо драма добила Матичину награду од 300 аустријских форинти и 1881. године била објављена у Новом Саду. Призренац је *Слободарку* посветио „чехословенским родољупкињама у знак поштовања и благодарности.” Садржај драме потиче из новеле чешког писца В. Хохолоушка *Харач* о ослобађању црногорског владике Данила из турког ропства у XVIII веку. Одмах за *Слободарком* настала је друга Ђорђевићева драма, објављена 1880-81. у „Отаџбини” – *Златна гривна*, „драма у пет радња”, која је касније прерађена у „позоришну игру у четири чина” и објављена у Загребу 1885. године. После овог успешног почетка рада на драми Ђорђевић поново одлази у Праг за који је био везан упркос чињеници да је у Чешкој, због повреде аустро-угарских закона о штампи, одлежао годину дана затвора. Из Прага је 1884. прешао у Загреб и ту је, у новој средини, интензивно радио као новинар и књижевник, упркос ма-

теријалним и здравственим тешкоћама које су га и овде, као и увек, пратиле. Драму *Златна гривна* извело је позориште у Загребу 7. 4. 1885. а исте године излази Ђорђевићева књига *Драмски списи II* у коју су ушли прерађени текст *Златна гривна* и шаллива игра у два чина *Динамит*. Током боравка у Загребу Ђорђевић вредно сарађује у више часописа („Српски забавник”, „Виенац”, „Србобран”, новосадски „Јавор”, „Позор”) а у „Народним новинама” постаје уредник књижевних прилога. Објављује неколико песама и више приповедака. У неколико наставака у „Српском забавнику” излазе дугачка приповетка, скоро роман, *Пиштољ* и приповетка из руског живота *Машка Павловна* (1884). У периодици се појављују и четири његове приповетке (*Положајник*, 1884; *Препорођена*, 1884; *Божићна икона*, 1884. и *Из ината*, 1884) које ће касније бити штампане у књизи *Четири божићне приповетке* (Загреб, 1886). Књижевни рад Призренчев у Загребу допуњавају приповетке *Измирили се* и *Мушкобања* („Босанска вила”, 1886), мемоарско-приповедна проза *Дечији осећаји* („Српски забавник”, 1884) и путопис *Ситнице и крупнице од Загреба до Сомбора* (с. л. 1885).

Из Загреба Ђорђевић се враћа у Београд који опет потреса криза у тзв. Источном питању – српско-турски рат, и Берлински конгрес (1886-1888). Као јавни радник пореклом из Старе Србије он се тада активно бави новинарством и учествује у политичком животу, што опет изазива прекид у његовом књижевном стваралаштву, сукобе са околином и погоршање здравља.

Када се 1890. године вратио књижевности у његовој прози видни су трагови бављења новинарством.

Те године објављене су, у часопису „Домаћи пријатељ” који је Призренац уређивао, три његове приповетке – *Двојно весеље*, *На добош* и *На спахилуку и на стражи*, једна, *Осветила се*, у „Босанској вили”, и у облику књижице најпознатија, *Крвав јагљук*, „приповетка по истинитом догађају из најновијих дана” (Ниш, 1890). За њима су уследили приповетка *Истргнути листови из једног записника* („Стражилово”, 1892) и две значајне књиге новинарске прозе, историографског и полемичког садржаја: *Може ли се помоћи нашем народу у Старој Србији?* (Београд, 1891) и *За краља и Отаџбину* (Београд, 1893).

У периоду од 1890. до 1893. године настају и две значајне Ђорђевићеве драме од којих је једна извођена и објављена, а друга до данас остала у рукопису. Прва, драма у пет чинова *Јасмина и Ирена*, играна је 21. 3. 1892. у Народном позоришту у Београду и објављена је у *Летопису МС* 1893. Скоро истовремено Призренац је написао и другу драму коју у писмима Јовану Грчићу назива *Отровница*. Она је 1893. године послана Матици српској на конкурс за награду из фонда Јована Наке под другим насловом – *Љубав и сујета*, драма у четири чина. Драма је одбијена на основу реферата Милана Савића (други рецензент био је Милан А. Јовановић) поднетом на састанку Књижевног одељења Матице српске од 4(16). 9. 1893. године, објављеног у „Изводима из записника књижевног одељења и одбора 1893. и 1894. године” у *Летопису МС*, књ. 179, 1894, стр. 141-147.

Последњих година живота (1894-1896) Ђорђевић се више не бави књижевношћу али ради врло активно

као новинар. Сарађује у „Српским новинама”, члан је Управе новинарског удружења а постаје и шеф Прес – бироа. Смрт га је сустигла у 45. години живота, у Београду, јуна 1896. године, а за њом, упркос бројним некролозима који су обележили његово преминуће, трајан и дубок заборав.

Отуда о Призренцу имамо релативно мало података, а још мање свеобухватнијих оцена његовог књижевног дела, поглавито његових драма, све до обимније студије *Манојло Ђорђевић Призренац* Владимира Бована у књизи истог аутора *Српски писци са Косова с краја 19. и с почетка 20. века* (Приштина, 1980, стр. 7-131). Највише релевантних података и оцена Ђорђевићевог драмског рада налазимо у рефератима оценивача његових комада приликом учествовања на Матичиним натечајима и у текућој критици којом су пропраћена извођења његових драма у Београду и Новом Саду. Међу њима се истичу написи Јована Грчића, посебно поглавље *Манојло Ђорђевић Призренац* у књизи *Портрети и писма*, IV, Загреб, 1926, стр. 182-196.

Овом Грчићевом тексту, записнику са састанка књижевног одељења матице српске од 4(16). 9. 1893. и Рукописном одељењу Матице српске можемо да захвалимо што смо данас у прилици да објавимо пету и последњу Ђорђевићеву драму *Љубав и сујета (Отровница)*. Текст по коме је рађено ово издање сачуван је у Рукописном одељењу Матице српске (сигн. 8981) које нам је рукопис љубазно ставило на располагање за преснимавање и објављивање. Текст Јована Грчића у *Портретима и писмима* пружио нам је драгоцене податке о настајању ове драме, а реферат Милана Са-

вића, објављен у *Летопису МС* омогућио је сигурније идентификовање аутора, отежано променом наслова коју је Призренац изгледа извршио у последњем трепутку пре слања текста на Матичин натечај.

Љубав и сујета (Отровница), драма у четири чина, заокружава невелики али значајан драмски опус Манојла Ђорђевића Призренца, који је најбољи и најзначајнији део његовог књижевног деловања. Заборав у који су Призренчеве драме биле потиснуте читаво једно столеће неправда је и према писцу и према историји наше драме. Он има више узрока, од којих су најмањи недостаци његових драма. Далеко већу улогу су у томе играли наше уобичајено немарно поступање са драмским наслеђем и један моменат у пишчевом поетичном односу према драми уопште. Наиме све његове драме припадају *позоришту* далеко више него *драми* деветнаестог века и зато су се природно угасиле заједно са театром за који су писане. Али су, у оквирима жанровских одредница драме свог времена све оне веома добре драме и због тога вредне објављивања, памћења и проучавања.

Марта ФРАЈНД

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

БОРЂЕВИЋ Призренац, Манојло

Љубав и сујета или Отровница : драма у четири
чина / Манојло Ђорђевић Призренац ; [приређивач
Марта Фрајнд]. - Београд : Музеј позоришне
уметности Србије, 2000 (Београд : Србоштампа). - 209
стр. : 15 см. - (Библиотека Драмска баштина : коло 7.
књ. 4)

Тираж 500. - Стр. 203-208 : Поговор / Марта Фрајнд.

ИД=84740108

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

СЕДМО КОЛО

Књига 1
Милош Перовић
КРАЉ СТЕВАН ТОМАШЕВИЋ

Књига 2
Љубинко
ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Књига 3
Љубинко
СУЂАЈЕ (СУЂЕНИЦЕ)

Књига 4
Манојло Ђорђевић Призренац
ЉУБАВ И СУЈЕТА ИЛИ ОТРОВНИЦА

Књига 5
Милутин Чекић
У СВОМЕ ДОМУ